

ΤΕΙ ΠΑΤΡΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ: ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ - ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ
ΑΝΑΠΤΥΞΗ - ΥΠΟΝΑΠΤΥΞΗ
ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΑΙΤ/ΝΙΑΣ

ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ : ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΜΠΣΟΠΟΥΛΟΣ
ΣΠΟΥΔΑΣΤΡΙΕΣ : ΒΛΑΧΟΥ ΠΑΓΩΝΑ
ΚΟΛΛΙΑ ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ

ΠΑΤΡΑ 2002

14

ΑΡΙΘΜΟΣ
ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ

6016

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Θελήσαμε να ασχοληθούμε με το Νομό Αιτωλοακαρνανίας για δυο λόγους. Ο πρώτος λόγος ήταν ότι η περιοχή είναι κατά την γνώμη μας, από τις πιο κατάλληλες για Αγροτουρισμό – Οικοτουρισμό, λόγω φυσικής ομορφιάς κλίματος και τοποθεσίας. Ο τουρισμός στον νομό είναι ακόμα παρθένος, αλλά έχει τεράστιες προοπτικές ανάπτυξης.

Ο δεύτερος λόγος είναι ότι καταγόμαστε από αυτή την περιοχή, την γνωρίζουμε πολύ καλά και πιστεύουμε σ'αυτή.

Θα θέλαμε με την εργασία μας να δημιουργήσουμε ερεθίσματα ώστε να την γνωρίσετε κατά κάποιο τρόπο και εσείς.

Κατά την διάρκεια της πτυχιακής μας αναζητήσαμε πληροφορίες σε τοπικούς φορείς του νομού και η ανταπόκριση τους ξεπέρασε κάθε προσδοκία μας.

Θα θέλαμε να τους ευχαριστήσουμε αναφέροντας τους επιγραμματικά, για το σπάνιο υλικό που μας προσέφεραν, καθώς επίσης και για την προσωπική εμπειρία που αποκομίσαμε από όλη αυτή την έρευνα.

1. Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Αιτίνιας
2. Δήμο Αγρινίου.
3. Δήμο Μεσολογγίου.
4. Δήμο Ναυπάκτου.
5. Δήμο Θεσπιαίων.
6. κο Σαρδέλη Ανδρέα
7. Ίδρυμα Τάσου Παπαστράτου.
8. Αιτωλική Εταιρεία Προστασίας Τοπίου και Περιβάλλοντος.
9. Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Θέρμου.
10. Σύλλογος Φίλων Βελανιδιάς και Περιβάλλοντος

*Η Ελλάδα θεωρείται από όλους το φυσικό πάρκο της Ευρώπης
Αίτιοι όμως γνωρίζουν ότι η Αιτωλ/νία είναι το φυσικό πάρκο
της Ελλάδας*

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ⓢ ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗ ΔΙΕΘΝΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

1.1. ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Ⓢ 1.1. ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Ⓢ 1.1.i. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ⓢ 1.1.ii. ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ

Ⓢ 1.1.iii. ΜΟΡΦΕΣ ΕΙΔΗ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Ⓢ 1.1.iv. ΧΩΡΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Ⓢ 1.1.v. ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Ⓢ 1.1.vi. ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΗΠΙΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Ⓢ 1.1.vii. ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ LEADER

1. 2. ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Ⓢ 1.2.i. ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΟΝ ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟ

Ⓢ 1.2.iii. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΩΝ

Ⓢ 1.2.iv. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΔΙΟΡΓΑΝΩΤΩΝ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΙ ΠΡΟΒΟΛΗΣ

Ⓢ 1.2.v. ΥΠΟΔΟΜΗ ΑΝΩΔΟΜΗ

Ⓢ 1.2.vi. ΟΙ ΚΥΡΙΟΤΕΡΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Ⓢ 1.2.vii. ΠΕΡΙΗΓΗΣΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ

Ⓢ 1.2.viii. ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΝΤΟΛΛΟΓΙΚΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ

Ⓢ 1.2.ix. ΑΝΑΛΥΣΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΓΟΡΑΣ- ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΣΗΣ ΣΤΗ ΖΗΤΗΣΗ.

Ⓢ 1.2.x. Η ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΗ ΔΙΑΤΑΞΗ ΤΟΥ ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Ⓢ 1.2.xi. ΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΟ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Ⓢ 1.2.xii. ΕΚΤΙΜΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

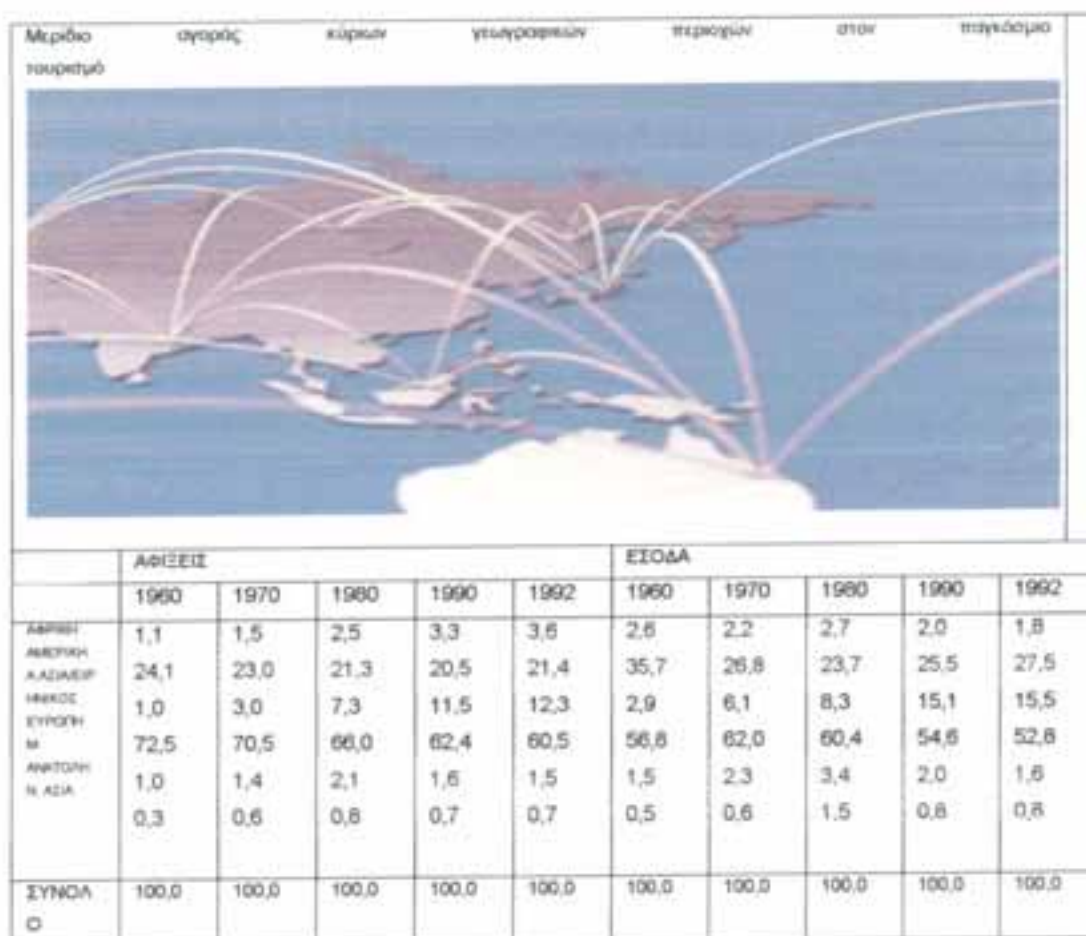
Μέρος 1^ο

Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

Το κυρίαρχο μοντέλο τουρισμού παγκοσμίως είναι ο μαζικά οργανωμένος τουρισμός με τη μορφή του «τουρισμού διακοπών». Ο τουρισμός διακοπών αντιπροσωπεύει περίπου το 40% του διεθνούς τουρισμού. Στην Ευρώπη συνδέεται άμεσα με τις παράκτιες περιοχές και διακρίνεται από έντονη εποχικότητα.

Στη διάρκεια της δεκαετίας του '80 νέοι παράγοντες υπεισέρχονται στην τουριστική ζήτηση καθορίζοντας τόσο το κίνητρο και την επιλογή του τόπου προορισμού όσο τη διάρκεια των ταξιδιών και την πληθυσμιακή τους σύνθεση. Συγκεκριμένα:

- Η τάση των ανθρώπων να επικοινωνήσουν με το κοινωνικό και πολιτιστικό περιβάλλον που καταλύουν. Η ικανοποίηση προσωπικών τους ενδιαφερόντων συμμετέχοντας σε μορφωτικές, καλλιτεχνικές, αθλητικές δραστηριότητες,
- Η επιθυμία για γνωριμία με τη φύση και επαφή με το περιβάλλον που αποκλείει τους παραδοσιακούς τόπους προορισμού λόγω κορεσμού και καταστροφής του φυσικού περιβάλλοντος από το μαζικό τουρισμό,
- Η αύξηση του χρόνου άδειας μετ' αποδοχών. Ο χρόνος άδειας ποικίλλει με την Ιαπωνία που χορηγεί δύο βδομάδες – λαμβάνονται μόνον οι οκτώ ημέρες τις ΗΠΑ με 2 έως 3 εβδομάδες, την Ολλανδία και την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας με 7 έως 8 εβδομάδες και την υπόλοιπη Δυτική Ευρώπη με 4 έως 5 εβδομάδες. Η μεγάλη διάρκεια πληρωμένων διακοπών οδηγεί σε συχνότερες διακοπές μικρότερης διάρκειας. Το αποτέλεσμα είναι να εμφανίζεται ζήτηση διακοπών για ικανοποίηση επαγγελματικού εκπαιδευτικών, πολιτιστικών, οικολογικών ενδιαφερόντων παράλληλα με τη δυνατότητα ξεκούρασης,
- Η διαφοροποίηση που επέρχεται στην πληθυσμιακή σύνθεση των βιομηχανικά ανεπτυγμένων χωρών: ο γάμος και η

Ο «τουρισμός στον αγροτικό χώρο» υπάρχει σαν τρόπος διακοπών για του κατοίκους της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, περισσότερο από έναν αιώνα.

“Στην έννοια «τουρισμός στον αγροτικό χώρο» περιέχεται κάθε είδους τουριστική δραστηριότητα που ασκείται στον αγροτικό χώρο. Μέσα από αυτή τη γενική μορφή τουριστικής δραστηριότητας αναπτύχθηκε, αμέσως μετά τη λήψη του Β΄ Παγκόσμιου πόλεμου, μια ειδική μορφή τουρισμού που κύριο χαρακτηριστικό της ήταν η προσπάθεια σύνδεσης της γεωργίας με τον τουρισμό προς όφελος και των δύο. Η ειδική αυτή μορφή τουρισμού που ασκείται στον αγροτικό χώρο καλείται αγροτουρισμός.”

τεκνοποίηση μετατίθενται για μεγαλύτερες ηλικίες και η οικογένεια γίνεται μικρότερη, γεγονός που παρέχει περισσότερη οικονομική ελευθερία και επιτρέπει από άποψη χρόνου σε νεότερες ηλικιακά ομάδες τη δυνατότητα ταξιδιού. Παράλληλα παρατηρείται αύξηση του Μ.Ο. ζωής με αποτέλεσμα την αύξηση του πληθυσμού της τρίτης ηλικίας. Τα άτομα τρίτης ηλικίας λόγω άφθονου ελεύθερου χρόνου έλλειψης οικονομικών υποχρεώσεων και έχοντας σχετική μόρφωση θα παίξει σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση κάποιων τουριστικών αγορών στις επόμενες δεκαετίες,

- Τέλος, αλλά όχι ήσσονος σημασίας, η ευαισθητοποίηση κοινωνικών ομάδων – προερχόμενων κατεχοχόν από βιομηχανικές χώρες – έναντι την αλόγιστης εκμετάλλευσης και καταστροφής των φυσικών πόρων (όξινη βροχή, μόλυνση θαλασσιών και γλυκών υδάτων, τριόζοντος) οδήγησε και οδηγεί στη διαμόρφωση νέων αντιλήψεων όσο αφορά στη σχέση «άνθρωπος – περιβάλλον». Η επαφή με τη φύση και τη διάσωση των φυσικών πόρων του περιβάλλοντος δεν είναι πια μόνο άποψη του οικολογικού κινήματος. Είναι και ανάγκη των σύγχρονων ανθρώπων κατοίκων των μεγάλων αστικών κέντρων. Ο συνδυασμός «ικανοποίηση προσωπικών ενδιαφερόντων και σεβασμός στο περιβάλλον» οδηγεί στην επιλογή ως τόπου διακοπών περιοχές με ήπια δόμηση και σωστή τουριστική διαχείριση των φυσικών πόρων. Ο τύπος αυτών των διακοπών προβάλλεται από τα ΜΜΕ και υποστηρίζεται και από την ιατρική επιστήμη (κλάδος προληπτικής ιατρικής).

Οι προαναφερθέντες παράγοντες λειτούργησαν καθοριστικά στην ανάδειξη και επανεξέταση κάτω από άλλο πρίσμα, είτε ειδικών μορφών τουρισμού που προϋπήρχαν χρονικά του μοντέλου του μαζικού τουρισμού (π.χ. αγροτουρισμός), είτε νέων ή εναλλακτικών – στο μαζικό τουρισμό – μορφών οι οποίες στηρίζονται και συνδέονται άμεσα με το περιβάλλον και την οικολογία (π.χ. οικοτουρισμό) και οφείλονται στην αλλαγή κινήτρων των τουριστών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

1.1. ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

1.1.i. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

"Ο Αγροτουρισμός αναπτύσσει την τοπική κοινωνία, προσφέροντας οικονομική άνθηση και ευμάρεια, επιτρέπει τη συνέχεια της παραγωγής προϊόντων, που πιθανώς να είχαν εκλείψει, προϊόντων κατά κύριο λόγο παραδοσιακών (γλυκά του κουταλιού, μαρμελάδες, υφαντά, κεντήματα, καλλιέργεια αρωματικών φυτών, ζυμαρικά κ.λπ.). Επίσης διατηρεί τέχνες που διαφορετικά θα είχαν πεθάνει με τον τελευταίο μάστορα, συντηρεί τη μνήμη των ανθρώπων με την αναβίωση εθίμων και τη βίωση παραδοσιακών εκδηλώσεων, είναι κανάλι επικοινωνίας περιοχών απομονωμένων με μεγάλα πληθυσμιακά κέντρα, αλλά δίνει και προοπτικές ζωής στους νέους των περιοχών, όπου εφαρμόζεται".

Μέσα από το πρόγραμμα αγροτουρισμού καταβάλλεται προσπάθεια για την οργάνωση και λειτουργία μιας σειράς δραστηριοτήτων στην Κοινότητα ή στην περιοχή. Οι δραστηριότητες αυτές παρέχουν στον επισκέπτη άνετη διαμονή, αναψυχή, ξεκούραση, δυνατότητες για άθληση, για χόμπι κ.α. και είναι :

- ενοικιαζόμενα επιπλωμένα δωμάτια ή διαμερίσματα
- εστιατόρια οικογενειακής μορφής με τοπική παραδοσιακή κουζίνα
- χώροι για άθληση ,χώροι αναψυχής σε περιοχές με φυσικές ομορφιές
- πολιτιστικές εκδηλώσεις
- εργαστήρια παραγωγής ειδών λαϊκής τέχνης με χαρακτηριστικά της τοπικής παράδοσης ή ειδών διατροφής που αξιοποιούν τα ντόπια προϊόντα.

Ο Αγροτουρισμός ξεκίνησε με ένα και μοναδικό στόχο: την καλύτερευση της ζωής των αγροτών, ιδίως στις ορεινές περιοχές και τις όχι ιδιαίτερα ανεπτυγμένες οικονομικά.

Ο Αγροτουρισμός έρχεται την κατάλληλη στιγμή για να καλύψει την

ανάγκη του κουρασμένου κατοίκου της πόλης για μία πιο στενή επαφή με τη φύση και με πράγματα και καταστάσεις από καιρό ξεχασμένα, όπως η παρασκευή του ψωμιού και του παραδοσιακού γλυκού, η κατασκευή του τάπητα στον αργαλειό, η βόλτα με άλογα ή ο περίπατος στο δάσος, η ζωή σε ρυθμό γαλήνιο.

Ο Αγροτουρισμός ξεκίνησε και συνεχίζεται στο μεγαλύτερο ποσοστό του ως γυναικεία υπόθεση. Σχεδόν όλοι οι Αγροτουριστικοί Συνεταιρισμοί είναι γυναικείοι. Δεν είναι έτσι τυχαίο το γεγονός ότι ένα μέρος των καταλυμμάτων δεν είναι άλλα από τα σπίτια των γυναικών αυτών, που υποδέχονται τους ξένους με το πνεύμα του Ξένιου Δία και τους καλούν να ζήσουν για λίγο ως μέλη της οικογένειας. Και βέβαια είναι μάλλον περιττό να τονίσουμε ότι σχεδόν όλοι οι ξενώνες των αγροτουριστικών συνεταιρισμών βρίσκονται στα ωραιότερα ίσως κομμάτια της Ελλάδας.

Οι αγρότες και αγρότισσες, που ασχολούνται με τον αγροτουρισμό, παρακολουθούν υποχρεωτικά εκπαιδευτικά προγράμματα, ανάλογα με την απασχόλησή τους, ώστε να έχουν ικανοποιητική επαγγελματική κατάρτιση και να παρέχουν στους επισκέπτες καλές υπηρεσίες και προϊόντα ποιότητας.

Με τον Αγροτουρισμό, και με το κίνητρο που προσφέρει, επιτυγχάνονται:

- Η παραμονή των κατοίκων των περιοχών αυτών στις εστίες τους και η αποφυγή της ερήμωσης της υπαίθρου,
- η διατήρηση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς με την ανακαίνιση κτισμάτων,
- η προβολή της πολιτιστικής κληρονομιάς κάθε περιοχής,
- η συμπλήρωση και η βελτίωση του γεωργικού εισοδήματος,
- θέματα τα οποία απασχολούν όλους τους εμπλεκόμενους φορείς και τα αρμόδια υπουργεία.

1.1.ii. ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ

Μέχρι το τέλος του 1999 οι δραστηριότητες του αγροτουρισμού υλοποιούνταν στο πλαίσιο του Καν. 950/97, των ΠΕΠ, του ν.2520/97 και της κοινοτικής πρωτοβουλίας LEADER. Στην συνέχεια της πτυχιακής μας θα κάνουμε μια σύντομη αναφορά στο πρόγραμμα LEADER II στον Νομό Αιτωλοακαρνανίας όπου και θα αναφερθούμε αναλυτικότερα σε στοιχεία του Νομού για τον τομέα του αγροτουρισμού. Η ειδική αυτή μορφή τουρισμού απευθύνεται τόσο στον αγρότη όσο και στον τουρίστα.

Δύο είναι οι βασικοί στόχοι του αγροτουρισμού:

- να δώσει τη δυνατότητα ύπαρξης πρόσθετου – συμπληρωματικού εισοδήματος στον αγρότη μέσα από την άσκηση αγροτουριστικής ή αγροβιοτεχνικής δραστηριότητας και
- να παρέχει με έναν προσιτό, οικονομικά, τρόπο στον τουρίστα τη δυνατότητα να περάσει τις διακοπές του στον αγροτικό χώρο παράλληλα να έρθει σ' επαφή με τη φύση γνωρίζοντας και τα πολιτιστικά χαρακτηριστικά του τόπου στον οποίο καταλύει.

II.2. Χαρακτηριστικά του αγροτουρισμού

Τα κυριότερα χαρακτηριστικά του αγροτουρισμού είναι:

- Χωροταξικό: Ο αγροτουρισμός αναπτύσσεται σε μη αστικές τουριστικές περιοχές, σε μικρές ή μεγάλες αγροτικές εκμεταλλεύσεις που καταρχήν πληρούν τους όρους ηλεκτροδότησης, ύδρευσης και προσπέλασης.
- Περιβαλλοντικό: Ο αγροτουρισμός είναι μορφή ενταγμένης ανάπτυξης. Σέβεται τον περιβάλλοντα χώρο, η κατασκευή κτισμάτων γίνεται σε μια μικρή κλίμακα και συχνά αναφέρεται στη διεθνή Βιβλιογραφία ως «πράσινος τουρισμός». Η αναζήτηση αφενός προστατευμένου φυσικού περιβάλλοντος και αφετέρου ενός αυθεντικού τρόπου ζωής – ήθη, έθιμα, πολιτιστική ταυτότητα – λειτουργεί σαν κίνητρο για τον τουρίστα.

- Οικονομικό: ο βασικός στόχος του αγροτουρισμού, όσο αφορά στον ντόπιο πληθυσμό, είναι η δυνατότητα δημιουργίας συμπληρωματικού εισοδήματος στην οικογενειακή αγροτική εκμετάλλευση. Γεγονός που πραγματοποιείται τόσο μέσα από τη διαχείριση της αγροτουριστικής μονάδα όσο και μέσα από την πώληση των τοπικών προϊόντων

χειροτεχνίας και ειδών διατροφής τα οποία παράγονται και διατίθενται από τους αγρότες ατομικά ή συλλογικά (μέσω συνεταιρισμών). Όσο αφορά στον τουρίστα, δίνεται η δυνατότητα οικονομικών διακοπών σε διαφορετικές ομάδες αγοραστών (οικογένειες, νέοι, άτομα τρίτης ηλικίας).

- Δημογραφικό: Η δημιουργία πρόσθετου εισοδήματος οδηγεί βραχυπρόθεσμα στη συγκράτηση του ντόπιου οικονομικά ενεργού πληθυσμού στον τόπο καταγωγής του. Οι νέες θέσεις εργασίας στον αγροτικό χώρο – σαν αποτέλεσμα άσκησης τουριστικής δραστηριότητας – δίνουν τη δυνατότητα εμπλοκής στο παραγωγικό κύκλωμα τόσο στους νέους αγρότες όσο και στις γυναίκες αγρότισσες. Μεσοπρόθεσμα δε, λειτουργούν προσελκυστικά τόσο στον εσωτερικό όσο και στον εξωτερικό μετανάστη (παλιννόστηση).
- Γυναικεία συμμετοχή: ο γυναικείος ρόλος είναι παράγοντας κλειδί στον αγροτουρισμό. Η γυναίκα αγρότισσα έχει συνήθως την ευθύνη της αγροτουριστικής μονάδας ενώ ο άντρας ασχολείται κύρια με την αγροτική εκμετάλλευση. Παράλληλα η κατασκευή αρκετών τοπικών προϊόντων (π.χ. γλυκά, ζυμαρικά) και χειροτεχνημάτων (π.χ. υφαντά) είναι γυναικεία ενασχόληση. Η διάθεση αυτών των προϊόντων στους τουρίστες βοηθά στην δημιουργία πρόσθετου

εισοδήματος στην αγροτική εκμετάλλευση.

- Τουρίστας: Αποδέκτης του αγροτουρισμού είναι ο κάτοικος των αστικών – βιομηχανικών κέντρων.

Η επιλογή της αγροτικής εκμετάλλευσης ως τόπου διακοπών επιτρέπει στον τουρίστα:

- Να συμμετέχει ενεργητικά στην τοπική αγροτική ζωή.
- Η εθελοντική συμμετοχή του στις αγροτικές εργασίες, επιτρέπει την επαφή με το περιβάλλον, την εξοικείωση με τη φύση και τη συμμετοχή σε μια διαφορετική παραγωγική διαδικασία.
- Να συμμετέχει παθητικά.

Όταν το μέγεθος της αγροτικής εκμετάλλευσης δεν επιτρέπει την ενεργητική συμμετοχή, διοργανώνονται εκδρομές για την οπτική παρακολούθηση παραγωγικών διαδικασιών στον αγροτικό χώρο(π.χ. οινοποιητική – τυροκομική – υφαντική διαδικασία κλπ.).

Παράλληλα με την ενεργητική ή παθητική συμμετοχή στις αγροτικές εργασίες του δίνεται η δυνατότητα συμμετοχής στην τοπική ζωή (π.χ. πολιτιστικές εκδηλώσεις) καθώς και η ικανοποίηση εξειδικευμένων ενδιαφερόντων (π.χ. ιππασία, ορειβασία, κολύμπι).

1.1.iii. ΜΟΡΦΕΣ ΕΙΔΗ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Ο αγροτουρισμός δεν έχει μόνο μια μορφή. Οι μορφές εφαρμογής του εξαρτώνται από το μέγεθος της αγροτικής εκμετάλλευσης, από την ομάδα αγοραστών στην οποία απευθύνεται και από την προσφορά εξειδικευμένων υπηρεσιών.

Οι κυριότερες μορφές είναι:

- Αγροτικές εκμεταλλεύσεις που παρέχουν διαμονή στο σπίτι του αγρότη.

Η αγροικία διαμορφώνεται έτσι - είτε με προσθήκη καινούργιων δωματίων είτε με επιδιόρθωση των ήδη υπαρχόντων - ώστε να μπορεί να προσφέρει κατάλυμα σε περιορισμένο αριθμό τουριστών. Αρκετές από τις αγροτικές εκμεταλλεύσεις που προσφέρουν αυτή τη μορφή αγροτουρισμού παρέχουν στους πελάτες τους και πρωινό. Η μορφή αυτή καλείται διεθνώς *bed and breakfast* «B+B» και κυρίως συναντάται στο Ηνωμένο Βασίλειο και την Ιρλανδία. Παράλληλα υπάρχουν και αγροτικές εκμεταλλεύσεις που δίνουν τη δυνατότητα ημιδιατροφής ή πλήρους διατροφής. Πολλά από τα αγροκτήματα που εφαρμόζουν αυτή τη μορφή αγροτουρισμού δίνουν τη δυνατότητα άσκησης σπορ (π.χ. κολύμπι, πεζοπορία) ενώ διοργανώνουν - συνήθως στη διάρκεια του Σαββατοκύριακου - και ποικίλες εκδηλώσεις (π.χ. ιπποδρομιακούς αγώνες). Η μορφή αυτή απευθύνεται σε άτομα χαμηλών εισοδημάτων και συνήθως η επένδυση που απαιτείται από τον αγρότη δεν είναι ιδιαίτερα υψηλή.

- Αγροτικές εκμεταλλεύσεις που παρέχουν διαμονή και σίτιση σε ξεχωριστά οικήματα

Πρόκειται για τη δημιουργία μικρών οικισμών μέσα στην αγροτική εκμετάλλευση οι οποίοι καλύπτουν όλες τις στοιχειώδεις ανάγκες (1 ή 2 κρεβατοκάμαρες, μπάνιο, κουζίνα) των πελατών. Η μορφή αυτή απαντάται κυρίως στη Γαλλία και στις χώρες της Κεντρικής Ευρώπης. Απευθύνεται κύρια σε οικογένειες και σε άτομα μεσαίων και υψηλών εισοδημάτων. Το πλεονέκτημα αυτής της μορφής αφορά τόσο τον

αγρότη επιχειρηματία ο οποίος διατηρεί τον ιδιωτικό του χώρο όσο και τον τουρίστα –πελάτη ο οποίος διατηρεί την ανεξαρτησία του όσο αφορά τη σίτιση και τη διαμονή. Το εύρος υποδομής που προσφέρουν αυτές οι αγροτικές εκμεταλλεύσεις είναι μεγάλο. Δίνουν τη δυνατότητα ενεργητικής συμμετοχής στις αγροτικές εργασίες δημιουργούν παιδικές χαρές μέσα την εκμετάλλευση, υπάρχουν γήπεδα άσκησης διαφόρων σπορ (γκολφ, τένις, κλπ), καλύπτουν εξειδικευμένα ενδιαφέροντα (ιππασία, φυσιολατρεία, καγιάκ, κτλ). Η εφαρμογή αυτής της μορφής αγροτουρισμού απαιτεί μεγάλη αγροτική εκμετάλλευση και υψηλή επένδυση από τον αγρότη επιχειρηματία.

➤ Camping στην αγροτική εκμετάλλευση

Είναι ο διαμορφωμένος αγροτικός χώρος στον οποίο κατασκηνώνουν οι τουρίστες είτε με σκηνές είτε με τροχόσπιτα. Τρόπος διακοπών ιδιαίτερα δημοφιλής στα νέα άτομα (με παιδιά ή χωρίς), στους φυσιολάτρες και στους οικολόγους. Αυτή η μορφή αγροτουρισμού ασκείται κυρίως στην Ιταλία, τη Γαλλία, την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας και στο Ηνωμένο Βασίλειο. Η επένδυση του αγρότη είναι μικρή - εκτός από το χώρο είναι υποχρεωμένος να παρέχει νερό, τουαλέτες και στοιχειώδη υποδομή εστιατορίου -, αποσβένεται γρήγορα και τα κέρδη είναι σχετικά μεγάλα.

➤ Αγροκτήματα συνεταιριστικής μορφής

Αφορά στη δημιουργία αγροτουριστικών συνεταιρισμών είτε για την προώθηση τοπικών προϊόντων ειδών διατροφής και χειροτεχνημάτων είτε για τη διαχείριση της αγροτουριστικής μονάδας (μικρής πανσιόν στο αγρόκτημα). Η λειτουργία αγροτουριστικών συνεταιρισμών στηρίζεται στη γυναικεία συμμετοχή. Η γυναίκα διαχειρίζεται την αγροτουριστική μονάδα ενώ ο άνδρας απασχολείται με τις αγροτικές κυρίως

εργασίες. Τα περισσότερα προϊόντα που διατίθενται στους τουρίστες (κεραμικά, υφαντά, τυροκομικά προϊόντα, κλπ.) κατασκευάζονται από

τις γυναίκες του συνεταιρισμού. Αυτή η μορφή αγροτουρισμού αναπτύχθηκε κύρια στη Μεσημβρινή Ιταλία (Mezzogiorno) και τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα.

Παράλληλα δίνεται η δυνατότητα παθητικής συμμετοχής στους τουρίστες μέσα από τη διοργάνωση εκδρομών για την παρακολούθηση αγροτικών εργασιών παραγωγής προϊόντων. Σημαντική είναι η ύπαρξη μικρών μουσείων - ανοικτών ή κλειστών - που διατηρούν ζωντανή την πολιτιστική ταυτότητα του τόπου (μουσεία κυνηγιού, ψαρέματος, αγροτικών εργαλείων, κλπ).

➤ **Αγροτουρισμός σε προστατευμένους χώρους (Φυσικά Πάρκα)**

Είναι συνήθως δημοτικές ή κρατικές περιοχές για τις οποίες ισχύουν περιορισμοί στη δόμηση και στον τρόπο διαχείρισής τους που σκοπό έχουν την προστασία της χλωρίδας και της πανίδας του Πάρκου. Η εκμετάλλευση αυτών των χώρων γίνεται συνήθως από Δημο συνεταιριστικές Εταιρείες - εκπρόσωποι της κοινότητας και των αγροτών - που προωθούν τον αγροτουρισμό σε συνδυασμό συνήθως με τον οικοτουρισμό. Αυτή η μορφή του αγροτουρισμού εμφανίζεται στη Γαλλία και τις χώρες της Κεντρικής Ευρώπης, η ζήτησή της αυξάνει και στόχος της είναι ο ποιοτικός τουρισμός. Τελευταία εξέλιξη αυτής της μορφής είναι ο χαρακτηρισμός ως Διεθνούς Πάρκου του Mont Blanc του οποίου η διαχείριση θα γίνεται από κοινού από τη Γαλλία, την Ελβετία και την Ιταλία.

➤ **Αγροτουρισμός σε «τουριστικά χωριά»**

Πρόκειται για την επισκευή εγκαταλελειμμένων παραδοσιακών οικισμών, είτε για τη δημιουργία από την αρχή τουριστικών χωριών με βάση παραδοσιακά υλικά. Ιδιαίτερη προσοχή δίδεται στην κατασκευή των κτισμάτων τα οποία είναι ενταγμένα και σε απόλυτη αρμονία με το περιβάλλον. Τα «χωριά» αυτά είναι αυτάρκη όσο αφορά στη φιλοξενία των τουριστών. Υπάρχουν παραδοσιακές ταβέρνες, κομμωτήρια, καταστήματα ειδών λαϊκής τέχνης - υφαντά, υποδηματοποιία, κλπ. Συχνά διοργανώνονται εκδρομές σε αγροτικές εκμεταλλεύσεις που δίνουν την ευκαιρία στους τουρίστες να έρθουν σε «επαφή» με τους αγρότες. Επίσης

διοργανώνονται ειδικές βραδιές όπου κυριαρχεί το «τοπικό» χρώμα.

Η μορφή αυτή ονομάστηκε σκηνοθετημένη αυθεντικότητα και απαντάται κυρίως στην Αυστρία και τη Γερμανία και σε ορισμένες χώρες της βόρειας Αφρικής. Μεμονωμένα παραδείγματα συναντάμε και στην Ελλάδα. Αυτοί οι οικισμοί είναι επιχειρήσεις εμπορικού χαρακτήρα και η ένταξή τους ή όχι στους τύπους αγροτουριστικούς είναι θέμα ερμηνείας. Η κυριότερη αντίρρηση είναι ότι λείπουν οι αγρότες και η αγροτική εκμετάλλευση, και η γνωριμία των τουριστών με τα χαρακτηριστικά της αγροτικής ζωής είναι επιφανειακή, για αυτό και τέτοιες περιπτώσεις θεωρούνται ότι ανήκουν σε ένα τύπο τουρισμού «ρετρό» ή σε μια ακραία μορφή αυτού του ονομάστηκε «σκηνοθετημένη αυθεντικότητα».

1.1.iv. ΧΩΡΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Η εφαρμογή αγροτουριστικών προγραμμάτων υπαγορεύθηκε από την ανάγκη να βρεθεί ένας τρόπος να σταματήσει η πληθυσμιακή συρρίκνωση των αγροτικών περιοχών μέσα από τη δυνατότητα δημιουργίας συμπληρωματικού εισοδήματος για τις οικογενειακές αγροτικές εκμεταλλεύσεις και να δοθεί η δυνατότητα φθηνών οικογενειακών διακοπών στους κατοίκους των αστικών και βιομηχανικών κέντρων.

Στην εδραίωση και ανάπτυξη του αγροτουρισμού σημαντικό ρόλο έπαιξαν:

- η άσκηση πολιτικής,
- η ύπαρξη αγροτικού συνεταιριστικού κινήματος και
- το μέγεθος και τη θέση της αγροτικής εκμετάλλευσης.

Οι σημαντικότερες χώρες ανάπτυξης αγροτουρισμού είναι:

1.Γαλλία:

Στη Γαλλία η εφαρμογή αγροτουριστικών προγραμμάτων ξεκίνησε το 1952 με τη δημιουργία της οργάνωσης Mont Blanc που σκοπό είχε την εκπαίδευση των αγροτών που συμμετείχαν στο πρόγραμμα. Το 1954 δημιουργούνται τα πρώτα αγροτικά καταλύματα (Agriculture et Touris) για τη φιλοξενία τουριστών. Οι ιδιοκτήτες αγροτικών καταλυμάτων οργανώνονται σε περιφερειακές ενώσεις και το 1955 δημιουργούν την Ομοσπονδία Αγροτικών Καταλυμάτων στην οποία υπάγονται 31,000 αγροτικές εκμεταλλεύσεις

2.Ηνωμένο Βασίλειο:

Ο αγροτουρισμός αναπτύσσεται κύρια στη Νοτιοδυτική Αγγλία και την Ουαλία, περιοχές αραιοκατοικημένες όπου ο αγροτικός πληθυσμός αντιμετωπίζει έντονα προβλήματα επιβίωσης και αγροτικής εξόδου.

Δύο είναι οι δημοφιλέστερες μορφές αγροτουρισμού – με τις οποίες είναι γνωστός και στο εξωτερικό – στο Ηνωμένο Βασίλειο: Η παροχή διαμονής και πρωινού στο σπίτι του αγρότη (bed and breakfast) και η παροχή χώρου και διευκολύνσεων για τους αυτοκινούμενους τουρίστες (camping and caravaning). Συνδυάζεται με παραδοσιακές εκδηλώσεις (ιπποδρομίες, αμαξοδρομίες) και δίνει τη δυνατότητα εξειδικευμένων διακοπών (κυνήγι, ψάρεμα). Το Κράτος και τη Τοπική Αυτοδιοίκηση χορηγούν δάνεια και παρέχουν κίνητρα για επενδύσεις με σκοπό τη βελτίωση των αγροικιών.

3.Ιρλανδία:

Το 1967 ιδρύεται η Ιρλανδική Ένωση Αγροτουριστικών Καταλυμάτων (IEAK) στην οποία μετέχει περίπου το 75% των ιδιοκτητών αγροτουριστικών καταλυμάτων. Η IEAK εκδίδει ετησίως επετηρίδα και στηρίζεται στο marketing για την προώθηση του αγροτουρισμού τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό της χώρας με πολύ καλά αποτελέσματα..

4. Ιταλία:

Ο αγροτουρισμός στην Ιταλία αναπτύχθηκε και προωθήθηκε κυρίως από την Τοπική Αυτοδιοίκηση και όχι μέσα από μια κεντρική κρατική αγροτουριστική πολιτική. Παράλληλα με την τοπική αυτοδιοίκηση καθοριστικό ρόλο στην προώθησή του παίζουν οι τρεις αγροτικές ομοσπονδίες Agriturist, Terra Nostra, Turism Verde. Η πορεία του αγροτουρισμού είναι ανάλογη της γενικότερης οικονομικής ανάπτυξης της Ιταλίας.

Στη Βόρεια Ιταλία (Trentino, Alto Adige, Toscana) αναπτύσσονται μορφές αγροτουρισμού πολυτελείας σε αγροτικές εκμεταλλεύσεις που παρέχουν διαμονή και σίτιση σε ατομικούς οικισμούς ή σε ειδικά διαμορφωμένους αναπαλαιωμένους πύργους παρέχοντας παράλληλα τη δυνατότητα ικανοποίησης εξειδικευμένων ενδιαφερόντων (ιππασία, χιονοδρομικά κέντρα). Οι περιοχές της Β. Ιταλίας απορροφούν το 70% των αγροτουριστικών διανυκτερεύσεων στο σύνολο της χώρας.

Στη Μεσημβρινή Ιταλία (Mezzogiorno) με το σημαντικά μικρότερο αγροτικό κλήρο, το μοντέλο που αναπτύσσεται είναι συνεταιριστική μορφή διαχείρισης αγροτουριστικών καταλυμάτων (συνήθως πανσιόν) από τις γυναίκες αγρότισσες καθώς και η προώθηση τοπικών αγροτικών προϊόντων και ειδών λαϊκής τέχνης μέσω μικρών εκθεσιακών καταστημάτων. Παράλληλα προωθείται η παθητική συμμετοχή του τουρίστα (παρακολούθηση κατασκευής χειροτεχνημάτων, τυροκομικής διαδικασίας, οινοποιητικής διαδικασίας). Ιδιαίτερη σημασία δίνεται στη δημιουργία μικρών μουσείων που διατηρούν ζωντανή την ιστορία και τον πολιτισμό της.

5. Βέλγιο:

Η εφαρμογή αγροτουριστικών προγραμμάτων ξεκινά στις αρχές της δεκαετία του '70. Το κράτος βοηθάει οικονομικά την εφαρμογή αγροτουριστικών προγραμμάτων μέσω επενδυτικών πριμ, επιδοτήσεων κεφαλαίου και χορήγησης χαμηλότοκου δανείου. Η τουριστική δραστηριότητα είναι η 2^η πηγή οικονομικών πόρων του Βελγίου, 6% του οικονομικά ενεργού πληθυσμού είναι εμπλεγμένο στα τουριστικά επαγγέλματα.

Ο αγροτουρισμός στηρίζεται και προωθείται όχι από μεμονωμένους ιδιοκτήτες αγροτικών εκμεταλλεύσεων αλλά από αγροτικές ενώσεις, γεωργικούς συνεταιρισμούς και μικρές αγροτικές κοινότητες. Ιδιαίτερη σημασία δίνεται στην προβολή του περιβαλλοντικού στοιχείου μέσα από λεπτομερή καταγραφή και διαφήμιση της χλωρίδας, της πανίδας και του φυσικού πλούτου των περιοχών που εφαρμόζονται αγροτουριστικά προγράμματα.

6. Γερμανία – Αυστρία :

Στις δύο αυτές χώρες «οι διακοπές στην ύπαιθρο» είναι ένας διαδεδομένος και δημοφιλής τρόπος διακοπών από τις αρχές του 19^{ου} αιώνα. Ειδικότερα ο αγροτουρισμός εφαρμόζεται σε ορεινές κυρίως και παραλίμνιες περιοχές. Στην Αυστρία ο αγροτουρισμός είναι το 5% του συνολικού τουρισμού με 6.000.000 διανυκτερεύσεις ετησίως. Οι ορεινές περιοχές απορροφούν το μεγαλύτερο μέρος (5.000.000 διανυκτερεύσεις). Απευθύνεται κυρίως σε οικογένειες με παιδιά στις οποίες παρέχει τη δυνατότητα διαμονής και σίτισης είτε σε ειδικά διαμορφωμένους χώρους στην αγροικία είτε σε ατομικούς οικισμούς στην αγροτική εκμετάλλευση.

7. Ισραήλ:

Η δημιουργία των κιμπούτς -κολλεκτίβα- είναι συνδεδεμένη με την ίδρυση του κράτους του Ισραήλ. Πολιτικοί και θρησκευτικοί λόγοι οδήγησαν στην υπέρβαση της έννοιας της ιδιοκτησίας της αγροτικής ζωής και στην οργάνωση της αγροτικής ζωής με άξονα τα κιμπούτς. Τα κιμπούτς λειτουργούν στη βάση της κοινοκτημοσύνης, οι συνεταιριστικές ενώσεις διαχειρίζονται την αγροτική παραγωγή και δίνουν τη δυνατότητα στους τουρίστες να φιλοξενηθούν στα καταλύματά του με την προϋπόθεση της ενεργητικής συμμετοχής στις αγροτικές εργασίες –γεωργική παραγωγή, εκτροφή ζώων-. Παράλληλα διοργανώνονται εκδρομές για την γνωριμία των τουριστών-πελατών με τη θρησκευτική, ιστορική, αρχαιολογική παράδοση της χώρας.

8. ΗΠΑ:

Οι μεγάλες αγροτικές εκμεταλλεύσεις και η σχετικά πρόσφατη ιστορία των Ηνωμένων Πολιτειών (cowboys, rodeo, κλπ) ευνόησαν την ανάπτυξη αγροτουριστικών προγραμμάτων τα οποία απευθύνονται συνήθως σε άτομα μεσαίων εισοδημάτων. Τα αγροκτήματα που εφαρμόζουν αγροτουριστικά προγράμματα παρέχουν διαμονή και σίτιση σε ξεχωριστά οικήματα μέσα στην εκμετάλλευση και δίνουν τη δυνατότητα στους τουρίστες-πελάτες, ενεργητικής συμμετοχής στις γεωργικές και κτηνοτροφικές εργασίες. Παράλληλα η θέση των αγροκτημάτων κάνει δυνατή την ενασχόληση με διάφορες αθλητικές δραστηριότητες: κολύμπι, ψάρεμα, πεζοπορία, ιππασία. Η πλειοψηφία των αγροκτημάτων διακοπών (vacations farms) που εφαρμόζουν αγροτουριστικά προγράμματα –όπως καταγράφονται στην έκδοση Country vacations USA- βρίσκονται στην περιφέρεια μεγάλων τουριστικών κέντρων απ' όπου αντλούν και την πελατεία τους. Συχνά, ένας από τους λόγους που οι τουρίστες διαλέγουν την παραμονή σ' αυτά τα αγροκτήματα είναι για να συμμετέχουν στις τουριστικές δραστηριότητες της περιοχής.

Η σύνδεση αυτή με το μαζικό τουρισμό διαφοροποιεί την έννοια του αγροτουρισμού από ειδική μορφή τη μετατρέπει σε εμπορική μορφή.

9. Καναδάς:

Τα πρώτα αγροτουριστικά προγράμματα ξεκινούν το 1972, στηρίζονται στο Marketing και προβάλλουν τον πλούτο του αγροτικού χώρου και την ανάγκη διατήρησης της παράδοσης και της πολιτιστικής κληρονομιάς. Οι μορφές εφαρμογής αγροτουρισμού είναι ποικίλες: Παραμονή στην αγροτική εκμετάλλευση

- στο σπίτι του αγρότη,
- σε ξεχωριστά οικήματα μέσα στην αγροτική εκμετάλλευση,
- παροχή χώρου για camping.

Οι αγροτικές εκμεταλλεύσεις λειτουργούν στην διάρκεια όλου του

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Αγροτουρισμός/Οικοτουρισμός.

χρόνου και δίνουν τη δυνατότητα παραμονής ακόμη και ενός Σαββατοκύριακου. Οι τουρίστες τα επιλέγουν τόσο γιατί έρχονται σε επαφή με τη φύση και παράλληλα ασκούν ποικίλες δραστηριότητες- κολύμπι, ψάρεμα, κυνήγι, ιππασία, σκι- όσο και γιατί τους δίνεται η δυνατότητα συμμετοχής σε πολιτιστικές δραστηριότητες που οργανώνονται στην ευρύτερη περιοχή.

1.1.v. ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Προϋπόθεση για την ανάπτυξη του αγροτουρισμού είναι η κατάρτιση των κατοίκων των αγροτικών περιοχών. Γι αυτό είναι απαραίτητο να ακολουθηθούν κάποια βήματα, μεθοδικά προσεγγμένα.

Το να φτιάξει κανείς ένα και μόνο δωμάτιο- κατάλυμα σηματοδοτεί το τέλος μιας διαδικασίας που είναι επίπονη και αφετηριακό της σημείο έχει την ευαισθητοποίηση του τοπικού πληθυσμού και από εκεί τη συνεχή εκπαίδευση- επιμόρφωση- ομαδικότητα- συνεργασία- συντονισμό- τοπικό σχεδιασμό (Επιχειρησιακό Τοπικό Σχέδιο) χωροταξική μελέτη, μελέτη τουριστικής χωρητικότητας, στρατηγική κλπ.

A. ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ

Καταρχήν για να ξεκινήσει κανείς, πρέπει να βολιδοσκοπήσει προς συγκεκριμένη κατεύθυνση. Αφενός μεν προς την μεριά της προσφοράς, ιδιαίτερα για το αν ο τοπικός πληθυσμός αποδέχεται στη πλειοψηφία του ή μη, ένα τέτοιο πρόγραμμα και αν έχει τη δυνατότητα αλλά και τη θέληση να το λειτουργήσει σε μια βάση επαγγελματική. Αφετέρου δε, από την πλευρά της ζήτησης, μια έρευνα αγοράς θα μπορούσε να καταδείξει τάσεις που διαμορφώνονται στα κέντρα προέλευσης επισκεπτών, τις προτιμήσεις τους, τα πρότυπα διακοπών που επιλέγουν και από εκεί και πέρα να προχωρήσει σε άλλες εκτιμήσεις.

Άρα ξεκινάμε από μια πρώτη φάση που λέγεται **ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ**.

ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ

Θα πρέπει να υπάρχει ενημέρωση τακτικά και περιοδικά πάνω στις σύγχρονες εξελίξεις και τάσεις. Πολλοί είναι οι αγρότες που δεν ρωτούν, ακριβώς γιατί δεν υπάρχει το ερέθισμα για να ρωτήσουν ή πιο απλοϊκά, πείτε πως δεν φτάνουν μέχρι εκεί, μέχρι δηλαδή του σημείου να ρωτήσουν ή να ψάξουν μόνοι τους και μόνες τους για κάτι το διαφορετικό, κλεισμένοι και κλεισμένες μέσα στις τοπικές τους κοινωνίες.

Μια ανοιχτή ενημέρωση δίνει και εδραιώνει το αίσθημα της διαφάνειας, ενισχύει την εμπιστοσύνη, αφαιρεί το επιχείρημα που τόσο εύκολα βγαίνει από τον κόσμο που ζει στους μικρόχωρους υπαίθρου για δήθεν «επιλεκτικές ενημερώσεις».

B. ΕΥΑΙΣΘΗΤΟΠΟΙΗΣΗ

Το επόμενο βήμα το λέμε ΕΥΑΙΣΘΗΤΟΠΟΙΗΣΗ, γιατί απλά δεν μπορούμε να βρούμε κάτι καλύτερο. Θα το λέγαμε «μαγεία» θα το λέγαμε «ανθρώπινη προσέγγιση».

Η διεργασία της ευαισθητοποίησης πέρα από όλα τα άλλα έχει τη δική της τεχνική, που δένει με ψυχολογία, κοινωνιολογία, επιστήμη των συμπεριφορών, δίνοντας έμφαση σε αυτό που συζητάμε σαν «bottom-up approach», μια προσέγγιση δηλαδή που ξεκινά από τα κάτω, από τη βάση για να δώσει σχεδιασμούς καμωμένους στο τοπικό επίπεδο και όχι σχεδιασμούς που υπαγορεύονται από τα μεγάλα κέντρα λήψης αποφάσεων για λογαριασμό εκείνων που βιώνουν το πρόβλημα.

Ενημέρωση και ευαισθητοποίηση είναι τα πιο σημαντικά πράγματα, ειδικά στον αγροτουρισμό, ασύγκριτα πιο σημαντικά από το να ξεχωρίσεις κάποιον, ή κάποιους σαν «δικαιούχους» και ακόμα πιο ασύγκριτα από το να υπολογίσεις το δάνειο, το ύψος του, την ετήσια εξυπηρέτηση. Δίνοντας έμφαση τόσα χρόνια στη στεγνή τεχνοκρατική αντίληψη φτάσαμε να έχουμε σήμερα αυτή την κατάσταση, με αυτά τα προβλήματα, με αυτές τις διαφορές, με αυτή την κρίση εμπιστοσύνης. Σε αυτό το σημείο θίγεται το λεπτό ζήτημα της εκπόνησης των «Σχεδίων Βελτίωσης», χωρίς κανέναν άλλο σχολιασμό. Με ερέθισμα τον αγροτουρισμό, γενικεύοντας λίγο το θέμα, επισημαίνεται, πως το κυρίαρχο πρόβλημα δεν είναι το οικονομικό, ή έστω το θέμα της επιλογής των δικαιούχων, αλλά η -απουσία- της αληθινής ανθρώπινης επικοινωνίας, που στις μέρες μας έγινε συνώνυμο της συναλλαγής. Πρέπει να δίνεται ιδιαίτερη βαρύτητα στις λεπτές αποχρώσεις ενός θέματος που από πρώτη εκτίμηση φαίνεται να είναι ένα καθαρά τεχνοκρατικό ζήτημα, υπόθεση μιας σκέτης και ξερής ενημέρωσης άνω

στο πως μπορούμε να βρούμε χρήματα από την Ένωση για να «στήνουμε» αγροτουρισμούς σε όλη την Ελλάδα.

Γ. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ – ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗ

Το αμέσως επόμενο βήμα είναι εκείνο που αποκαλούμε ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ – ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗ.

Οι άνθρωποι των χωριών, εκείνοι δηλαδή που βιώνουν την σκληρή ή όχι πραγματικότητα του χώρου τους πρέπει να εκπαιδευτούν, να καταρτισθούν και να επιμορφωθούν πολύ πριν ξεκινήσουν να φτιάχνουν οτιδήποτε που θα έχει σχέση με κατασκευές, δάνεια, καταλύματα, δωμάτια κλπ. Πρέπει να είναι συνεχιζόμενη, εναλλασσόμενη, με διαρκώς νέα ερεθίσματα, νέες εμπειρίες, νέες κρίσεις και εκτιμήσεις ώστε να παίρνει τη καθολική της διάσταση, πέρα από την οποία άλλη δυνατότητα ή επιλογή που κάνει το κάθε άτομο.

1.1.vi.ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΗΠΙΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Ο αγροτουρισμός ξεκίνησε σαν μορφή τουρισμού που σκοπεύει στη συγκράτηση του αγροτικού πληθυσμού στον τόπο καταγωγής του, μέσα από τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας που θα είχαν σαν αποτέλεσμα την αύξηση του αγροτικού εισοδήματος. Οι πελάτες του αγροτουρισμού ήταν συνήθως άτομα χαμηλών εισοδηματικών τάξεων, κατά πλειοψηφία οικογένειες με παιδιά, κάτοικοι

αστικών κέντρων που αυτή η μορφή τουρισμού τους έδινε τη δυνατότητα προσιτών οικονομικά διακοπών στον αγροτικό χώρο και επαφής με το φυσικό περιβάλλον.

Οι εξελίξεις της τελευταίας δεκαετίας, όσο αφορά στη ζήτηση του αγροτουρισμού έχουν διαφοροποιήσει αυτή τη φθηνή παραδοσιακή οικογενειακή μορφή διακοπών και έχουν οδηγήσει τις αγροτικές εκμεταλλεύσεις που εφαρμόζουν αγροτουριστικά προγράμματα στην προσφορά παροχής περισσότερων και εξειδικευμένων υπηρεσιών. Η παροχή υπηρεσιών απευθύνεται όχι μόνο στο επίπεδο των ανέσεων και στο εύρος της προσφερόμενης υποδομής που λειτουργούν προσελκυστικά σε ευρύτερο, πιο απαιτητικό και υψηλότερων εισοδηματικών τάξεων αγοραστικό κοινό, αλλά έχει οδηγήσει και σε συνδυασμό του αγροτουρισμού με άλλες ειδικές μορφές τουρισμού ήπιας ανάπτυξης.

Πιο συγκεκριμένα ο αγροτουρισμός μπορεί να συνδυαστεί με:

Οικοτουρισμό:

Κόλλια Μαργαρίτα

Οι οικοτουριστικές δραστηριότητες ελκύουν άτομα μεσαίων και υψηλών εισοδηματικών τάξεων και υψηλού μορφωτικού επιπέδου. Αφορούν επισκέψεις εθνικών

πόρων, γεωλογικών σχηματισμών, θαλάσσιων πάρκων, παρατήρηση της χλωρίδας και της πανίδας της περιοχής, περιήγηση σε λίμνες ή θάλασσα, επισκέψεις σε περιοχές φυσικού κάλλους, κλπ.

Ο συνδυασμός αγροτουρισμού και οικοτουρισμού παρέχει τη δυνατότητα προσέλκυσης πελατείας υψηλής εισοδηματικής στάθμης, επιμήκυνσης της τουριστικής περιόδου, παρουσιάζει αυξητικές τάσεις και δεν απαιτεί ιδιαίτερη ανωδομή και υποδομή.

Κοινωνικός τουρισμός:

Μορφή τουρισμού επιδοτούμενη κυρίως από το κράτος και απευθύνεται τόσο σε νέα άτομα, όσο και σε άτομα 3^{ης} ηλικίας ακόμη δε και σε ασθενείς. Συνήθως είναι άτομα χαμηλών εισοδημάτων τα οποία ταξιδεύουν στο εσωτερικό της χώρας και συμμετέχουν σε πολιτιστικές και αθλητικές δραστηριότητες της περιοχής. Ο συνδυασμός αγροτουρισμού και κοινωνικού τουρισμού δεν απαιτεί αλλαγές στην υπάρχουσα υποδομή και ανωδομή. Επιπλέον δίνει τη δυνατότητα επιμήκυνσης της τουριστικής περιόδου.

Εκπαιδευτικός τουρισμός:

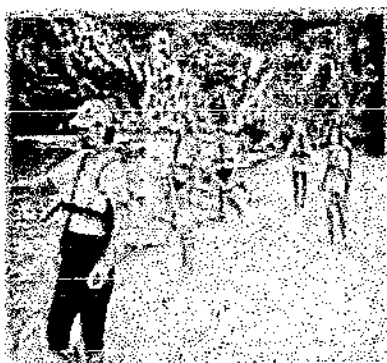
Απευθύνεται τόσο σε άτομα υψηλού μορφωτικού και οικονομικού επιπέδου όσο και σε μαθητές και φοιτητές. Μπορεί να αφορά επισκέψεις σε αρχαιολογικούς χώρους, σε μοναστήρια, σε διατηρητέους οικισμούς, σε εθνικά πάρκα σε αναπτυσσόμενες περιοχές ή ακόμη και σε μη τουριστικά αναπτυγμένες περιοχές. Συμβάλλει στη γνωριμία με την πολιτιστική, ιστορική, θρησκευτική, αρχαιολογική παράδοση του τόπου. Δεν απαιτεί ιδιαίτερη υποδομή και μπορεί να ασκηθεί και εκτός τουριστικής περιόδου.

Ο αγροτουρισμός σε συνδυασμό με άλλες ειδικές μορφές τουρισμού, μπορεί να ασκηθεί σαν τουριστική δραστηριότητα συμπληρωματική του μαζικού τουρισμού ή εναλλακτική στο μαζικό τουρισμό. Στα πλαίσια αυτής της επιλογής ο αγροτουρισμός στηρίζεται και προωθείται από τις οικολογικές οργανώσεις και τα σωματεία που προωθούν την περιήγηση τη γνωριμία με την πολιτιστική ιστορία των διαφόρων

περιοχών, την επιστροφή στη φυσική ζωή και διατροφή –πρότυπες βιολογικές καλλιέργειες-.

Με αυτόν τον τρόπο ο αγροτουρισμός γίνεται με το κλειδί για την προστασία του περιβάλλοντος, τη διατήρηση της πολιτιστικής παράδοσης, τη διάσωση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, την ανάδειξη και προστασία των μνημείων και των παραδοσιακών οικισμών και εντάσσεται σε μια αναπτυσσόμενη Κοινοτική πολιτική ανάδειξης περιοχών με πλούσια πολιτιστική ιστορία.

Περιηγητικός, Πολιτιστικός τουρισμός:

Οι μορφές αυτές τουρισμού απευθύνονται σε άτομα υψηλού μορφωτικού επιπέδου, συμβάλουν στην διατήρηση της πολιτιστικής ταυτότητας της περιοχής, οδηγούν σε αναβίωση παραδοσιακών δραστηριοτήτων όπως παραδοσιακές συνταγές μαγειρικής, παραδοσιακοί τοπικοί χοροί, υφαντική, κλπ.

Περιηγήσεις και επισκέψεις, παραδοσιακών εγκαταλελειμμένων οικισμών έχουν συμβάλει στην ευαισθητοποίηση των ντόπιων και έχουν οδηγήσει σε αναστηλώσεις παραδοσιακών κτιρίων. Συνδυάζονται με ψυχαγωγικές και αθλητικές δραστηριότητες –ορειβασία, υλοτομία και βοηθούν στην επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου. Παράλληλα δεν απαιτεί αλλαγή στην υπάρχουσα υποδομή.

Παραδοσιακοί ξενώνες

Ο τουρισμός παίζει σημαντικό ρόλο στην ελληνική οικονομία. Οι αφίξεις τουριστών υπολογίζονται περίπου σε 9.000.000 και οι τουριστικές εισπράξεις σε 2,5 δις δολάρια. Οι απασχολούμενοι στον τουριστικό τομέα υπολογίζονται σε 210.000 και σε 100.000 οι απασχολούμενοι σε θέσεις που δημιουργούνται. Οι Παραδοσιακοί Ξενώνες, βρίσκονται σχεδόν σε όλο το γεωγραφικό χώρο της Ελλάδας και αποτελούν από αρχιτεκτονικής απόψεως και από πλευράς παροχής υπηρεσιών, το πιο αξιόλογο κομμάτι της τουριστικής προσφοράς της χώρας μας.

Ο καθένας θα πρέπει να γνωρίζει τα ιστορικά και πολιτισμικά στοιχεία που δημιούργησαν τους παραδοσιακούς οικισμούς, περιοχές των οποίων η ανάπτυξη πρέπει να μη στηρίζεται πλέον στη μαζική συρροή

τουριστών, αλλά στην προσέλκυση περιηγητών που θα σέβονται και θα εκτιμούν το χώρο που λέγεται Ελλάδα, την αρχιτεκτονική της κληρονομιά, το φυσικό περιβάλλον και τη φιλοξενία που παραδοσιακά μόνο οι συγκεκριμένοι ξενώνες μπορούν να προσφέρουν.

Για να ξεφύγουμε από την άχρωμη και ισοπεδωτική μονοτονία των πόλεων, για να απελευθερωθούμε από τους καταναγκασμούς της επαναλαμβανόμενης εργασίας και της τυποποιημένης ψυχαγωγίας, για να ξανανοιώσουμε την αίσθηση της ελευθερίας και της αλήθειας, ας βγούμε στους δρόμους της αναζήτησης, της ανακάλυψης, και να επισκεφτούμε ξανά τον τόπο μας.

Η άγνωστη Ελλάδα, η Ελλάδα που " επιμένει και αντιστέκεται " περιμένει να μας υποδεχθεί.

Από τις Πρέσπες έως την Κρήτη και το Καστελλόριζο, και από την Πύλο έως το Διδυμότειχο, το ελληνικό τοπίο σημαδεύτηκε επί αιώνες από τις ανθρώπινες δραστηριότητες.

Στον αγώνα τους για επιβίωση, οι κάτοικοι τούτης της χώρας είχαν συχνά σύμμαχο, και άλλοτε αντίπαλο, τη φύση.

Αποτυπώματα αυτής της αργόσυρτης διαλεκτικής σχέσης είναι σκορπισμένα σε όλο τον ελληνικό χώρο.

Μεσά στα δάση και πάνω στις ακρογιαλιές, στις βουνοπλαγιές ή δίπλα στα ποτάμια, τα χωριά και οι πολιτείες, οι αρχαίοι ναοί μαζί με τις εκκλησιές και τα μοναστήρια, οι ανεμόμυλοι και τα γεφύρια, συνθέτουν ένα μοναδικό σε πλούτο και ποικιλία σύνολο.

Ελληνική φύση και μνημεία αποτελούν μια αρμονική και αδιάσπαστη ενότητα. Αυτήν την κληρονομιά μας αξίζει να γνωρίσουμε από πιο κοντά, σε όλη της την έκταση. Γιατί υπάρχει ανάγκη μέσα στον σύγχρονο πολύπλοκο και συγκεχυμένο κόσμο να ξανα-ανακαλύψουμε την Ελλάδα, να ξαναβρούμε τον αληθινό εαυτό μας πέρα από τους μυθοποιημένους συμβολισμούς και τις τυποποιημένες εικόνες, τις σκηνογραφικές γραφικότητες και την " εικονική " ελληνικότητα.

Εφόσον βασικό συστατικό της περιλάλητης εθνικής ταυτότητας είναι η πολιτισμική ταυτότητα, η συνείδηση και επίγνωση της πολύτιμης αξίας της πολιτισμικής μας κληρονομιάς είναι το μέσον με το οποίο θα μπορέσουμε να διαφυλάξουμε και να αναδείξουμε αυτήν την ταυτότητα. Την Ελλάδα που τόσο μας " πλήγωνε " άλλοτε, όπου και να ταξιδεύαμε, πρέπει να την εξερευνήσουμε, να την ξανά αγαπήσουμε.

Αναπόσπαστο κομμάτι της πολιτιστικής κληρονομιάς μας είναι οι παραδοσιακοί οικισμοί και τα αρχιτεκτονικά μνημεία.

παραδοσιακοί οικισμοί

Οι παραδοσιακοί οικισμοί είναι ένα χαρακτηριστικό φαινόμενο του ελληνικού χώρου, με σπάνια αισθητική και πολεοδομική αξία, μοναδικό ιστορικό και πολιτιστικό πλούτο, και με έντονα διαφοροποιημένη ποικιλομορφία. Πρόκειται για οικιστικές συσσωματώσεις, ένα σύνολο από κτίρια κατοικίας, σε μικρή απόσταση μεταξύ τους, που συνδέονται με κοινόχρηστους δρόμους οι οποίοι συχνά επεκτείνονται από μια ή περισσότερες διαμορφωμένες πλατείες ή ελεύθερους χώρους μπροστά από εκκλησίες. Συγκροτήθηκαν μέσα σε ιστορικά διαμορφωμένες συνθήκες και εξελίχθηκαν αιώνων, άλλοτε ως καταφύγια να προστατευτούν οι πληθυσμοί από την επιβουλή και την αυθαιρεσία της οθωμανικής κατάκτησης ή την απειλή πειρατείας, και άλλοτε ως εστίες τοπικής γεωργικής, κτηνοτροφικής ή βιοτεχνικής παραγωγής και εμπορικών συναλλαγών. Στις μέρες μας έχουν επιβιώσει αρκετά αξιόλογα δείγματα, όχι πάντοτε χωρίς αλλοιώσεις, αλλά υπάρχει και ένας σημαντικός αριθμός παραδοσιακών οικισμών που έχουν διατηρηθεί σε αρκετά ικανοποιητική κατάσταση. Αυτά τα κατάλοιπα άλλων παραδοσιακών τρόπων κοινωνικής και οικιστικής οργάνωσης που σώζονται ως σήμερα, οι παραδοσιακοί οικισμοί, βρίσκονται συχνά σε παράκτιες περιοχές και στα νησιά ή, συνηθέστερα, σε ορεινές ζώνες, έξω από τους μεγάλους συγκοινωνιακούς άξονες. Είναι στοιχείο της αρχιτεκτονικής φυσιογνωμίας και του δημιουργημένου χώρου κάθε τόπου, κάθε περιοχής. Σε αυτούς αποτυπώνονται και εκφράζονται τρόποι ζωής, κοινωνικές σχέσεις, τρόποι οργάνωσης των παραγωγικών σχέσεων, αλλά και τεχνικές μέθοδοι, αισθητικές προτιμήσεις και καλλιτεχνικά ρεύματα, ιδεολογικές παραστάσεις και επιρροές. Ταυτόχρονα όμως έχουν διαμορφώσει και οι ίδιοι πολλά από τα παραπάνω στοιχεία, συγκροτώντας σημαντικά στοιχεία της πολιτιστικής διάρθρωσης του χώρου.

Έτσι, τη σημερινή εποχή, συνδέονται και επηρεάζουν όλα τα επίπεδα του κοινωνικού γίνεσθαι, το πολιτικό, το οικονομικό, το ιδεολογικό, μέσα στις ιστορικές συνθήκες που διαμόρφωσαν τον ελληνικό

κοινωνικό σχηματισμό.
Για αυτό, η διατήρηση και η ανάδειξή τους σε βασικά κύτταρα της πολιτιστικής κληρονομιάς έχουν σημαντικές επιπτώσεις στα άλλα επίπεδα. Στο Πάπιγγο ή στο Φισκάρδο, στον Μόλυβο ή στη Μακρυνίτσα, στη Σκόπελο ή στη Μονεμβασιά, στη Δημητσάνα ή στα Μεστά, μπορεί κανείς να συναντήσει αρχιτεκτονικά δείγματα από την εποχή της κατάκτησης των Ενετών και των Φράγκων ή των Οθωμανών, αρχοντόσπιτα και ανώνυμες κατοικίες καμωμένες με την αμεσότητα, την απλότητα και την ευστροφία των λαϊκών μαστόρων.

Τριγυρνώντας στους λιθόστρωτους δρόμους τους, θαυμάζοντας τα καμπαναριά και τα ξυλόγλυπτα τέμπλα των εκκλησιών τους, ζώντας για λίγες μέρες στην ατμόσφαιρα των αρχοντικών ή των απλών αγροτόσπιτων, μπορούμε να μάθουμε και να κατανοήσουμε καλύτερα τις παλιότερες κοινωνίες των απλών εμπορευματικών τρόπων παραγωγής, να αντιληφθούμε την ιεραρχημένη διαστρωμάτωσή τους, να γνωρίσουμε τις καθημερινές συνήθειες των ανθρώπων της υπαίθρου, να εκτιμήσουμε τις τεχνικές τους και τους οικοδόμησής, να απολαύσουμε τις ποικιλόμορφες εκφράσεις της καλαισθησίας τους. Η περιήγηση στον ελληνικό χώρο απαιτεί σεβασμό στο περιβάλλον και στην παράδοση, και αυτό προϋποθέτει επαρκή γνώση που αποκτάται μόνο με κατάλληλη παιδεία και σωστή ενημέρωση. Ας θυμηθούμε ότι πρόδρομος του σημερινού τουριστικού ρεύματος ήταν ο περιηγητισμός. Φιλέλληνες ευρωπαίοι διανοούμενοι, με οδηγό τον Πausανία και τον Στράβωνα και έχοντας εφόδια την αρχαιογνωσία τους, ταξίδευαν στα βουνά και στις ελληνικές θάλασσες, αναζητώντας την άμεση επαφή με τον χώρο όπου άνθησε ο ελληνικός πολιτισμός

Απώτερος σκοπός της περιήγησης ήταν πάντοτε η " αγωγή της ψυχής ", η ψυχική ανάταση

Ο τουρισμός, άλλωστε, σύμφωνα με ένα σύγχρονο ορισμό του, είναι εκείνες οι μετακινήσεις που δεν έχουν επαγγελματικό σκοπό ή την αναζήτηση εργασίας. Είναι τα ταξίδια που επιδιώκουν την αναψυχή, την ψυχαγωγία, την ανάπαυση, την προσέγγιση και τη γνωριμία με το

διαφορετικό, το ξένο, τον άλλο τόπο

Για να μπορέσουμε όμως να γνωρίσουμε και να χαρούμε πληρέστερα την πολιτιστική και τη φυσική μας κληρονομιά, δεν υπάρχουν καταλληλότερα καταλύματα από εκείνα που είναι ενταγμένα στην κλίμακα του τοπίου, είναι προσαρμοσμένα στο φυσικό τους περιβάλλον και ακολουθούν τα παραδοσιακά πρότυπα της αρχιτεκτονικής μορφολογίας της περιοχής στην οποία έχουν κτιστεί .

1.1.vii. Ο αγροτουρισμός στην Ελλάδα

Δύο είναι τα κυριότερα χαρακτηριστικά του τουρισμού στον ελλαδικό χώρο:

- Η μορφή του, πρόκειται για μαζικά οργανωμένο τουρισμό διακοπών που ασκείται σε παράκτιες περιοχές και
- Ο περιφερειακός του χαρακτήρας, 80% των διανυκτερεύσεων των ξένων τουριστών πραγματοποιείται σε περιφερειακά τουριστικά κέντρα. Αυτό οφείλεται τόσο στο μικρό μέγεθος της χώρας όσο και στη δυνατότητα προσπέλασης –λόγω ύπαρξης ικανού συγκοινωνιακού δικτύου- των τουριστικών τόπων.

Οι πρώτες προσπάθειες εφαρμογής αγροτουριστικών προγραμμάτων στην Ελλάδα ξεκινούν με την ένταξη της χώρας μας στην Κοινή Αγορά το 1981. Τόσο η Οικονομική Επιτροπή (1514/31.3.81) όσο και το Υπουργείο Γεωργίας (270346/3602/14.4.81) εκδίδουν σχετικές αποφάσεις «περί ενίσχυσης ορεινών περιοχών και άγονων νησιών και κατασκευής τουριστικών καταλυμάτων».

Την προώθηση των προγραμμάτων αγροτουρισμού αναλαμβάνουν να προωθήσουν το Υπουργείο Γεωργίας, η Αγροτική Τράπεζα και ο ΕΟΤ θεσπίζοντας και τα πρώτα κριτήρια ένταξης των δικαιούχων στο πρόγραμμα καθώς και τις οικονομικές ενισχύσεις.

Οι δικαιούχοι περιοχών που έχουν επιλεγεί πρέπει να είναι οικονομικά ενεργοί αγρότες (γεωργοί, κτηνοτρόφοι, αλιείς),

Να είναι ιδιοκτήτες κατοικίας που επαρκεί για την κάλυψη των οικογενειακών αναγκών και να περισσεύουν δωμάτια (από 2 μέχρι 6)

που μπορεί να διαρρυθμιστούν ώστε να λειτουργήσουν σαν τουριστικά καταλύματα,

Οι συνταξιούχοι που επιθυμούν να επιστρέψουν στα χωριά τους θα πρέπει να έχουν 5ετή προοπτική παραμονής στο χωριό τους,

Οι δήμοι, κοινότητες, συνεταιρισμοί που ενδιαφέρονται, εντάσσονται στο πρόγραμμα για κατασκευή ξενώνων μέχρι 15 δωματίων ή αξιοποίηση παραδοσιακών κτιρίων,

Για την κατασκευή τουριστικών καταλυμάτων οι δικαιούχοι μπορούσαν αν δανειοδοτηθούν και η επιδότηση του δανείου ανέρχεται μέχρι 50% με επιτόκιο μειωμένο μέχρι 7 ποσοστιαίες μονάδες. Εάν οι δικαιούχοι δεν τηρούσαν τις προϋποθέσεις ήταν υποχρεωμένοι να επιστρέψουν την επιδότηση και τη διαφορά επιτοκίου,

Η χορήγηση των δανείων γινόταν από την ΑΤΕ με τη σύμφωνη γνώμη του Υπουργείου Γεωργίας και του ΕΟΤ.

Στη χώρα μας ο κανονισμός αυτός εφαρμόζεται από το Φεβρουάριο του 1986. Φορέας διαχείρισης του αγροτουρισμού γίνεται το Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας και τα αγροτουριστικά προγράμματα εντάσσονται στα ΜΟΠ.

ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΟΥ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΥ:

Το πρόγραμμα αγροτουριστικών, αγροβιοτεχνικών δραστηριοτήτων εφαρμόζεται σε 4.000 ορεινές και μειονεκτικές περιοχές της Ελλάδος του καταλόγου της Οδηγίας 85/148/ΕΟΚ που έχουν

- α) τη δυνατότητα τουριστικής ή βιοτεχνικής ανάπτυξης και
- β) τη βασική υποδομή δηλ. προσπέλαση, ύδρευση, ηλεκτρισμό.

1.1.vii. ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ LEADER

Στις 25 Ιουλίου 1990 η ευρωπαϊκή επιτροπή ενέκρινε κοινοτική πρωτοβουλία με την ονομασία Leader Σύνδεση μεταξύ των ενεργειών ανάπτυξης της Αγροτικής Οικονομίας. Το πρόγραμμα Leader για την ανάπτυξη της Αγροτικής Οικονομίας επιτρέπει στην κοινότητα να υιοθετήσει μια ολοκληρωμένη προσέγγιση στον τομέα της αγροτικής ανάπτυξης σε

τοπικό επίπεδο. Η προώθηση της τοπικής ανάπτυξης γίνεται μέσω πρωτοβουλιών προερχόμενων από τοπικούς φορείς. Περίπου εκατό (100) τοπικές ομάδες αγροτικής ανάπτυξης των Κρατών Μελών που εντάσσονται στο Leader θα εξουσιοδοτηθούν για τη διαχείριση των συνολικών επιδοτήσεων που θα χρησιμεύσουν για τη χρηματοδότηση των εξής ενεργειών:

- Οργάνωση της αγροτικής ανάπτυξης και πληροφόρηση για το σύνολο των κοινοτικών μέτρων και χρηματοδοτικών παροχών με σκοπό την προώθηση της αγροτικής ανάπτυξης στην περιοχή που καλύπτεται από την ομάδα,
- Επαγγελματική κατάρτιση και ενισχύσεις για την απασχόληση
- Αγροτουρισμός,
- Προώθηση των μικρών επιχειρήσεων, της βιοτεχνίας και των υπηρεσιών που παρέχονται σε μικρή ακτίνα,
- Επιτόπια αξιοποίηση και εμπορευματοποίηση της εντόπιας γεωργικής παραγωγής.

Πρόγραμμα Ευρωπαϊκής Ένωσης για την ανάπτυξη της Αγροτικής Οικονομίας (L.E.A.D.E.R)

Επίσης στόχος του μέτρου είναι η από κοινού οργάνωση των αγροτουριστικών επιχειρήσεων, η διαπραγμάτευση της θέσης τους στην αγορά μέσω έμπειρων γραφείων τουρισμού και η προβολή του τουριστικού προϊόντος της περιοχής σε βάσεις πάγιες και σταθερές.

Χαρακτηριστικά οργάνωσης και λειτουργίας του L.E.A.D.E.R

- Δημιουργία Αγροτουριστικών Καταλυμάτων από Ιδιώτες (ξενώνες και ενοικιαζόμενα δωμάτια)

Η τελική επιλογή των ενδιαφερόμενων φορέων θα γίνει από τους Φορείς Διαχείρισης του Προγράμματος. Κατά προτεραιότητα θα προτιμηθούν τα παραδοσιακά σπίτια και οι περιοχές που συνδέονται

άμεσα με τις μορφές τουρισμού που θα αναπτυχθούν. Θα καθοριστούν οι δικαιούχοι του προγράμματος βάση της υπάρχουσας κτιριακής κατάστασης, τις ανάγκες επισκεπτών, την καταλληλότητα φορέα, τις ανάγκες της περιοχής κλπ.

Οι προδιαγραφές των δωματίων θα καθοριστούν σύμφωνα με αυτές του ΕΟΤ και τις ανάγκες των περιοχών. Τα δωμάτια θα ενταχθούν στο δίκτυο για τις κρατήσεις δωματίων στα Γραφεία Αγροτουρισμού.

➤ Κοινοτικοί Ξενώνες

Οι ξενώνες θα δημιουργηθούν σε ήδη υπάρχοντα παραδοσιακά κτίρια στις αντίστοιχες κοινότητες οι οποίες παρουσιάζουν κάποια τουριστική κίνηση, αλλά το κίνητρο για τους ιδιώτες παραμένει χαμηλό και το κόστος μεγάλο.

➤ Πρότυπες Αγροτουριστικές Μονάδες

Αγροτουριστικά καταλύματα όπου ο επισκέπτης συμμετέχει ενεργά στην καθημερινή ζωή των παραγωγών καθώς και στην παραγωγή. Στόχος είναι να δώσει την ευκαιρία στους επισκέπτες και κυρίως στους κατοίκους των πόλεων να έρθουν σε επαφή με την αγροκτηνοτροφική παραγωγή και να «επιστρέψουν για λίγο στη φύση». Η μορφή αυτή εφαρμόζεται με μεγάλη επιτυχία από τη δεκαετία του 196 στη Γαλλία.

➤ Διαμόρφωση και Δημιουργία Κατασκηνώσεων

Οι κατασκηνώσεις θα αποτελέσουν πόλο έλξης επισκεπτών κυρίως μαθητών και θα ενισχύσουν την τοπική οικονομία με τη δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης και αγορά διάθεσης τοπικών προϊόντων. Οι κατασκηνώσεις θα φιλοξενούν κυρίως νέους οι οποίοι θα γνωρίσουν τη φυσική και πολιτιστική ιστορία της περιοχής και ευαισθητοποιηθούν σε θέματα περιβαλλοντικής προστασίας. Σε ειδικές περιπτώσεις οι κατασκηνώσεις θα προσφέρουν μαθήματα σε διάφορα θέματα κυρίως καλλιτεχνικά τμήματα τα οποία θα περιλαμβάνουν μαθήματα φωτογραφίας, κινηματογραφίας, μουσικής και αθλημάτων (τέννις, ιππασία, κλπ).

➤ Δημιουργία Ορεινών Καταφυγίων

Στόχος της ενέργειας είναι η ανάπτυξη του οικολογικού – ορειβατικού φυσιολατρικού τουρισμού στην περιοχή εφαρμογής. Για το λόγο αυτό

προτείνεται η δημιουργία τουριστικών καταφυγίων σε συγκεκριμένες περιοχές ιδιαίτερου κάλλους που υπάρχει ήδη ορειβατική δραστηριότητα.

➤ **Δημιουργία Παραδοσιακών χώρων εστίασης**

προτείνεται η δημιουργία παραδοσιακών χώρων εστίασης και χώρων αναψυχής για την εξυπηρέτηση των επισκεπτών. Η διαμόρφωση των χώρων αυτών θα περιλαμβάνει τη χρήση παραδοσιακών υλικών (ξύλινα τραπέζια, καρέκλες). Θα σερβίρονται φαγητά από την τοπική κουζίνα.

➤ **Δημιουργία Τουριστικών Περιπτέρων**

Τα τουριστικά περίπτερα θα εξυπηρετούν τους επισκέπτες της περιοχής και θα συμβάλλουν στην αύξηση του αριθμού των επισκεπτών στην περιοχή.

➤ **Αγροτουριστικά συγκροτήματα συνεταιριστικής μορφής**

Αναπτύχθηκαν κυρίως στην Ιταλία, είτε με τη μορφή πανσιόν μέσα στο αγρόκτημα είτε με τη μορφή συνεταιρισμού προβολής τοπικών προϊόντων, που παράλληλα διαχειρίζεται και ένα αγροτουριστικό συγκρότημα (συνήθως με μορφή μικρού ξενοδοχείου). Το ενδιαφέρον στοιχείο έγκειται στην παρουσία γυναικών στους συνεταιρισμούς αυτούς, γεγονός που συνδέεται και με την παραγωγή από τις ίδιες, ντόπιων προϊόντων (γλυκά, υφαντά, κεραμικά τυροκομικά προϊόντα, κρασιά κ.λπ.). Συχνά δημιουργούνται και εκθετήρια αγροτικών προϊόντων ή και μικρά μουσεία που απεικονίζουν την ιστορία και τον πολιτισμό της περιοχής.

➤ **Αγροτουρισμός σε οικισμούς**

Οικισμοί που χτίζονται με παραδοσιακά υλικά ώστε να δίνουν την εικόνα ενός παραδοσιακού χωριού, μια πρόσφατη εξέλιξη με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά. Αυτή η μορφή γνωρίζει μεγάλη άνθιση τα τελευταία χρόνια στην Κεντρική Ευρώπη αλλά και σε ορισμένες χώρες της Αφρικής. Χτίζονται ολόκληρα χωριά ή γίνονται επεμβάσεις σε εγκαταλελειμμένους οικισμούς ώστε να μοιάζουν παραδοσιακά. Παράλληλα δημιουργείται μια σημαντική υποδομή (μαγαζιά και εστιατόρια) που επιδιώκεται να είναι ενταγμένα στο φυσικό περιβάλλον και παρόλο που το κάθε κτίσμα έχει αυτονομία (κουζίνα, μπάνιο, χώροι κλπ.) υπάρχουν και κτίσματα που στοχεύουν στην δημιουργία κλίματος «κοινότητας».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. 2. ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

1.2.i. ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΟΝ ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟ

Η μορφή του οικοτουρισμού μπορεί να υλοποιηθεί σε πολλές περιοχές της Ελλάδος. Από στατιστικές προκύπτει ότι ο Οικοτουρισμός στην Ελλάδα βρίσκεται σε μειονεκτική θέση ως προς την ικανοποίηση τόσο της διεθνούς ζήτησης όσο και της εγχώριας. Έχοντας ισχυρά πλεονεκτήματα ως προς τους φυσικούς πόρους μειονεκτεί σημαντικά στην ικανοποίηση ενός μεγάλου αριθμού προϋποθέσεων για την ικανοποίηση της ζήτησης.

1.2.iii. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΩΝ

Η περιπατητική δραστηριότητα, ιδιαίτερα σημαντική στον οικοτουρισμό εμφανίζεται με τρεις κυρίως μορφές. Η πρώτη αφορά τη συμβατική μορφή πεζοπορίας (walking), η δεύτερη (trekking) χρησιμοποιεί κυρίως σημασμένα μονοπάτια σε ευρέως αναγνωρισμένες περιοχές φυσικού ενδιαφέροντος και η

τρίτη (rambling) αφορά κυρίως περιηγητική δραστηριότητα.

Διακρίνονται κυρίως δύο κατηγορίες συμμετεχόντων. Η πρώτη αποτελείται από νέα κυρίως άτομα που επιζητούν την περιπέτεια με αρκετό βαθμό ανεξαρτησίας, ενώ η δεύτερη από άτομα μεγαλύτερης ηλικίας οργανωμένα σε ομάδες και με λιγότερο φιλόδοξους, από την άποψη της δυσκολίας, στόχους. Αποτελούνται από άτομα ηλικίας 30-40 ετών και έχουν μέσο έως υψηλό εισόδημα. Μερικές εταιρείες, για παράδειγμα η γερμανική SKR, προσφέρουν εκδρομές που στοχεύουν σε συγκεκριμένες ομάδες (όπως φοιτητές, χορτοφάγους, ενθουσιώδεις εξειδικεύσεις) και αλλοιώνει, επομένως τα γενικά χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων.

Εξορμήσεις που ικανοποιούν εξειδικευμένα ενδιαφέροντα σε χλωρίδα

και πανίδα, αλλά όπου το περπάτημα δεν είναι απαραίτητο για να φθάσει κάποιος σε συγκεκριμένους προορισμούς προσελκύουν συνήθως άτομα μεγαλύτερης ηλικίας και υψηλών εισοδημάτων, συχνά δε ζευγάρια συνταξιούχων. Η ηλικία τους συνήθως είναι άνω των 50 ετών.

Τα χαρακτηριστικά των Ελλήνων συμμετεχόντων σε οικοτουρισμό είναι παρόμοια με αυτά των Ευρωπαίων, ο αριθμός τους όμως είναι συγκριτικά μικρότερος, αν και αυξανόμενος τόσο στις νέες ηλικίες όσο και στις μεγαλύτερες.

Η δεύτερη κατηγορία περιλαμβάνει κυρίως συνταξιούχους, οι οποίοι δεν έχουν τη δυνατότητα να οργανώσουν από μόνοι τους εκδρομές, αλλά παρόλα αυτά έχουν αυξημένο ενδιαφέρον για την επίσκεψη οικολογικά ελκυστικών περιοχών, που αποζητούν τη συντροφιά άλλων συνταξιδιωτών την οποία εξασφαλίζει το ταξίδι, κυρίως με πούλμαν.

1.2.iv. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΔΙΟΡΓΑΝΩΤΩΝ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΙ ΠΡΟΒΟΛΗΣ

Από τις 24 εταιρείες που λειτουργούν σήμερα στον ελληνικό χώρο και παρέχουν εξυπηρέτησεις σχετικά με τον οικοτουρισμό, 9 είναι βρετανικές, 4 γερμανικές, 3 ελληνικές, 2 γαλλικές και 2 ιταλικές. Επίσης λειτουργούν ολλανδικές, βελγικές και ελβετικές εταιρείες καθώς και εταιρείες μικρής κλίμακας των οποίων η αγορά είναι κυρίως ξένοι τουρίστες οι οποίοι βρίσκονται ήδη στην Ελλάδα.

Η πλειονότητα των εταιρειών, που διοργανώνουν οικοτουριστικά ταξίδια, έχει την έδρα της σε μεγαλουπόλεις (π.χ. Λονδίνο, Παρίσι, Μόναχο, Ζυρίχη) ή στην ευρύτερη περιοχή τους. Ορισμένες από αυτές έχουν δημιουργήσει παραρτήματα σε διάφορες περιοχές της ίδιας χώρας, ενώ κάποιες άλλες (υπερβαίνουν τις δώδεκα) αναπτύσσουν δραστηριότητες σε παγκόσμιο επίπεδο, μέσω διεθνών πρακτόρων. Το δυναμικό που ασχολείται, κατά μέσο όρο, σε μια τέτοια εταιρεία υπολογίζεται σε 30-80 άτομα εκ των οποίων 10-30 αντιστοιχούν σε υπαλλήλους γραφείου και 20-50 σε οδηγούς / ξεναγούς. Τα χρησιμοποιούμενα μέσα προβολής, εκτός των καθιερωμένων περιλαμβάνουν συμπληρωματικά ενημερωτικές

διαλέξεις ή και προβολές διαφανειών.

Μικρότερης κλίμακας επιχειρήσεις ή επιχειρήσεις που ασχολούνται με περιφερειακές δραστηριότητες (π.χ. περιπατητικό σκι) συχνά, έχουν τη βάση τους σε επαρχιακές πόλεις. Αυτό οφείλεται αφενός μεν, στην περιορισμένη κίνηση τους και αφετέρου, στην εσωτερική οργάνωση τους (για παράδειγμα σε θέματα διαφήμισης, όπου η προβολή επιτυγχάνεται κυρίως μέσω των ιδίων των πελατών). Το δυναμικό που απασχολείται σε τέτοιες επιχειρήσεις, σημαντικά μικρότερο από αυτά των προηγούμενων, δεν υπερβαίνει τα 6-8 άτομα, με μέσο όρο 3-4 άτομα, συνήθως δε υπάλληλοι γραφείου και οδηγοί / ξεναγοί ταυτίζονται. Οι περισσότεροι από τους διευθύνοντες έχουν οι ίδιοι ιδιαίτερο ενδιαφέρον γι' αυτές τις δραστηριότητες και σ' αυτό το λόγο οφείλεται, κυρίως, το γεγονός ότι πολλές από αυτές τις επιχειρήσεις άρχισαν ως μη κερδοσκοπικές, ως προεκτάσεις ειδικών ενδιαφερόντων, απασχολώντας ελάχιστο προσωπικό για διοικητικές και γραμματειακές λειτουργίες, το οποίο συχνά εναλλάσσεται μεταξύ της δουλειάς γραφείου και συνοδείας ή και ξενάγησης των πελατών τους.

Στον ελληνικό χώρο οι περισσότερες ξένες εταιρείες ταξιδιών χρησιμοποιούν τοπικούς πράκτορες οι οποίοι έχουν την έδρα τους στην Αθήνα ή, κατά περίπτωση, στη Θεσσαλονίκη ή τα Ιωάννινα. Αυτοί αναλαμβάνουν τη διεκπεραίωση θεμάτων που αφορούν κρατήσεις σε ξενοδοχεία και θέσεων σε μέσα μεταφοράς, υποδοχή πελατών στο αεροδρόμιο και συνοδεία τους μέχρι τον τόπο προορισμού λειτουργώντας ως ενδιάμεσοι στις επαφές, μεταξύ των ξένων εταιρειών και των υπεύθυνων φιλοξενίας στις περιοχές προορισμού

Δραστηριότητα	Περιοχή	Περίοδος (εποχή)
Ορεινή πεζοπορία	Άλπεις	Ιούνιος – Σεπτέμβριος
	Ελληνικά νησιά	Μάιος – Οκτώβριος
Σπηλαιολογία	Ευρώπη	Μάιος – Σεπτέμβριος
Περιήγηση σε χαμηλά υψόμετρα	Γαλλία, Ιταλία Ελληνικά νησιά	Μάιος – Οκτώβριος Απρίλιος – Οκτώβριος
Σκι καταβάσεων	Άλπεις	Δεκέμβριος – Απρίλιος
Περιπατητικό σκι	Ελλάδα	Ιανουάριος – Μάρτιος
Καγιάκ		Απρίλιος – Ιούνιος
Κανώ		(προτιμάται η άνοιξη)
Φουσκωτά		Μάιος – Σεπτέμβριος
Καταδύσεις	Ελλάδα	Απρίλιος – Νοέμβριος

Ταξίδια παρατηρητών χλωρίδας	Ελλάδα	Απρίλιος (χαμηλό υψόμετρο) – Μάιος (υψηλό υψόμετρο)
Ταξίδια παρατηρητών πανίδας	Ελλάδα	Απρίλιος (χαμηλό υψόμετρο) – Μάιος (υψηλό υψόμετρο)
α. Πουλιά		Νωρίς την άνοιξη και το φθινόπωρο
β. Χελώνες		Καλοκαίρι
γ. Φώκιες		Φθινόπωρο μέχρι άνοιξη
δ. Αρκούδες		Άνοιξη μέχρι φθινόπωρο

Είναι προφανές ότι η υφή της κάθε επιμέρους δραστηριότητας στα πλαίσια του οικοτουρισμού σε συνδυασμό με τα χαρακτηριστικά του συγκεκριμένου τόπου, όπου λαμβάνει χώρα, καθορίζουν λιγότερο ή περισσότερο διαφοροποιημένες περιόδους που ευνοούν τη διεξαγωγή της. Συνοπτικά θα μπορούσε κανείς να εντοπίσει τα εξής:

1.2.v. ΥΠΟΔΟΜΗ ΑΝΩΔΟΜΗ

Στις περισσότερες από τις Ευρωπαϊκές χώρες το ποσοστό των εθνικών πάρκων κυμαίνεται από 1% (Ολλανδία) έως 9% (Μ. Βρετανία) της συνολικής τους έκτασης. Η Ελλάδα έρχεται τελευταία σ' αυτόν τον κατάλογο με ποσοστό 0,5% και χαμηλότερο επίπεδο αποτελεσματικότητας ως προς την παρακολούθηση της κατάστασης τους (monitoring) και τη συντήρησή τους.

Καταρτισμένο προσωπικό καταλλήλων ειδικοτήτων, πρόθυμο και ικανό να εξασφαλίσει την τήρηση των κανονισμών του πάρκου της επιχείρησης, να βοηθήσει τους επισκέπτες σε περίπτωση ανάγκης (με τη χρήση ασυρμάτου, ο οποίος είναι απαραίτητος) και να δώσει τις πρώτες βοήθειες, να αποτρέψει τις πυρκαγιές, καθώς και να συντηρεί τα μονοπάτια, τα περίπτερα και τα παρατηρητήρια του πάρκου σε καλή κατάσταση. Σε μερικές περιπτώσεις το προσωπικό πρέπει να επιβάλει και να εισπράττει πρόστιμα από τους τουρίστες που παραβαίνουν τον κανονισμό λειτουργίας του πάρκου. Τα «έσοδα» αυτά μπορούν στη συνέχεια να διατίθενται για την κάλυψη του κόστους συντήρησης των εγκαταστάσεων του πάρκου

Παροχή μεταφορικών μέσων που περιλαμβάνουν τόσο υποζύγια, όσο και εξοπλισμένο ελικόπτερο, ώστε να καθίσταται δυνατή η μεταφορά τραυματιών ή αρρώστων.

Υπαρξη ξενώνων (συνήθως κρατικών και όχι ιδιωτικών) σε γειτονικούς οικισμούς και, στην περίπτωση εκτεταμένων πάρκων, ορεινών καταφυγίων.

Τα καταφύγια αυτά πρέπει να είναι ανοικτά σ' όλους και όχι, όπως συνηθίζεται να απευθύνονται αποκλειστικά στα μέλη κάποιου ορειβατικού συλλόγου. Στην περίπτωση των τελευταίων είναι σκόπιμο να παρέχονται κάποιες εκπαιδεύσεις.

Καθορισμένες θέσεις συλλογής απορριμμάτων στα πλέον πολυσύχναστα σημεία και επαρκή έλεγχο για την αποφυγή της ρύπανσης από την αυθαίρετη ρίψη απορριμμάτων από τους επισκέπτες.

Λεωφορειακή γραμμή, δημόσιας εκμετάλλευσης, σύνδεσης της πλησιέστερης μεγάλης πόλης απ' όπου συνήθως προέρχονται οι επισκέπτες με τα μικρά χωριά της περιοχής του πάρκου.

Απαγόρευση της ιδιωτικής επιχειρηματικής δραστηριότητας (αγοραπωλησίες, οικοδομές) μέσα στα όρια του πάρκου.

“ Ως παράδειγμα σωστής διαχείρισης πάρκου, όπου βρίσκουν εφαρμογή όλα τα παραπάνω σημεία, θα μπορούσε να αναφερθεί το Εθνικό Πάρκο Ordessa, στα Ισπανικά Πυρηναία.”

Για τις καταδύσεις είναι απαραίτητη η ύπαρξη μιας σχολής, με ειδικευμένους δασκάλους, που θα ενοικιάζει και τον απαραίτητο εξοπλισμό (στολές κατάδυσης, μπουκάλες οξυγόνου κ.λ.π). Η λειτουργία ενός κέντρου πληροφόρησης, όπου θα εκτίθενται χάρτες του βυθού και θα γίνονται προβολές slides, είναι επιθυμητή.

1.2.vi. ΟΙ ΚΥΡΙΟΤΕΡΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Το εύρος που παρουσιάζουν οι διαφοροποιήσεις που χαρακτηρίζουν την οιτουριστική δραστηριότητα αφορούν:

- Τόπους έλξης (π.χ, φαράγγια, έρημοι, τροπικοί βάλτοι και δάση. Οροσειρές, δέλτα ποταμών, καταρράκτες, τροπικές θάλασσες κ.λ.π.) οι οποίοι διαφέρουν ως προς το αξιοθέατο αντικείμενο (γεωμορφολογικοί σχηματισμοί, χλωρίδα, πανίδα) καθώς και την κλίμακα του συγκεκριμένου ενδιαφέροντος.
- Ηλικία, εισόδημα και βαθμό εξειδίκευσης του ενδιαφέροντος των συμμετεχόντων που με τη σειρά τους επηρεάζουν την επιλογή του τόπου επίσκεψης, την αναγκαία υποδομή και ανωδομή και τα μέσα μεταφοράς μέχρι το συγκεκριμένο τόπο αλλά και μέσα στην περιοχή ενδιαφέροντος.
- Μια τρίτη κατηγορία διαφοροποιήσεων αφορά το μεγάλο βαθμό επικάλυψης που αναπόφευκτα υπάρχει μεταξύ των οικοτουριστικών δραστηριοτήτων και άλλων ειδικών μορφών τουρισμού. Τέτοιες διαφοροποιήσεις αφορούν τον ορεινό και χιονοδρομικό τουρισμό, ορισμένα υποείδη του αθλητικού τουρισμού και, προφανώς, του περιηγητικού τουρισμού, ο οποίος συνδυάζει εκτός των επισκέψεων σε περιοχές με πολιτισμικό ενδιαφέρον

και την περιήγηση σε περιοχές εξαιρετικού φυσικού περιβάλλοντος. Η επισήμανση αυτών των διαφοροποιήσεων, έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον όσον αφορά θέματα υποδομής, ανωδομής, εκπαίδευσης και προβολής μεταξύ άλλων. Είναι προφανές ότι οι επικαλύψεις αυτές είναι θεμιτές και επιθυμητές όχι μόνο λόγω συμβατότητας αλλά, επίσης, διότι συνεπάγονται εξοικονόμηση επενδύσεων για την ικανοποίηση των αναγκών που αφορούν τα προαναφερόμενα θέματα.

1.2.vii. ΠΕΡΙΗΓΗΣΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ

Περιήγηση με μοτοσικλέτα σε ορεινές περιοχές

Περιηγήσεις εκτός δρόμου

Ταξίδια παρατήρησης πουλιών

Περιήγηση συνδεδεμένη με την παρατήρηση χλωρίδας

Περιηγήσεις σε λίμνη ή θάλασσα με φουσκωτό σκάφος.

Περιηγήσεις με πολιτιστικό και καλλιτεχνικό περιεχόμενο

1.2.viii. ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΝΤΟΛΟΓΙΚΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ

Γενικά

Γενικά, λόγω του περιορισμένου αριθμού επισκεπτών, ο οικοτουρισμός δεν παρουσιάζει τα χαρακτηριστικά της «εισβολής» που είναι ιδιαίτερα έντονα στην περίπτωση του μαζικού τουρισμού και τα οποία αποβαίνουν εις βάρος, αφενός, των κατοίκων, που συνήθως αντιτίθενται στον προσανατολισμό της τοπικής προσφοράς αποκλειστικά στην εξυπηρέτηση των (ευπόρων) επισκεπτών και, αφετέρου, των επισκεπτών, που χάνουν την δυνατότητα επαφής με την τοπική κοινωνία και κουλτούρα - επαφή που κανονικά προωθείται από τον τουρισμό- και περιορίζονται ουσιαστικά στο να ζουν κατά τον ίδιο τρόπο που ζούσαν στην πατρίδα τους, με μόνες ίσως διαφορές το χαμηλότερο επίπεδο τιμών, το θερμότερο κλίμα και την απουσία ευθυνών και άγχους.

Ένα βασικό χαρακτηριστικό του μαζικού τουρισμού είναι η έλλειψη

υπευθυνότητας και «εθισμού» των τουριστών ως προς την περιοχή που επισκέπτονται. Δεδομένου μάλιστα ότι και ορισμένοι εκ των επιχειρηματιών του κλάδου και όχι μόνον οι επισκέπτες προέρχονται από άλλες περιοχές (ή έχουν μικρή μόνο σχέση με την περιοχή προορισμού), τείνουν και αυτοί να αντιμετωπίζουν την ανάπτυξη της περιοχής μόνο με βάση τη βραχυπρόθεσμη ή μεσοπρόθεσμη αποδοτικότητα, δίχως να αποδίδουν σημασία στις μακροπρόθεσμες επιπτώσεις και τα πιθανά προβλήματα, καθώς μακροπρόθεσμα έχουν τη δυνατότητα να μετακινηθούν σε άλλη περιοχή σχετικά εύκολα. Στις σχετικά ανεπτυγμένες τουριστικές περιοχές, οι επιχειρηματίες φοβούμενοι να πραγματοποιήσουν μεγάλες επενδύσεις, φοβούμενοι ότι η τοπική τουριστική εικόνα θα καταστραφεί σύντομα από την υπερβολική εκμετάλλευση και τον επακόλουθο κορεσμό.

Στην περίπτωση του οικοτουρισμού όμως, θα μπορούσαμε να πούμε ότι τόσο οι επισκέπτες όσο και οι κάτοικοι έχουν κοινό ενδιαφέρον για την περιοχή και φροντίζουν για τη διατήρηση των τοπικών χαρακτηριστικών (φυσική ομορφιά, ησυχία, κ.λ.π.)

Ένα άλλο χαρακτηριστικό του μαζικού τουρισμού είναι συνδεδεμένο με το αίσθημα ανασφάλειας που νοιώθουν οι επισκέπτες κατά τη διάρκεια των διακοπών τους σ' έναν τόπο του οποίου αγνοούν τη γλώσσα, τις πολιτιστικές ιδιαιτερότητες και τις λεπτομέρειες εκείνες που συνιστούν τον τρόπο ζωής των κατοίκων του. Η μαζικότητα του τουριστικού φαινομένου μπορεί να αποδοθεί, κατά ένα μέρος, σ' αυτόν ακριβώς τον παράγοντα. Έτσι:

Οι τουρίστες εντάσσονται σε μεγάλα groups, μέσα στα οποία μπορούν να διατηρήσουν τα εθνικά τους χαρακτηριστικά όπως τη γλώσσα, την «εθνική» του αίσθηση του κ.λ.π., πράγμα όμως που τους αποξενώνει από τους ντόπιους, οι οποίοι τείνουν να κατατάσσουν όλους τους ξένους επισκέπτες σε κάποια στερεότυπα.

Οι επισκέπτες αποφεύγουν την επαφή με πολλά τοπικά στοιχεία, όπως για παράδειγμα την τοπική κουζίνα. Έτσι οι tour operators, ακόμη κι αν είναι ντόπιοι, αναγκάζονται να προσαρμόζουν τις προσφερόμενες, στα πλαίσια του «πακέτου», υπηρεσίες στα γούστα των τουριστών,

φροντίζοντας για παράδειγμα για την προσφορά continental breakfast που πολλοί τουρίστες δεν εννοούν να αποχωρισθούν ακόμα και κατά τη διάρκεια των διακοπών τους.

Οι παράγοντες αυτοί περιορίζουν ακόμα περισσότερο την ουσιαστική επαφή των επισκεπτών με την πραγματική εικόνα της χώρας ή της περιοχής που τους φιλοξενεί. Ο οικοτουρισμός όμως, επειδή πάντα περιλαμβάνει περιηγήσεις με συνήθως ντόπιο ξεναγό, μειώνει το αίσθημα ανασφάλειας και την επιφυλακτικότητα των συμμετεχόντων και, όπως ήδη αναφέραμε, επιτρέπει την κατανόηση από μέρους τους του τοπικού τρόπου ζωής.

Η ανάπτυξη του οικοτουρισμού εμπεριέχει τη ροή κεφαλαίου από τις μεγάλες πόλεις προς τις μικρές κοινότητες και την επένδυση του σε καταλύματα, εστιατόρια, καταστήματα και υπηρεσίες ξενάγησης. Η ροή αυτή, με την ομολογουμένως ασυνήθιστη για την εποχή μας κατεύθυνση, βοηθά στον περιορισμό της τάσης εγκατάλειψης των «προβληματικών περιοχών από τους κατοίκους τους, ενώ παράλληλα δημιουργεί τις κατάλληλες οικονομικές προϋποθέσεις για υποδομή και ανωδομή και εξυπηρετεί και τις τοπικές κοινωνίες.

Πάντως, πολλοί επιχειρηματίες του κλάδου- (όπως π.χ. ιδιοκτήτες καταστημάτων) προτιμούν να μένουν στις μικρές αυτές κοινότητες μόνο κατά την τουριστική περίοδο (Μάιο έως Σεπτέμβριο) και να περνούν τους χειμερινούς μήνες, σε κάποια κοντινή πόλη με ανεπτυγμένη τοπική αγορά. Για τη μετατροπή των εγκαταλελειμμένων ιδιαίτερα των ορεινών) χωριών σε βιώσιμους οικισμούς, απαιτείται η σταθερή εισροή τουριστικού εισοδήματος, ακόμα και εκτός περιόδου αιχμής που μπορεί να εξασφαλισθεί με την ανάπτυξη δραστηριοτήτων όπως το αλπικό σκι, οι περίπατοι σε περιοχές χαμηλού υψομέτρου πλούσιες σε βλάστηση και οι πολιτιστικές δραστηριότητες.

Ένα άλλο σημείο που πρέπει να επισημανθεί είναι ότι συχνά ένα μεγάλο ποσοστό της τουριστικής δαπάνης που σχετίζεται με τις οικοτουριστικές δραστηριότητες καταλήγει σε τουριστικούς πράκτορες που φυσικά ζουν και εργάζονται στις μεγάλες πόλεις.

1.2.ix. ΑΝΑΛΥΣΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΓΟΡΑΣ- ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ

ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΣΗΣ ΣΤΗ ΖΗΤΗΣΗ.

Από τη μέχρι στιγμής ανάλυση προκύπτει ότι για μια σειρά θεμάτων η Ελλάδα βρίσκεται σε μειονεκτική θέση ως προς την ικανοποίηση τόσο της διεθνούς ζήτησης όσο και της εγχώριας. Έχοντας ισχυρά πλεονεκτήματα ως προς τους φυσικούς πόρους μειονεκτεί σημαντικά στην ικανοποίηση ενός μεγάλου αριθμού προϋποθέσεων για την ικανοποίηση της ζήτησης.

Θέματα Στρατηγικής Ανάπτυξης

Δεν έχει υπάρξει ακόμα μια σαφής και συνεπής πολιτική ανάπτυξης η οποία να μην έχει υποστεί σημαντικές αλλοιώσεις που, συνήθως, προκύπτουν από τις παρεμβάσεις διαδοχικών κυβερνήσεων. Κατά συνέπεια, ορισμένες αξιόλογες προσπάθειες του παρελθόντος, να τεθούν οι βάσεις για μια μακροπρόθεσμη και ολοκληρωμένη από άποψη προγραμματισμού στρατηγική, έχουν καταστεί σήμερα αναποτελεσματικές. Αντίθετα, επεκράτησε η αποσπασματική πολιτική ανάπτυξης που συχνά περιέχει εισαγόμενες λύσεις, σχεδιασμένες για περιοχές των οποίων τα χαρακτηριστικά διαφέρουν σημαντικά από αυτά του ελληνικού χώρου, τόσο ως προς την κλίμακα όσο και ως προς το βαθμό ευθραστότητας των οικοσυστημάτων.

Θέματα Υποδομής και Ανωδομής

Είναι αξιοσημείωτο ότι η χώρα μας υστερεί σημαντικά σε εγκαταστάσεις αλλά ακόμα και στην οριοθέτηση και προστασία αξιόλογων περιοχών που θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν γι' αυτήν τη μορφή τουριστών. Η κατασκευή ξενώνων και η μετατροπή παραδοσιακών σπιτιών από τον ΕΟΤ και τον ιδιωτικό τομέα, παρά την αυξημένη συμμετοχή του τελευταίου τα πρόσφατα χρόνια, δεν έχει ικανοποιηθεί ούτε ποσοτικά αλλά ούτε από άποψη χωροταξικής κατανομής τις απαιτούμενες ανάγκες. Αντίθετα,

σπασμωδικές και ευκαιριακές χωροθετήσεις ορισμένου τύπου υποδομής και ανωδομής από τον ιδιωτικό κυρίως τομέα αλλά με κρατική αδειοδότηση έχουν καταφέρει να υποβαθμίσουν αρκετές περιοχές φυσικού κάλλους της χώρας.

Η πρόσφατα διαπιστωμένη δυναμικότητα της μορφής αυτής από Τοπική Αυτοδιοίκηση, έχει συμβάλλει στην περισσότερο ενεργή συμμετοχή της για την παροχή κυρίως οδικών δικτύων και ορισμένων αναμορφώσεων περιοχών ανάπαυσης και θέας, συχνά όμως με εξαιρετικά καταστρεπτικά αποτελέσματα για το περιβάλλον. Κύρια αιτία στις περιπτώσεις αυτές θεωρούνται τα πενιχρά οικονομικά και υλικά μέσα που έχουν στη διάθεση ή καθώς επίσης και οι σημαντικές ελλείψεις σε τεχνογνωσία και γνώσεις ιδιαίτερα των επιπτώσεων αυτού του είδους έργων (που έχουν ειδικές προδιαγραφές) στο περιβάλλον.

Θέματα Οργάνωσης Εκπαίδευσης και Προβολής

Μια πλήρης ανάδειξη – αξιοποίηση του οικολογικού και περιβαλλοντικού δυναμικού της χώρας (όπως υδροβιότοποι, ορεινοί όγκοι, δάση, γεωλογικοί σχηματισμοί, θάλασσες, λίμνες και παραποτάμια οικοσυστήματα κ.λ.π.) για την ανάπτυξη αυτού του είδους τουρισμού περιέχει εξαιρετικά σημαντικές δυνατότητες κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης, αλλά ταυτόχρονα και συντήρησης αυτού του δυναμικού από ένα ποσοστό των εισπραττόμενων εσόδων. Μια από τις προϋποθέσεις όμως της ανάπτυξης είναι, εκτός των όσων έχουμε ήδη αναφέρει, η επαρκής οργάνωση, εκπαίδευση και προβολή των συναφών δραστηριοτήτων.

Οι λιγοστές πληροφορίες, που προσφέρονται υπό μορφή φυλλαδίων από ειδικές υπηρεσίες Υπουργείων -όπως -Τουρισμού,-ΠΕΧΩΔΕ- και Γεωργίας, αποτελούν προσβολή σ' αυτόν τον τόσο σημαντικό εθνικό πόρο.

Επιπλέον, τα φυλλάδια αυτά είναι συχνά δυσεύρετα ή εξαντλημένα.

Αλλα θέματα οργάνωσης αφορούν τα μέσα μεταφοράς σε περιοχές για τις οποίες δεν υπάρχουν τυπωμένα δρομολόγια με ημέρες και ώρες

αναχώρησης και άφιξης ούτε στα ελληνικά. Το φαινόμενο της αναιδούς συμπεριφοράς προς ξένους και Έλληνες (ομοίως) από τηλεφωνητές, υπαλλήλους πληροφοριών, οδηγούς και σταθμάρχες υπεραστικών λεωφορείων και τρένων προστίθεται στους παράγοντες που αποθαρρύνουν την ανάπτυξη του οικοτουρισμού.

Θέματα επαγγελματικής παιδείας, επιμόρφωσης και προβολής σχετικά με το περιβάλλον έχουν επίσης άμεση σχέση και σπουδαιότητα για την ανάπτυξη αυτής της δραστηριότητας. Ημεδαποί και αλλοδαποί τουρίστες αγνοούν σημαντικό μέρος της ελληνικής υπαίθρου και της μοναδικότητας των βιοτικών και αβιοτικών στοιχείων της.

Κύρια υπεύθυνη γι' αυτό θεωρείται η μονόπλευρη προβολή συγκεκριμένων χαρακτηριστικών της χώρας και η εστίαση των επενδύσεων σε ήδη τουριστικά ανεπτυγμένες περιοχές. Είναι χαρακτηριστικό το γεγονός ότι, όταν το 1978 το πρακτορείο Sherpa άρχισε να προσφέρει περιηγήσεις στην περιοχή της Πίνδου, τρεις άλλες βρετανικές εταιρείες ακολούθησαν αμέσως, αλλά καμία από αυτές δεν ενδιαφέρθηκε για άλλες εξίσου σημαντικές περιοχές όπως η Ευρυτανία ή το Παναιτωλικό, όπου ελληνικοί φυσιοδιφικοί όμιλοι και μικρές εταιρείες λειτουργούσαν με εξαιρετική επιτυχία. Σημαντική όμως προϋπόθεση αποτελεί η εξειδικευμένη εκπαίδευση ξεναγών / οδηγών του κλάδου, η οποία θα πρέπει να ανταποκρίνεται και σε εύρος αλλά και σε ποιότητα στην αντίστοιχη ποικιλία. Ιδιαιτερότητες και υψηλή ποιότητα του φυσικού και δομημένου περιβαλλοντικού δυναμικού της Ελλάδας.

Θεσμική υποστήριξη και εφαρμογή νομοθεσίας

Στην εξέταση των προϋποθέσεων ανάπτυξης τόσο των νέων μορφών όσο και του οικοτουρισμού ειδικότερα, δόθηκε ιδιαίτερη σημασία στην ικανοποίηση αναγκών που αφορούν την υποδομή, ανωδομή, πληροφόρηση, επαγγελματισμό κ.λ.π. χωρίς τις οποίες η οποιαδήποτε προσπάθεια ανάπτυξης θα ήταν τουλάχιστον αναποτελεσματική. Μεγαλύτερη, ακόμα, σημασία και από την ικανοποίηση αυτών των

προϋποθέσεων έχει η ολοκληρωμένη θεσμική υποστήριξη και η αυστηρή εφαρμογή της, είτε αυτή αναφέρεται σε θέματα ανάπτυξης, είτε προστασίας των πόρων των οποίων η αξιοποίηση επιδιώκεται.

Είναι προφανές ότι στην περίπτωση της Ελλάδας οι μέχρι σήμερα υπάρχουσα θεσμοθέτηση και εφαρμογή νομοθεσίας για το περιβάλλον έχει υπάρξει κατακερματισμένη, ad-hoc και αναποτελεσματική, ακόμα και όταν επρόκειτο για περισσότερο ολοκληρωμένα νομοθετήματα, όπως ο Νόμος Πλαίσιο για το περιβάλλον.

Η θεσμική υποστήριξη που απαιτείται για την ανάπτυξη του οικοτουρισμού είναι σχεδόν απόλυτα ταυτισμένη με την ανάγκη προστασίας του ελληνικού φυσικού περιβάλλοντος, πράγμα που θεωρείται ευνόητο από τις χώρες - μέλη της Κοινότητας (έμπρακτα τεκμηριωμένο από την ΕΟΚ για τη μοναδικότητα τους, αλλά όχι τόσο έμπρακτα τεκμηριωμένο από το σύνολο της ελληνικής κοινωνίας). Οι απαιτούμενες θεσμικές παρεμβάσεις είναι πολλές και ποικίλες και αφορούν άμεσες συμπληρώσεις, καταργήσεις και νέες θεωρήσεις ώστε να ικανοποιηθούν οι απαραίτητες προϋποθέσεις. Βραχυπρόθεσμα, η αυστηρή εφαρμογή της υπάρχουσας Κοινοτικής και Ελληνικής νομοθεσίας και των Διεθνών Συμβάσεων θα επιτάχυνε σημαντικά την επίλυση σοβαρών προβλημάτων, όπως αυτά που αφορούν την ήδη καθυστερημένη οριοθέτηση περιοχών που χρήζουν προστασίας, θέματα δόμησης, ρύπανσης, έργων ανάπτυξης, γεωργίας, κτηνοτροφίας, και οργάνωσης του δημοσίου και ιδιωτικού τομέα ως προς την τουριστική δραστηριότητα και την περιβαλλοντική προστασία, τις επιδοτήσεις, επιχορηγήσεις για τους αντίστοιχους τομείς και τη συγκεκριμενοποίηση και μείωση των έπικαλυπτόμενων αρμοδιοτήτων των κρατικών υπηρεσιών.

Είναι επίσης προφανές ότι η γενικότερη σύγχυση που υπάρχει σήμερα όσον αφορά θέματα προστασίας περιβάλλοντος και οι συνεχιζόμενες αλλοιώσεις, οι οποίες από καιρού εις καιρόν μεταβάλλουν την ουσία των αρχικών νομοθετημάτων, δρουν αρνητικά όχι μόνο στην ποιότητα του περιβάλλοντος, αλλά και στην πρόθεση για επενδύσεις στον τομέα του τουρισμού γενικότερα και του οικοτουρισμού ειδικότερα.

Ως χαρακτηριστικό παράδειγμα στην περίπτωση αυτή θα μπορούσε να αναφέρει κανείς τις δυσμενείς επιπτώσεις που είχαν στο παρελθόν αλλοιώσεις στη νομοθεσία ως προς τους όρους δόμησης ή χωροθέτησης ορισμένων δραστηριοτήτων, με αποτέλεσμα την άμεση υποβάθμιση τουριστικών επενδύσεων που πραγματοποιήθηκαν κάτω από ένα διαφορετικό θεσμικό καθεστώς και φυσικά μειωμένη ανταγωνιστικότητα.

Αντίθετα, σημαντικές αλλά επουσιώδεις ως προς τις διαδικαστικές τους απαιτήσεις, συμπληρώσεις δεν έχουν επιτευχθεί, αναγκάζοντας ιδιωτικούς κυρίως φορείς να λειτουργούν με μειωμένη ανταγωνιστικότητα όπως στην περίπτωση των αδειών οχημάτων ειδικού τύπου και μικρής χωρητικότητας.

1.2.x. Η ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΗ ΔΙΑΤΑΞΗ ΤΟΥ ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Έχοντας επανειλημμένα αναφερθεί στον πλούτο ολοκλήρου του ελληνικού χώρου σε οικολογικά και περιβαλλοντικά ενδιαφέροντα η δυσκολία αναγνώρισης δεν έγκειται πλέον στις διαφοροποιήσεις φυσικών πόρων, αλλά στον εντοπισμό περιοχών όπου η οικοτουριστική ανάπτυξη θα συνδυάσει την επίτευξη κοινωνικοοικονομικών στόχων και την άμεση προστασία φυσικών περιοχών που βρίσκονται υπό πίεση.

Μια άλλη σημαντική παράμετρος, βεβαίως, έγκειται στο γεγονός ότι η χωροταξική κατανομή των πόρων και η αξιοποίηση τους θα πρέπει να ταυτισθεί με την αναγνώριση των υποειδών του οικοτουρισμού που έχουν και τη μεγαλύτερη ζήτηση.

Η σημαντική ζήτηση πακέτου συνδυασμού οικοτουριστικών ενδιαφερόντων με πολιτιστικά ενδιαφέροντα ευνοεί επίσης την αλλαγή της εικόνας περιοχών μεγάλων αστικών συγκεντρώσεων, που ευνοούνται περαιτέρω από τη μικρή χρονοαπόσταση μεταξύ αστικού πόλου και φυσικού περιβάλλοντος υψηλής ποιότητας.

Η χωρητικότητα και ο τρόπος ανάπτυξης, ειδικότερα περιοχών οι

οποίες σήμερα θεωρούνται απομακρυσμένες και με δομικά προβλήματα ανάπτυξης, πρέπει να αποτελέσουν αντικείμενα ειδικής μελέτης, ώστε να αποφευχθούν αφενός μεν, οι αρνητικές επιπτώσεις στις τοπικές κοινωνίες από την ξαφνική προσέλευση επισκεπτών και αφετέρου, η υποβάθμιση του φυσικού περιβάλλοντος όπως έχει αρχίσει να συμβαίνει Πήλιο και τα Ζαγόρια.

1.2.χί. ΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Στη συνέχεια της πτυχιακής μας θα αναφερθούμε στους στόχους του Αγροτουρισμού, καθώς και η υπάρχουσα κατάσταση στο θέμα της χρηματοδότησης των αγροτουριστικών επιχειρήσεων. Για όσους ενδιαφέρονται να ενημερωθούν για τους Αγροτουριστικούς Συνεταιρισμούς, σημειώνουμε ότι τέθηκε σε εφαρμογή ο νέος Νόμος περί Αγροτικών Συνεταιριστικών Οργανώσεων 2810 Φ.Ε.Κ. 61, τεύχος πρώτο, 9 Μαρτίου 2000.

Ο Αγροτουρισμός ξεκίνησε με ένα και μοναδικό στόχο: την καλύτερευση της ζωής των αγροτών, ιδίως στις ορεινές περιοχές και τις όχι ιδιαίτερα ανεπτυγμένες οικονομικά. Με τον Αγροτουρισμό, και με το κίνητρο που προσφέρει, επιτυγχάνονται: η παραμονή των κατοίκων των περιοχών αυτών στις εστίες τους και η αποφυγή της ερήμωσης της υπαίθρου, η διατήρηση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς με την ανακαίνιση κτισμάτων, η προβολή της πολιτιστικής κληρονομιάς κάθε περιοχής, η συμπλήρωση και η βελτίωση του γεωργικού εισοδήματος, θέματα τα οποία απασχολούν όλους τους εμπλεκόμενους φορείς και τα αρμόδια υπουργεία. Ο Αγροτουρισμός έρχεται την κατάλληλη στιγμή για να καλύψει την ανάγκη του κουρασμένου κατοίκου της πόλης για μία πιο στενή επαφή με τη φύση και με πράγματα και καταστάσεις από καιρό ξεχασμένα, όπως η παρασκευή του ψωμιού και του παραδοσιακού γλυκού, η κατασκευή του τάπητα στον αργαλειό, η βόλτα με άλογα ή ο περίπατος στο δάσος, η ζωή σε ρυθμό γαλήνιο. Ο Αγροτουρισμός ξεκίνησε και συνεχίζεται στο μεγαλύτερο ποσοστό του ως γυναικεία υπόθεση. Σχεδόν όλοι οι Αγροτουριστικοί Συνεταιρισμοί

είναι γυναικείοι. Δεν είναι έτσι τυχαίο το γεγονός ότι ένα μέρος των καταλυμάτων δεν είναι άλλα από τα σπίτια των γυναικών αυτών, που υποδέχονται τους ξένους με το πνεύμα του Ξένιου Δία και τους καλούν να ζήσουν για λίγο ως μέλη της οικογένειας. Και βέβαια είναι μάλλον περιττό να τονίσουμε ότι σχεδόν όλοι οι ξενώνες των αγροτουριστικών συνεταιρισμών βρίσκονται στα ωραιότερα ίσως κομμάτια της Ελλάδας.

Ο Αγροτουρισμός αναπτύσσει την τοπική κοινωνία, προσφέροντας οικονομική άνθηση και ευμάρεια, επιτρέπει τη συνέχεια της παραγωγής προϊόντων, που πιθανώς να είχαν εκλείψει, προϊόντων κατά κύριο λόγο παραδοσιακών (γλυκά του κουταλιού, μαρμελάδες, υφαντά, κεντήματα, καλλιέργεια αρωματικών φυτών, ζυμαρικά κ.λ.π.). Επίσης διατηρεί τέχνες που διαφορετικά θα είχαν πεθάνει με τον τελευταίο μάστορα, συντηρεί τη μνήμη των ανθρώπων με την αναβίωση εθίμων και τη βίωση παραδοσιακών εκδηλώσεων, είναι κανάλι επικοινωνίας περιοχών απομονωμένων με μεγάλα πληθυσμιακά κέντρα, αλλά δίνει και προοπτικές ζωής στους νέους των περιοχών, όπου εφαρμόζεται. Μέσα από το πρόγραμμα Αγροτουρισμού, και για την άνετη διαμονή, αναψυχή, ξεκούραση κ.λ.π. του επισκέπτη, παρέχονται: ενοικιαζόμενα επιπλωμένα δωμάτια ή διαμερίσματα εστιατόρια οικογενειακής μορφής με τοπική παραδοσιακή κουζίνα χώροι για άθληση χώροι αναψυχής σε περιοχές με φυσικές ομορφιές πολιτιστικές εκδηλώσεις εργαστήρια παραγωγής ειδών λαϊκής τέχνης, ειδών διατροφής με ντόπια προϊόντα κλπ. Οι αγρότες και αγρότισσες, που ασχολούνται με τον Αγροτουρισμό, παρακολουθούν υποχρεωτικά εκπαιδευτικά προγράμματα, ανάλογα με την απασχόλησή τους, ώστε να έχουν ικανοποιητική επαγγελματική κατάρτιση και να παρέχουν στους επισκέπτες καλές υπηρεσίες και προϊόντα ποιότητας. Περισσότερες πληροφορίες για τα εκπαιδευτικά προγράμματα μπορείτε να έχετε από τις Νομαρχιακές Αυτοδιοικήσεις Γεωργικής Ανάπτυξης.

Η Χρηματοδότηση Αγροτουριστικών Επιχειρήσεων

Μέχρι το τέλος του 1999 οι δραστηριότητες του αγροτουρισμού υλοποιούνταν στο πλαίσιο του Καν. 950/97, των ΠΕΠ, του ν.2520/97 και της κοινοτικής πρωτοβουλίας LEADER.

1.2.xii. ΕΚΤΙΜΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η συγκριτική υπεροχή της ποιότητας του ελληνικού φυσικού περιβάλλοντος τουλάχιστον σε ευρωπαϊκό επίπεδο και για ορισμένα στοιχεία του και σε διεθνές επίπεδο, το καθιστά εξαιρετικά προνομιούχο για την ανάπτυξη του οικοτουρισμού. Στο γεγονός αυτό οφείλεται και η επιτυχής λειτουργία ενός σεβαστού αριθμού ξένων τουριστικών πρακτορείων στη χώρα, τα οποία ασχολούνται σχεδόν αποκλειστικά με αυτή τη δραστηριότητα από τα μέσα της δεκαετίας του '70.

Η περαιτέρω ανάπτυξη της δραστηριότητας αυτής προϋποθέτει την ικανοποίηση ενός μεγάλου αριθμού αναγκών και παραγόντων, όπως αυτές της υποδομής και ανωδομής επαγγελματικής εκπαίδευσης και επιμόρφωσης, οργάνωσης σε πολλαπλά επίπεδα, προβολής και προώθησης.

Επίσης, σημαντικές αλλαγές και συμπληρώσεις και άλλες απαραίτητες ενέργειες πρέπει να γίνουν άμεσα σε θέματα που αφορούν σχετική νομοθεσία και την εφαρμογή της υπάρχουσας της μελλοντικής.

Το φάσμα των αναγκαίων θεσμικών παρεμβάσεων είναι εξαιρετικά ευρύ και περιλαμβάνει θέματα επαγγελματικής κατοχύρωσης και εκπαίδευσης, θέματα επενδύσεων, θέματα προστασίας του φυσικού και του δομημένου περιβάλλοντος, θέματα οργάνωσης λειτουργιών του οικοτουρισμού της τοπικής αυτοδιοίκησης και του δημόσιου τομέα και το σημαντικότερο όλων, θέματα της μακροπρόθεσμης κρατικής πολιτικής για τον προγραμματισμό, προστασία, ανάδειξη και εφαρμογή στρατηγικής για την ανάπτυξη αυτών των πόρων, οι οποίοι ήδη βρίσκονται κάτω από τρομακτικές πιέσεις.

Ο οικοτουρισμός για να αναπτύξει τις δραστηριότητες του εξαρτάται

άμεσα από το υψηλής ποιότητας φυσικό περιβάλλον, που θεωρείται σήμερα, αφενός, ο πολυτιμότερος πόρος της χώρας και, αφετέρου, ο περισσότερο ευάλωτος πόρος της Ελλάδας.

Κίνδυνοι αρνητικών επιπτώσεων εγκυμονούν συχνά και από αντίδραση των κατοίκων των περιοχών αυτών οι οποίοι, με σκοπό την οικονομική εκμετάλλευση των πόρων και το γρήγορο κέρδος, εξαντλούν και καταστρέφουν τους πόρους αυτούς που προσέλκυσαν αρχικά τον επισκέπτη. Παράλληλα, μειώνεται η δυνατότητα προσέλκυσης επενδύσεων που βασίζονται σε ορθολογικό προγραμματισμό και που υπόσχονται πολύ μεγαλύτερο βαθμό πολλαπλασιαστικότητας του συνολικού οφέλους. Οι καταστροφές αυτές είναι γνωστές και τεκμηριωμένες από σχετικά φαινόμενα «αξιοποίησης» πόρων για συμβατικές τουριστικές δραστηριότητες στη χώρα μας.

Είναι επομένως σημαντικό να δοθεί ιδιαίτερη σημασία στα φαινόμενα αυτά από τα προγράμματα ανάπτυξης του οικοτουρισμού, διότι εκτός των άλλων περιέχουν και δραματικές κοινωνικές επιπτώσεις, όπως επίσης έχει αποδειχθεί από τις εμπειρίες του πρόσφατου παρελθόντος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Δάμνη (Τριγωνίδα Λιμνοθάλασσα Ορέως Αιθιοπίας) - Πρώτη Φάση Έργου -
Η αποπρόσβαση είναι ακατάλληλη (Οικόπεδο Τεχνικής Μελετών) και υφίσταται παλαιές πεντακάθαρσες, παλιές γέφυρες, πύλεις με κτιστά (Μεταλλογγείο Ορέως) συνθήματα (για μεταφορές) και ανεξάρτητα από το φυσικό πλαίσιο της περιοχής την Απολωσκαρινίδα.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- 2. ΝΟΜΟΣ ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ
- 2.1 ΓΕΝΙΚΑ
- 2.2. ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΙΜΟΙ ΤΟΠΟΙ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ
  - 2.2.i. ΤΡΙΧΩΝΙΔΑ
  - 2.2.ii ΠΕΡΙΟΧΗ ΒΑΛΤΟΥ
  - 2.2.iii ΠΕΡΙΟΧΗ ΒΟΝΙΤΣΗΣ ΚΑΙ ΞΗΡΟΜΕΡΟΥ
  - 2.2.iv ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ
  - 2.2.v ΠΕΡΙΟΧΗ ΝΑΥΠΑΚΤΙΑΣ
  - 2.2.vi ΑΡΧΑΙΑ ΘΕΑΤΡΑ ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ
  - 2.2.vii ΑΓΡΙΝΙΟ ΕΜΠΟΡΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ
- 2.3. ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ
- 2.4. ΕΡΓΑ ΣΤΟ ΝΟΜΟ ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ
  - 2.4.i. ΕΡΓΑ - ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ
    - 2.4.i.1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ
    - 2.4.i.2. ΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
    - 2.4.i.3. ΤΟ ΥΨΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΠΗΓΕΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ
    - 2.4.i.4. ΤΙ ΕΡΓΑ ΓΙΝΟΝΤΑΙ
  - 2.5. ΑΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ
    - 2.5.i. ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΣΤΟΝ ΠΡΩΤΟΓΕΝΗ ΤΟΜΕΑ
    - 2.5.ii. ΙΔΙΩΤΙΚΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΣΤΟ ΝΟΜΟ
    - 2.5.iii. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΤΗΡΙΞΗΣ ΜΙΚΡΩΝ ΚΑΙ ΜΕΣΑΙΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ
    - 2.5.iv. ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ - ΑΝΑΠΤΥΞΗ
- 2.6. ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΣΤΟ ΝΟΜΟ
  - 2.6.i. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. ΝΟΜΟΣ ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ

2.1 ΓΕΝΙΚΑ

Είναι η ανεξερεύνητη πλευρά της Ελλάδος που υπόσχεται αισθητικές και γαστρονομικές απολαύσεις για τον επισκέπτη, μ' ένα από τα καλύτερα ηλιοβασιλέματα στον κόσμο (Τουρλίδα Μεσολογγίου). Είναι ο τόπος που προσφέρεται για Κανό καγιάκ (kayak), αλεξίπτωτο πλαγιάς (Parapente), ψάρεμα (θάλασσα, λίμνες, ποτάμια), κυνήγι, παρατήρηση πουλιών (bird watching), ρομαντικές βαρκάδες, επισκέψεις σε σπουδαίους αρχαιολογικούς χώρους, θαλάσσιο σκι (ομοσπονδιακό προπονητικό κέντρο τεχνητή λίμνη Στράτου).

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΕΣ

Με πρωτεύουσα το Μεσολόγγι, ο νομός Αιτωλοακαρνανίας συγκεντρώνει ποσοστό 2,2% του πληθυσμού της χώρας και παράγει ποσοστό 1,6% του Ακ. Εθνικού Προϊόντος. Η τάση μείωσης του πληθυσμού είναι εμφανής, αφού είναι ένας από τους 35 νομούς στους οποίους σημειώθηκε το 1997 φυσική μείωση του πληθυσμού (υπεροχή γεννήσεων/1000 κατοίκους: -0,5), και για δεύτερη συνεχή χρονιά. Με κατά κεφαλή προϊόν 2,4 εκατ. δρχ. ή ποσοστό 73% του μέσου όρου της Ελλάδος, η σχετική θέση του νομού ως προς το μέσο της χώρας υποχώρησε ελαφρά σε διάστημα μιας 11ετίας (77% το 1988). Οι κάτοικοί του καταναλώνουν μόνο το 63% του οικιακού ρεύματος του μέσου Έλληνα, τους αναλογούν μόνο 9 αυτοκίνητα ανά 100 κατοίκους (μέσος όρος χώρας 25), αλλά στους δρόμους του γίνονται αναλογικά πολύ περισσότερα τροχαία ατυχήματα (2,2 ανά 1000 κατοίκους το 1997 με μέσο όρο χώρας 2,4). Με δηλωθέν εισόδημα 2,4 εκατ. δρχ. ανά φορολογούμενο ή 780 χιλ. ανά κάτοικο το 1998 και καταθέσεις 900χιλ.δρχ. ανά κάτοικο, οι Αιτωλοακαρνανοί πλήρωσαν το 1996 κατά μέσο όρο άμεσους φόρους 52 χιλ. δρχ., περίπου το ένα τέταρτο του μέσου όρου για τη χώρα (218χιλ.δρχ). το ποσοστό ανεργίας τον Δεκέμβριο 1998 ήταν 12%, αυξημένο κατά 3 μονάδες σε σχέση με το προηγούμενο έτος και με μέσο όρο Ελλάδος 10,4%. Είναι η πρώτη παραγωγός καπνού περιοχή της χώρας, η 3^η στην παραγωγή τυριού και η 5^η στην παραγωγή κρέατος.

ΠΙΝΑΚΕΣ

ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΑΠΟΓΡΑΦΩΝ 1991-2001 ΝΟΜΟΥ ΑΙΤΩΛ/ΝΙΑΣ

	Άρρενες	Θήλειες	Σύνολο
Απογραφή 1991	113.817	114.363	228.180
Απογραφή 2001	112.706	110.579	223.771
Ποσοστό μεταβολής 1991-2001	7,3%	5,9%	6,6%

ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ	ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΠΟΓΡΑΦΩΝ		
	1971	1981	1991
Αριθμός κατοίκων	228.989	219.764	228.180
Αριθμός κατοίκων πρωτεύουσας	11614	10164	12674
Πυκνότητα πληθυσμού (κατά τ.χμ.)	42	40	42
Αστικός Πληθυσμός	54193	56462	75853
Ημιαστικός πληθυσμός	55033	49360	38357
Αγροτικός πληθυσμός	119763	113942	113970
Γάμοι (μόνιμος κατοικία γαμβρού)	1665	1418	1180
Γεννήσεις (μόνιμος κατοικία μητρός)	4415	3236	2399
Θάνατοι (μόνιμος κατοικία θανόντος)	1752	2033	2274
Αριθμός Νοικοκυριών	56080	58660	63197
Ενεργός πληθυσμός	95204	88688	85693
Απασχολούμενοι	91588	85327	77468
ΑΕΠ κατά κεφαλή	2,47 εκατ.δρχ.	3,39	44
Κατά κεφαλή αποταμιευτικές καταθέσεις	1,18 εκατ.δρχ.	1,59	34
Δηλωθέν εισόδημα ανά κάτοικο	0,78 εκατ.δρχ.	1,19	44
Άμεσοι φόροι ανά κάτοικο	0,052 εκατ.δρχ.	0,22	41

ΔΕΙΚΤΕΣ ΕΥΗΜΕΡΙΑΣ	Νομός Αιτωλοακαρνανίας	Μέσος όρος χώρας	Κατάταξη σε σχέση με τους 52 νομούς
Φυσική αύξηση πληθυσμού/1000 κατοίκους	-0,52	0,23	22
Μαθητές γυμνασίων, λυκείων/1000 κατοίκους	76	78	21
Ποσοστό ανεργίας(Δεκ. 1998)	11,7	10,4	39
Συμμετοχή στα συνολικά μεγέθη της χώρας			
ΑΕΠ	1,60%		10
Φορολογούμενοι	1,70%		8
Δηλωθέντα στην εφορία εισοδήματα	1,30%		10
Άμεσοι φόροι	0,50%		15
Αποταμιευτικές καταθέσεις	1,67%		9

2.2. ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΙΜΟΙ ΤΟΠΟΙ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ

2.2.ι. ΤΡΙΧΩΝΙΔΑ

Από το Αγρίνιο ξεκινά ο επαρχιακό δρόμος που οδηγεί στην ορεινή Τριχωνίδα. Ακολουθώντας τη βόρεια όχθη της Τριχωνίδας σημάδια του ιστορικού παρελθόντος διαδέχονται την ομορφιά του τόπου.

Στα παραλίμνια της Τριχωνίδας, αλλά και στα ορεινά της αναπτύχθηκαν από την αρχαιότητα πολλοί οικισμοί που μαρτυρούν το υψηλό πολιτιστικό επίπεδο του τόπου.

Βορειοανατολικά του Δήμου Θεσπιέων (Καινούριο) υψώνεται ο κώνος του Βλόχου, ακρόπολη των Θεσπιέων στην αρχαιότητα. Η μικρή πόλη έφερε το όνομα του μυθικού βασιλιά Θέσπιου, γιου του Άρη και της Δημονίκης. Σώζονται υπολείμματα της οχύρωσης της. Ο Βλόχος στα βυζαντινά χρόνια ήταν οχυρό κάστρο. Δόθηκε κι αυτό ως προίκα το 1294 στο Φίλιππο του Τάραντα. Από του Τούρκους καταλήφθηκε το 1450, για να ερημωθεί στη συνέχεια.

Σε πλάτωμα νότια της κορυφής βρίσκεται η Μονή Βλόχου του 18^{ου} αιώνα. Το τέμπλο του ναού είναι αξιομνημόνευτο. Στη Μονή ασκήθηκε ο διδάσκαλος του γένους Γιαννούλης ο Αιτωλός (1595-1682).

Στην έξοδο του Καινούριου, αριστερά του δρόμου, βρίσκεται τετράκρουνη πηγή του 4^{ου} π.Χ. αιώνα. Στο Δήμο Θεσπιέων, κατά την διάρκεια του καλοκαιριού, γίνονται οι εκδηλώσεις "Θέστια".

Στην κορυφή του Κάστρου της Παραβόλας σώζονται τα ερείπια του οχυρού του αρχαίου Βουκάπιου. Από το μικρό αυτό Αιτωλικό πόλισμα σώζονται τμήματα των τειχών που ανήκουν στον 3^ο π.Χ. αιώνα καθώς και ένας επιβλητικός ημικυκλικός πύργος.

Από τη βυζαντινή περίοδο σώζονται ο κοιμητηριακός ναός της Θεοτόκου. Είναι περιορισμένο στο ανατολικό μέρος του μεσαίου κλίτους παλαιχριστιανικής βασιλικής του 6^{ου} αιώνα. Ιδιαίτερη σημασία έχει η μορφολογία της αψίδας. Το 13^ο αιώνα μάλλον, κατά την εποχή του Δεσποτάτου, περιορίστηκε στο σημερινό μέγεθος της ύστερα από κάποια καταστροφή.

Στην έξοδο της Παραβόλας, αν ταξιδιώτης ακολουθήσει το δρόμο προς Καλλιθέα, Παλιοκαρυά, Κυρά Βγένα, θα απολαύσει από υψόμετρο 500 μέτρων –ένα φυσικό μπαλκόνι – τον καταπράσινο κάμπο, τη θέα της

Τριχωνίδας, απέναντι την Μακρυνεία, τον κατάφυτο Ζυγό, ενώ δεξιά αντικρίζει την λίμνη Λυσιμαχία.

Στο χωριό της Νερομάνας, σώζονται οι Άγιοι Απόστολοι με θαυμάσια παλαιολογεία εικονογράφηση του 14^{ου} αιώνα που πλησιάζει την τέχνη των μεγάλων αστικών κέντρων, όπως η Θεσσαλονίκη. Ο ναός βρίσκεται μέσα στην ακρόπολη του αρχαίου Φίστου. Κτίστηκε το 1320 μ.Χ. και ιστορήθηκε το 1335. Έξω από το χωριό Νερομάνα βρίσκεται η διεθνώς γνωστή πίστα απογείωσης Αλεξιπτώτων Πλαγιάς (PARAPENTE) της Αερολέσχης Αग्रινίου.

Στη θέση Αγία Τριάδα του συνοικισμού Κρύο Νερό βρίσκονται τα ερείπια του Ιερού της Φιστιύδας Αφροδίτης, όπου γινόταν απελευθερώσεις δούλων. Από την Παραβόλα, αν ακολουθήσουμε το δρόμο Παντάνασσα-Θέρμο, θα απολαύσουμε την παραλίμνια διαδρομή με τα βαθύσκια πλατάνια, τα γραφικά ταβερνάκια πλάι στην Τριχωνίδα και θα ακούσουμε το κελάδημα των πουλιών.

Αφήνοντας πίσω μας την ασημόχροη λίμνη της Τριχωνίδας, σε μια στροφή του φιδωτού δρόμου για το Θέρμο, πάνω σε κωνικό έξαρμα, ξεπροβάλλει το ιστορικό Μοναστήρι της Παναγιάς Μυρτιδιώτισσας ή απλά της Μυρτιάς, με συνεχή ιστορία χιλίων χρόνων. Είναι ένα από τα σημαντικότερα βυζαντινά μνημεία της Ελλάδας. Το καθολικό της είναι διμερές. Το σημερινό ιερό δεν είναι τίποτε άλλο παρά ο παλιότερος ναός του 11^{ου} -12^{ου} αιώνα. Αμέσως δυτικά του προσκολληθήκε το 16^ο αιώνα ο νεότερος σταυροειδής εγγεγραμμένος ναός που επεκτάθηκε προς τα Δυτικά με την προσθήκη νάρθηκα το 17^ο αιώνα. Ο ναός είναι κατάγραφος με τοιχογραφίες του 12^{ου} ή 13^{ου} αιώνα, του 1491, του 1539 και του 1712.

Παλαιότερη παράσταση είναι αυτή της Κοίμησης της Θεοτόκου που χρονολογείται τον 12^ο ή 13^ο αιώνα. Η κάμαρα και η αψίδα του σημερινού ιερού ιστορήθηκαν το 1491 από τον περίφημο ζωγράφο Διγενή Ξένο, που σε μικρές και σαφώς καθορισμένες επιφάνειες εκφράζει το παραδοσιακό συντηρητικό πνεύμα της Κρητικής Σχολής.

Η ανέγερση του κυρίως ναού οδήγησε στην αγιογραφική διακόσμηση του 1539 από άγνωστο ζωγράφο της Ηπειρωτικής σχολής ή Σχολής της ΒΔ Ελλάδας, ο οποίος όμως επηρεάσθηκε και από το έργο του Ξένου Διγενή. Η φάση αυτή του ναού είναι η παλαιότερη ακριβώς χρονολογημένη εμφάνιση της Σχολής αυτής.

Η Μονή απετέλεσε κέντρο παιδείας της εποχής, όπως αναφέρει ο Γιαννούλης ο Αιτωλός "εν ή εχρημάτισαν πότε άνδρες πετταυδευμένοι και έν τη αρετή περιβόητοι" σε όλη τη διάρκεια της Δουλείας. Η Μονή πυρπολήθηκε το 1944 από τους Γερμανούς κατακτητές, ως αντίποινα για την ήττα τους από τα τμήματα του ΕΛΑΣ στη μάχη της Γουρίτσας. Σε ανάμνηση της μάχης αυτής έχει ανεγερθεί μνημείο, όπου κάθε χρόνο τιμάται η Αντίσταση.

Συνεχίζοντας για το Θέρμο, στο κοιμητήριο της Αγίας Σοφίας (η παλαιότερη σλαβική ονομασία του χωριού, Μόκιστα, σημαίνει "καταπράσινο") μέσα σε πλατάνια και άφθονα νερά, με νεροτριβές, φθάνουμε σε ένα σύμπλεγμα τριών βυζαντινών ναών του 13^{ου} αιώνα. Οι δίδυμοι ναοί

των Ταξιαρχών και του Αγίου Νικολάου, καθώς και ο ερειπωμένος παλαιότερος ναός της Αγίας Σοφίας κτίσθηκαν κατά την διάρκεια της ηγεμονίας του Θωμά Νικηφόρου Αγγέλου (1296) από τη μητέρα του Άννα Κατακουζηνή. Οι δύο ναοί είναι κτισμένοι στο μεγαλύτερο μέρος τους με δόμους του ιερού της Ηγεμόνης Αρτέμιδας, σε δεύτερη χρήση.

Το θέρμο

Μετά από διαδρομή τριών χιλιομέτρων φθάνουμε στο Θέρμο που έχει πληθυσμό 2.211 κατοίκους. Τα τεράστια πλατάνια, τα άφθονα νερά, τα πέτρινα σπίτια με ντόπια πέτρα, συγκινούν τον επισκέπτη. Δύο χιλιόμετρα από το Θέρμο βρίσκεται ο αρχαιολογικός χώρος.

Το Θέρμο δεν είναι ένα αρχαίο ιερό που γίνεται γνωστό για πρώτη φορά. Αντίθετα τόσο η ιστορία του, όσο και τα ευρήματα που ήρθαν κατά καιρούς στο φως(και συνεχίζουν να έρχονται) το κατέστησαν γνωστό στο πανελλήνιο, αλλά και στο εξωτερικό. Και δεν έχει νόημα η περιήγηση της Αιτωλοακαρνανίας, χωρίς επίσκεψη στο Θέρμο.

Το οροπέδιο, όπου αναπτύχθηκε το Ιερό των ιστορικών χρόνων, κατοικήθηκε από τα προϊστορικά ακόμα χρόνια, όπως μαρτυρούν οι θεμελιώσεις πανάρχαιων κτιρίων. Το Θέρμο υπήρξε το θρησκευτικό και πολιτικό κέντρο, η καρδιά και ο εγκέφαλος του Κοινού των σκληροτράχηλων και πολεμιστών Αιτωλών. Δυο φορές, το 218 και το 206π.Χ., γνώρισε την ερήμωση και καταστροφή από το στρατό του Φιλίππου του Ε'. Στη διήγηση των καταστροφών αυτών αναφέρεται ότι υπήρχαν στον χώρο 2000 αγάλματα και αφιερώματα.

Τα θεμέλια του αρχαϊκού ναού, που βλέπουμε σήμερα, κτίστηκαν πάνω στο πρωιμότερο κτίριο – Μέγαρο Β' του 15^{ου} π.Χ. αιώνα που τον 8^ο αιώνα μετατράπηκε σε ναό. Πίσω από τον ναό σώζονται αψιδόσχημες θεμελιώσεις προϊστορικών κτιρίων. Ο ναός αποτελούνταν από βαθύ ενιαίο σηκό που χωριζόταν κατά το διαμήκη άξονα από μια κιονοστοιχία 12 κίωνων για την στήριξη της στέγης.

Δεν υπήρχε πρόδρομος, αλλά οπισθόδομος ο οποίος δεν επικοινωνούσε με το σηκό (άδυτων). Οι κίονες της εξωτερικής κιονοστοιχίας (5X15) ήταν πυκνότεροι στις μικρές πλευρές. Ο ναός έχει διαστάσεις 13 μέτρα πλάτος και 42 μέτρα μήκος. Οι κίονες που στηρίζονταν σε λίθινες βάσεις ήταν ξύλινοι όπως και όλη η ανωδομή (θριγκός) του κτιρίου.

Ο θριγκός ήταν πλούσια επενδυμένος με πήλινες μετόπες, τρίγλυφα, υδροροές και ακροκέραμα. Το ίδιο πλούσια ήταν και η κεραμώση του κτιρίου. Η διαμόρφωση αυτή στην ουσία είναι η πρώτη σχηματοποίηση του δωρικού ρυθμού.

Ιδιαίτερη σημασία έχουν οι μεγάλες πήλινες μετόπες(100X60εκ.) στις οποίες ήταν ζωγραφισμένες μυθολογικά και άλλα θέματα. Κανονικά ο ναός πρέπει να έχει 8 μετόπες σε κάθε στενή πλευρά και 30 περίπου στις μακρές

του πλευρές. Ζωγραφισμένες πρέπει να ήταν μόνο οι μετόπες των κυρίων πλευρών.

Η επιφάνεια τους είναι υπόλευκη, τα γυμνά μέρη των γυναικείων μορφών είναι λευκά, ενώ των ανδρών είναι κόκκινα. Τα ενδύματα τους είναι βαθυκόκκινα και διακοσμούνται με λευκά και μαύρα σχέδια. Έχουν ανασυντεθεί 8 μετόπες που βρίσκονται στο Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών. Οι μετόπες αυτές είναι οι μοναδικοί πίνακες ζωγραφικής σε μνημειακή κλίμακα, της πρώιμης αρχαϊκής εποχής. Συνδέονται άμεσα με την κεραμική και ζωγραφική παράδοση της Κορίνθου του 7^{ου} αιώνα.

Οι Αιτωλοί έκτισαν ακόμη ναούς στον Λύσειο Απόλλωνα και στην Ηγεμόνη Αρτέμιδα. Όμως το πιο εντυπωσιακό δημιούργημα ήταν η τεράστια στοά, μήκους 170μ. Ο εκπληκτικός αριθμός ανδριάντων και γενικά αγαλμάτων, τα τρόπαια και τα κάθε λογής αφιερώματα, εντυπωσίαζαν τον αρχαίο επισκέπτη.

Οι κατά καιρούς ανασκαφές, που συνεχίζονται από το 1896, με διακοπές ως και σήμερα έφεραν στο φως πάρα πολλά δημόσια κτίρια, το βουλευτήριο και κινητά ευρήματα που φυλάσσονται στο Αρχαιολογικό Μουσείο.

Πρόσφατα κατά τις ανασκαφές του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων (Καθ. Ι. Παπαπροστόλου) ήρθε στο φως μια νέα μεγάλη στοά, βόρεια της σημερινής, που σχηματίζει με την αντίστοιχη της στοά στα νότια, μεγάλη δρομική πλατεία, πρόδρομο των Ρωμαϊκών ευρειών οδών (fora).

Στο Αρχαιολογικό Μουσείο Θέρμου εκτίθενται ευρήματα που καλύπτουν διάστημα 2500 ετών. Παλαιότερα είναι ειδώλια νεολιθικής εποχής από την Χρυσοβίτσα Θέρμου, που χρονολογούνται περί το 2500 π.Χ. Απεικονίζουν δυο γυναικείες πληθωρικές μορφές πιθανότατα κάποιας θεότητας γονιμότητας. Στις προσθήκες του Μουσείου εκτίθενται ευρήματα μυκηναϊκής, γεωμετρικής, κλασικής και ελληνοιστικής εποχής, μεγάλα αγγεία σε βάσεις σπαράγματα από την πήλινη ανωδομή του ναού (Τρίγλυφα, υδροροές κτλ.) και αντίγραφα των περίφημων μετοπών του ναού. Στην αυλή του κτιρίου φυλάσσονται σπαράγματα δομικών μελών και επιγραφές, με σημαντικότερη αυτή που αναγραφεί τον περίφημο λόγο του Αγέλαου για την ενότητα των Ελλήνων, ο οποίος εκφωνήθηκε στη Ναύπακτο το 212 μ.Χ.

Το Θέρμο, διοικητικό και εμπορικό κέντρο της γύρω ορεινής περιοχής με εξαιρετικό κλίμα και άφθονα κρυστάλλινα νερά, είναι από τα καλύτερα θέρετρα της Δυτικής Στερεάς. Η όλη υποδομή εξασφαλίζει άνετη και ευχάριστη διαμονή στον επισκέπτη- παραθεριστή. Δυο χιλιόμετρα βόρεια του Θέρμου συναντάμε τη κοινότητα Μέγα Δένδρο, πατρίδα του Ευγένιου Γιαννούλη του Αιτωλού και του Κοσμά του Αιτωλού (1714-1779).

Στην Είσοδο του χωριού υπάρχει η εκκλησία της Παναγίας της Πολυσπορίτισσας του 17^{ου} αιώνα, δωρεά του Γιαννούλη του Αιτωλού, ενώ ακριβώς απέναντι στον περίβολο του ναϊδρίου, σώζονται τα θεμέλια του πατρικού σπιτιού του μεγάλου εθνομάρτυρα Κοσμά του Αιτωλού. Στο Μέγα Δένδρο λειτουργεί "Κέντρο Ιστορικών και Λαογραφικών Μελετών".

Ανηφορίζοντας συναντάμε τον ελατόφυτο Δρυμώνα, ορεινό θέρετρο με πλούσια νερά και δροσερό κλίμα. Ο δρόμος οδηγεί βόρεια προς την Μονή Προύσου Ευρυτανίας. Δεξιά του Δρυμώνα ο δρόμος συνεχίζει για απομακρυσμένα χωριά της ορεινής Τριχωνίδας. Συνεχίζοντας το μαγευτικό γύρο της λίμνης Τριχωνίδας μπορεί κανείς να σταθμεύσει στο Πετροχώρι για να θαυμάσει τη μαγευτική θέα και να γευθεί το περίφημο πετροχωρίτικο κρασί. Τη θέα της λίμνης απολαμβάνει κανείς και από τις πλαγιές του Αρακύνθου στη Μακρυνεΐα, και ιδίως το ηλιοβασίλεμα.

Στο χωριό Ανάληψη (Δερβάκιστα) ανατολικά του Θέρμου βρίσκεται η Μονή του Ιωάννη του Πρόδρομου. Σύμφωνα με πατριαρχικό σιγίλλιο χρονολογείται το 12^ο αιώνα. Επίσης σώζεται επιστολή του Μητροπολίτη Άρτας και Ναυπάκτου του 1508. Εδώ εμόνασε ο Άγιος Ιάκωβος ο Νεομάρτυρας και οι τρεις μαθητές του Ιάκωβος, Διονύσιος και Θεωνάς. Ο ναός είναι σταυρεπίστεγος με τρούλο και καμάρες στις κεραίες. Η σημερινή μορφή του ανάγεται στο 1802. Το τέμπλο είναι διακοσμημένο με φυτικά θέματα και χρονολογείται το 1811. Κοντά στην Μονή υπάρχει η κρήνη του μοναστηριού (του 1802), δωρεά του κλέφτη Βουνόρτα. Στη Μονή υπήρχα πλούσια βιβλιοθήκη χειρογράφων και παλιών βιβλίων, από τα οποία διασώθηκε ένα αργυρεπένδυτο Ευαγγέλιο του 1697. Στη Μονή σώζονται πριν από λίγα χρόνια η παλαιότερη εικόνα του Κοσμά του Αιτωλού, του 1824.

Τη δεύτερη ημέρα του Πάσχα στην Ανάληψη χορεύεται το "γαϊτανάκι" με τη συμμετοχή όλου του χωριού.

Στη βόρεια πλαγιά του Αρακύνθου (ζυγού) βρίσκονται τα ερείπια των αρχαίων οικισμών, Άκρες, Φυταιόν, Μετάπτα, Τριχώνιο, Πάμφιο. Ακολουθώντας τον ίδιο δρόμο φτάνει κανείς στα χωριά –17 συνολικά- της σημερινής Μακρυνείας. Στο παραλίμνιο χωριό Δαφνιάς υπάρχει δυνατότητα camping.

Στη Γαβαλού ανακαλύφθηκε τα τελευταία χρόνια Ασκληπιείο, μνημείο μοναδικό στην Αιτωλοακαρνανία, και ένα από τα ελάχιστα που έχουν αποκαλυφθεί στον ελλαδικό χώρο.

Στις πλαγιές του Αρακύνθου και τρία χιλιόμετρα από το χωριό βρίσκεται η γυναικεία Μονή της Παναγιάς Κατερινούς. Νότια της Γαβαλούς, σε απόσταση δυο ωρών πορείας, βρίσκεται το Κελάκι, σταυρεπίστεγος τρουλαίος ναός του 18^{ου} αιώνα, όπου φιλοξενήθηκαν οι Μεσολογγίτες μετά την Έξοδο.

Βορειότερα της Γαβαλούς βρίσκεται το Τριχώνιο, κτισμένο στα ερείπια της αρχαίας ομώνυμης πόλης, πατρίδας πολλών στρατηγών της Αιτωλικής Συμπολιτείας. Τρία χιλιόμετρα από το χωριό Ελληνικά βρίσκεται το μοναστήρι του Αγίου Γεωργίου που χρονολογείται το 1696. Την ημέρα του Λαζάρου στο χωριό γίνονται παραδοσιακές γιορτές, τα Λαζάνια.

Γενικότερα η Μακρυνεία είναι μία ειδυλλιακή περιοχή, με δάση καστανιάς, βελανιδιάς και αιωνόβιων πλατανιών. Η οικονομική ζωή της στηρίζεται στο λάδι που παράγεται σε παραδοσιακά και σύγχρονα ελαιοτριβεία.

Μία άλλη διαδρομή που μπορεί να απολαύσει ο επισκέπτης είναι η διαδρομή Αγρινίου –τεχνητής λίμνης των Κρεμαστών. Περνώντας μέσα από τα χωριά Καμαρούλα, Ποταμούλα, Άγιος Βλάσιος, βλέπει κανείς το τοπίο να αλλάζει σε ορεινό και τα λιόδενδρα να δίνουν τη θέση τους στα έλατα. Στον Άγιο Βλάσιο, λίγο έξω από το χωριό, έγινε το 1823 η πρώτη νικηφόρα μάχη του Καραϊσκάκη. Όλη η περιοχή προσφέρεται για καλοκαιρινές διακοπές, αφού έχει υπέροχο κλίμα.

Στη Χούνη ο ταξιδιώτης μπορεί να ξεδιψάσει στις βρύσες όπου στη διάρκεια της Κατοχής οι Ιταλοί λάξευσαν το πρόσωπο του Μουσολίνι. Μετά από μερικά χιλιόμετρα στρίβουμε αριστερά για το υδροηλεκτρικό φράγμα των Κρεμαστών (ΔΕΗ). Ο υδροηλεκτρικός σταθμός είναι επισκέψιμος. Τα ιαματικά λουτρά των Κρεμαστών είναι γνωστά από πολλά χρόνια σε όλη την Ελλάδα, για τις θεραπευτικές τους ιδιότητες.

Αυτή η περιοχή καθώς και όλος ο ορεινός όγκος του Παναϊτωλικού προσφέρονται και για ορεινά σπορ: απλή πεζοπορία ορειβάσια, αλπινισμό, ποδηλασία βουνού καθώς και για μηχανοκίνητα σπορ.

Γνωριμία με το περιβάλλον της Τριχωνίδας

Η μεγαλύτερη σε επιφάνεια (περίπου 100 τ.χλμ.) και σε όγκο (2,8 δισεκατομμύρια κυβικά μέτρα νερό) φυσική λίμνη στην Ελλάδα, η βαθιά λίμνη Τριχωνίδα (58 μέτρα βάθος) και η γειτονική χερσαία περιοχή της ανέκαθεν αποτελούσαν πόλο κοινωνικό-οικονομικής και όχι μόνο έλξης

Το μαρτυρούν τα μνημεία και η πολιτιστική της κληρονομιά, οι δυναμικές γεωργικές καλλιέργειες με καπνά, ελιές, εσπεριδοειδή, κηπευτικά, αραβόσιτο, μηδική, οι αποδοτικές κτηνοτροφικές δραστηριότητες με ζώα που βόσκουν ελεύθερα ή είναι εσταβλησμένα, τα ελαιοτριβεία, τα κοινοτικά αντλιοστάσια ή τα φορητά ιδιωτικά που αντλούν από τη λίμνη κάθε έτος πάνω από 70 εκατομμύρια κυβικά μέτρα νερό για την άρδευση των καλλιεργειών, η αλίευση της αθερίνας που διατίθεται στην Πάτρα και στην Αθήνα, η προσέλκυση τουρισμού, οικοτουρισμού και επιστημόνων από την Ελλάδα και το εξωτερικό. Δηλαδή οι επιστημονικές-περιβαλλοντικές δυνατότητες της περιοχής και οι αναπτυξιακές δραστηριότητες είναι ήδη γνωστές.

Οι ανθρώπινες δραστηριότητες έχουν άμεσο αντίκτυπο στο φυσικό

περιβάλλον της λίμνης. Μέχρι σήμερα φαίνεται ότι το οικοσύστημα της λίμνης και το περιβάλλον γενικότερα κατορθώνει να απορροφά ή να εξουδετερώνει τις σχλούσες δραστηριότητες και τα ρυπαντικά τους φορτία. Έτσι, η ποιότητα των νερών εξακολουθεί γενικά να παραμένει σε σχετικά καλή κατάσταση παρά τις παροδικές διακυμάνσεις της και τα φυσικά συστατικά του περιβάλλοντος παραμένουν σχεδόν αναλλοίωτα. Τα φυσικά όμως συστατικά του περιβάλλοντος με τις αλληλεπιδράσεις τους δεν αποτελούν άκαμπτες διαδικασίες. Έχουν μηχανισμούς ανάδρασης με καθορισμένες δυνατότητες και όρια. Πολλοί ρύποι είναι δυνατό να έχουν τοξικές, αθροιστικές και συσσωρευτικές ιδιότητες στις τροφικές αλυσίδες, ενώ

η περιοχή ως αποδέκτης ρυπαντικών και άλλων φορτίων έχει δεδομένη χωρητικότητα. Παρόλα αυτά το φυσικό περιβάλλον της Τριχωνίδας εξακολουθεί να αποτελείται από ένα αξιόλογο πλήθος οικοτόπων, τόσο μέσα στο νερό και τον παραλίμνιο χώρο, όσο και στη γειτονική τους περιοχή. Έτσι, οι υγρο-υδροφυτικοί οικοτόποι και τα υγρά λιβάδια είναι συνέχεια των παράκτιων διαπλάσεων των καλαμιώνων και διασυνδέονται με τα παραλίμνια δάση "στοές" που αποτελούνται κυρίως από πλατάνια και λεύκες και αυτά μακρύτερα με τις φρυγανικές εκτάσεις και τα σκληρόφυλλα δάση. Η περιοχή διατηρεί σημαντική αφθονία πανίδας και χλωρίδας, η βιοποικιλότητά της είναι υψηλή, ενώ εντυπωσιακή είναι η φυσική της ομορφιά. Στις ρηχές παράκτιες περιοχές οι καλαμιώνες προσφέρουν καταφύγιο στην άγρια πανίδα, ενώ λειτουργούν και ως "φίλτρα" για τις κάθε είδους απορροές που έρχονται στη λίμνη από τα γειτονικά εδάφη, τις καλλιέργειες και τις απορρίψεις. Στη λίμνη, ως προς τον υδρόβιο κόσμο της, διαβιούν εκτός των άλλων το θηλαστικό βίδρα που βρίσκεται σε κίνδυνο εξαφάνισης στην Ευρώπη, περισσότερα από 270 είδη υδροφύτων, περίπου 100 είδη που απαρτίζουν τα ασπόνδυλα ζώα που ζουν στο πλαγκτόν και στον πυθμένα ή και ανάμεσα στα υδρόφυτα, περίπου 110 είναι τα είδη του φυτοπλαγκτού που έχουν ταυτοποιηθεί στη λίμνη και 20 είναι τα είδη των ψαριών που ζουν εκεί.

Στους καλαμιώνες και στα γειτονικά δάση ζει μια άφθονη орνιθοπανίδα με αρκετά μεταναστευτικά υδρόβια πουλιά που βρίσκουν χώρους ξεκούρασης στην περιοχή. Το σημαντικότερο όμως είναι ότι ο έμβιος κόσμος της Τριχωνίδας περιέχει πολλά είδη που

είναι ιθαγενή στη λίμνη, ή ενδημικά στη λίμνη ή την ευρύτερη περιοχή της δυτικής Ελλάδας ή της Ελλάδας γενικότερα, και που δεν ζουν πουθενά αλλού στον κόσμο. Τέτοια είδη ανήκουν στο πλαγκτόν, στην υδρόβια χλωρίδα, στα ασπόνδυλα και στα ψάρια τα οποία στην Τριχωνίδα είναι 11 με χαρακτηριστικά την τριχωβελονίτσα, τη γουρνάρα, το νανογωβιό, το λουρογωβιό, το στροσιδί, τη τσερούκλα κλπ.

Δηλαδή η Τριχωνίδα είναι μια πολύ σημαντική περιοχή από καθαρά επιστημονική, αλλά και από την άποψη της προστασίας και διατήρησης του περιβάλλοντος και της κληρονομιάς μας γιατί περιέχει:

- μεγάλο πλήθος και ποικιλία οικοτόπων (ενδιαιτημάτων),
- υψηλή βιοποικιλότητα σε πανίδα και χλωρίδα,
- μεγάλη αφθονία υδρόβιας πανίδας και χλωρίδας και
- σημαντικό ενδημισμό σε ζώα και φυτά.

Γενικά η περιοχή καλύπτει κριτήρια που της προσδίδουν πολύ μεγάλη οικολογική σημασία και τούτο γιατί στην Τριχωνίδα:

- συναντώνται οικοτόποι με ιδιαίτερη σημασία και αξία,
- φιλοξενείται μεγάλος αριθμός από απειλούμενα ή τρωτά είδη φυτών και ζώων,
- διασυνδέονται πολύ καλά οι χερσαίες και υδρόβιες κοινότητες και αποτελούν μεταξύ τους συνέχεια,
- ελέγχεται ακόμη η ποιότητα του νερού και των διαφόρων οικοτόπων από τους μηχανισμούς ανάδρασης που διαθέτει το φυσικό περιβάλλον, παρότι οι ανθρώπινες δραστηριότητες και πιέσεις εντατικοποιούνται,
- η αξία της για επιστημονική έρευνα, εκπαίδευση και ευαισθητοποίηση του κοινού είναι σημαντική και πολυδιάστατη,
- το φυσικό κάλος και το σκηνικό του περιβάλλοντος είναι απaráμιλλο.

Εκτός όμως από τη φυσική περιβαλλοντική αξία η Τριχωνίδα ως περιοχή με νερά, εύφορα εδάφη και με θετικά κοινωνικοοικονομικά μεγέθη, διαμορφώνει δυναμικό πόλο έλξης πολλαπλών δραστηριοτήτων. Ο δυναμισμός όμως αυτός θα πρέπει να ενταχθεί μέσα στα πλαίσια της "χωρητικότητας" του περιβάλλοντος και που διευρύνονται μόνο με την ορθολογική διαχείριση.

Μερικά από τα βασικά προβλήματα προστασίας του περιβάλλοντος της λίμνης είναι τα εξής :

- τα απόβλητα των ελαιοτριβείων και τα στερεά απορρίμματα της ευρύτερης περιοχής,
- το αποχετευτικό δίκτυο των παραλίμνιων χωριών,

- την εξασφάλιση της υδάτινης επικοινωνίας μεταξύ Τριχωνίδας και Λυσιμαχείας,
- τη μεγάλη διακύμανση της στάθμης της λίμνης,
- την εξαντλητική και εκλεκτική αλίευση, κ.ά.

Το ζητούμενο είναι να εφαρμοστούν εφικτές δράσεις που θα επιλύσουν τα πιο πάνω προβλήματα το συντομότερο δυνατό. Η τοπική κοινωνία με τις ομάδες πρωτοβουλίας, οι σύλλογοι προστασίας του περιβάλλοντος και οι αναπτυξιακές εταιρίες θα μπορούσαν να συμβάλλουν και να υποστηρίξουν ενέργειες αειφορίας, οικότουρισμού και ορθολογικής διαχείρισης του περιβάλλοντος μέσα από ευαισθητοποιημένους αγρότες, κτηνοτρόφους, μαθητές και κάθε κάτοικο της περιοχής.

Τα μέγιστα θα προσφερθούν στην περιοχή:

- από ένα φορέα, τοπικό όργανο διαχείρισης του περιβάλλοντος,
- όταν δεν υπονομεύεται με διάφορες ενέργειες και δράσεις η άρδευση ή και η ύδρευση της περιοχής,
- όταν το υπόγειο υδροδυναμικό της περιοχής προστατεύεται ποιοτικά και ποσοτικά,
- όταν η λίμνη αλιεύεται ορθολογικά,
- όταν αναδειχθούν τα ιστορικά και άλλα μνημεία και οι οικισμοί της περιοχής,
- όταν δημιουργηθεί στην κοιλάδα της Αγ. Σοφίας πάρκο για τις πεταλούδες,
- όταν αναδειχθούν μερικοί υδρόμυλοι, παλαιά ελαιοτριβεία και η τεχνολογία του περασμένου αιώνα της περιοχής με σχετικό τεχνολογικό πάρκο,
- όταν δημιουργηθούν οικολογικά μονοπάτια σε όχι ευαίσθητες παραλίμνιες περιοχές και διασυνδεθούν με τα παραλίμνια δάση "στοές", με τους ασβεστούχους βάλτους, το δάσος του Φράξου στο Τριχώνιο και τα παρατηρητήρια των πουλιών, κ.ά.

Από την άποψη του υδάτινου περιβάλλοντος, η κυρίαρχη δομή της λίμνης

διασυνδέεται περισσότερο ή λιγότερο σταθερά με ρυάκια, κανάλια, χειμάρρους και ημίκλειστους θύλακες παράκτιων νερών, με υγροφυτικές, υγρόφιλες και υδρόβιες κοινότητες, με τους καλάμιώνες, με τα υγρά λιβάδια, με βαλτώδεις και ελώδεις περιοχές, καθώς και με επίπεδα λασποτόπια και αμμώδεις ή χαλικώδεις υγροτοπικές περιοχές. Ανάμεσα στο υγροτοπικό αυτό περιβάλλον, ιδιαίτερα σημαντικοί για την περιοχή της Τριχωνίδας, ως προς την προτεραιότητα προστασίας και διατήρησής τους, είναι οι οικοτόποι "ασβεστούχοι βάλτοι" (*calcareous fens*). Ο τύπος αυτός του οικοτόπου στην Τριχωνίδα χαρακτηρίζεται από την φυτοκοινότητα με το "Κλάδιο ο Μαρίσκος" (*Cladium mariscus*), κοινώς "Κοψιάς" και είδη "Κάρεξ" (*Carex spp*), όπως αναφέρονται στο NATURA-2000 και αποτελούν οικοτόπους προτεραιότητας για προστασία και διατήρηση. Οι υγρότοποι που βρίσκονται στην Τριχωνίδα και ειδικότερα οι ασβεστούχοι βάλτοι αποτελούν τύπο οικοτόπου προτεραιότητας και ένα από τα πιο σημαντικά οικοσυστήματα της Ελλάδας

- Οι ιδιαίτερες συνθήκες που αναπτύσσονται στα οικοσυστήματα αυτά και η παρουσία μεγάλων ποσοτήτων νερού, έχουν ως αποτέλεσμα να φιλοξενούνται εκεί σημαντικοί από οικολογική άποψη οργανισμοί που με την μοναδικότητα τους συνεισφέρουν στην διατήρηση της βιοποικιλότητας σε υψηλά επίπεδα.
- Οι υγρότοποι τα τελευταία χρόνια θεωρούνται παγκοσμίως προστατευόμενες περιοχές, ιδιαίτερης οικολογικής αξίας και προστατεύονται με σχετική νομοθεσία.

Σήμερα, οι υγρότοποι της Τριχωνίδας κινδυνεύουν σε μεγάλο βαθμό από τις επιχωματώσεις, τις επεκτάσεις των καλλιεργούμενων εδαφών, την ανεξέλεγκτη οικιστική ανάπτυξη, τον απρόσεκτο σχεδιασμό ως προς τη διάνοιξη οδικού δικτύου, την απουσία διαχείρισης και ανεξέλεγκτης εναπόθεσης των απορριμμάτων, τα απόβλητα των ελαιολιτριβείων, καθώς επίσης και από ποικίλες ανθρώπινες δραστηριότητες, όπως είναι η σπάταλη χρήση του νερού, των λιπασμάτων και των φυτοφαρμάκων.

ΠΕΡΙΟΧΗ ΒΑΛΤΟΥ

Η εθνική οδός Αργινίου-Ιωαννίνων χωρίζει το υπόλοιπο του Νομού σε δύο περιοχές (παλαιότερη διοικητική διαίρεση επαρχίες), Βόνιτσης και Ξηρομέρου αριστερά και Βάλτου δεξιά. Ο Βάλτος είναι προσπελάσιμος από την εθνική οδό Αργινίου-Ιωαννίνων και από την επαρχιακή οδό Ματσουκίου-Εμπεσού.

Περνώντας την γέφυρα του Αχελώου αντικρίζουμε τα τείχη της αρχαίας **Στράτου**, της σημαντικότερης, ισχυρότερης και πλουσιότερης πόλης της Αρχαίας Ακαρνανίας στη δεξιά όχθη του Αχελώου.

Η Τεχνητή Λίμνη Στράτου βρίσκεται 9 χιλιόμετρα στον δρόμο από Αργίνιο προς Αμφιλοχία. Η Λίμνη αυτή που κατασκευάστηκε από την ΔΕΗ το 1991, είναι σήμερα το Εθνικό Κέντρο Θαλασσίου Σκι της Ελληνικής Ομοσπονδίας Θαλασσίου Σκι. Στις σύγχρονες εγκαταστάσεις του κέντρου φιλοξενούνται τα κλιμάκια

των επίλεκτων αθλητών της Εθνικής Ομάδας Θαλασσίου Σκι όπου και προπονούνται κατά την διάρκεια του έτους. Στην Λίμνη Στράτου έχουν διεξαχθεί διεθνείς και Ελληνικού αγώνες με μεγάλη οργανωτική και αθλητική επιτυχία.

Το 1999 έγινε το Ευρωπαϊκό Πρωτάθλημα Θαλάσσιου Σκι Νέων και το 2000, 7-10 Σεπτεμβρίου, η κορυφαία εκδήλωση του αθλήματος, το Παγκόσμιο Πρωτάθλημα Νέων.

Με κατάλληλες παρεμβάσεις που έγιναν, δίνεται η δυνατότητα της ταυτόχρονης προπόνησης τριών ομάδων στους τρεις ξεχωριστούς στίβους αγώνων και προπονήσεων που υπάρχουν.

Το Εθνικό Κέντρο Θαλασσίου Σκι στη Λίμνη Στράτου είναι η πιο πλήρης εγκατάσταση του Θαλασσίου Σκι που με τις ιδανικές συνθήκες «νερού» θεωρείται ένας από τους καλύτερους χώρους για προπόνηση και αγώνες.

Αριστερά μας, στην όχθη του ποταμού, βρίσκεται η παραποτάμια πύλη. Μπροστά μας ορθώνονται μισογκρεμισμένα αλλά περήφανα τα τείχη της άλλοτε ισχυρής πόλης. Μέσα από το σημερινό χωριό, δεξιά, ο δρόμος μας οδηγεί στο εσωτερικό της αρχαίας πόλης.

Η θέση της ως το κλειδί της ΒΑ εισόδου της Ακαρνανίας και η "Στρατηγική πεδιάδα" με τη μεγάλη έκταση και γονιμότητα της εξασφάλιζαν πλούσια εισοδήματα. Οι ίπποι της ήταν ονομαστοί και πηγή πλούτου. Το 379 π.Χ. έχουμε τη πρώτη της αναφορά ως πρωτεύουσα του κοινού των Ακαρνανών. Κατόπιν πέρασε στην κατοχή της Αιτωλικής Συμπολιτείας και ακολούθησε τη μοίρα της.

Τα τείχη της Στράτου ήταν από τα καλύτερα της Ακαρνανίας. Η οχυρωμένη ακρόπολη της βρίσκεται βόρεια, ακριβώς απέναντι από την κύρια πύλη. Αποτελούσε το σημαντικότερο στοιχείο της άμυνας. Η γραμμή του περιβόλου των τειχών ακολουθεί την διαμόρφωση των τριών λοφοσειρών στις οποίες είναι κτισμένη η αρχαία πόλη.

Χαρακτηριστικά στοιχεία της οργάνωσης της άμυνας της πόλης είναι η διατείχιση-ιδιαιτέρο γνώρισμα της Ακαρνανικής οχυρωματικής, που ξεκινά από την κύρια πύλη και καταλήγει στην ακρόπολη, διαιρώντας την πόλη σε δυο μέρη-και οι πυκνοί πύργοι.

Σ' έναν από τους λόφους που περικλείονται από τα τείχη, δεσπόζουν τα ερείπια του **ναού του Στρατίου Διός**, του πιο μεγαλόπρεπου από τα δημόσια κτίρια της Στράτου. Τις πρώτες ανασκαφές πραγματοποίησε το 1924 η Γαλλική Αρχαιολογική Σχολή που δημοσίευσε και τις επιγραφές που βρέθηκαν εκεί. Ο ναός κτίστηκε τον 4^ο π.Χ. αιώνα. Είναι δωρικού ρυθμού. Ο ναός δεν τελείωσε ποτέ και γ'αυτό οι κίονες είναι αράβδωτοι. Οι μετόπες πρέπει να είναι ζωγραφιστές. Όλος ο ναός ήταν κτισμένος από σκληρό ασβεστόλιθο γ'αυτό και τα μέλη του σώζονται, σχεδόν, ακέραια.

Η **Στράτος** σήμερα έχει 1.100 κατοίκους που κύρια ασχολία τους είναι η καπνοκαλλιέργεια. Βρίσκεται πάνω στην Εθνική οδό, γιατί το παλιό χωριό (Σοροβίγλι) απαλλοτριώθηκε για ανασκαφές. Οι ανασκαφές συνεχίζονται και όλοι πιστεύουμε ότι ο ναός του Στρατίου Διός, που έχει χαρακτηριστεί ως ο Παρθενώνας της Δυτικής Στερεάς Ελλάδος, κάποτε θα αναστηλωθεί.

Στρίβοντας δεξιά προς το Καστράκι, συναντάμε το **φράγμα της Στράτου**, το οποίο είναι το νεότερο από τα τρία υδροηλεκτρικά φράγματα του Αχελώου. Τμήμα της τεχνητής λίμνης χρησιμοποιείται για τις προπονήσεις της εθνικής ομάδας θαλάσσιου σκί, ενώ στο χώρο της λίμνης δημιουργείται ένα είδος υδροβιότοπου. Απέναντι, κοντά στην παλιά γέφυρα του Αχελώου, πάνω σε λοφίσκο, βρίσκεται ο πανέμορφος μεταβυζαντινός ναός του **Αγίου Ιωάννη Ριγανά**. Είναι σταυροειδής με τρούλο και χρονολογείται το 1815.

Μετά το χωριό Καστράκι βρίσκεται το φράγμα του **Καστρακίου** το δεύτερο υδροηλεκτρικό έργο επί του Αχελώου. Το φράγμα είναι επισκέψιμο. Ο δρόμος που ανεβαίνει στο πλευρό της κοίτης του ποταμού είναι ο κύριος οδικός άξονας του Βάλτου. Λίγο πριν από το χωριό **Χαλκιάπουλοι** βλέπουμε τη **γέφυρα της Βέργας** που ενώνει τις όχθες του Μπιζάκου ποταμού.

Φθάνοντας στο χωριό και έξω από αυτό, περίπου τέσσερα χιλιόμετρα βόρεια, πάνω από την τεχνητή λίμνη των Κρεμαστών, βρισκόμαστε στην σπηλαιώδη εκκλησία του **Αγίου Ανδρέα**. Ονομάστηκε έτσι από τον Άγιο Ανδρέα τον Ερημίτη που ασκήτεψε εδώ το πρώτο μισό του 13^{ου} αιώνα. Σωζονται αξιολογότερες τοιχογραφίες 13^{ου} αιώνα.

Στην περιοχή της Φλωριάδας, σώζονται δυο μεταβυζαντινά μοναστήρια. Το **Δρυμονάρι** ή **Μονή της Κοίμησης** χρονολογείται στις αρχές του 17^{ου} αιώνα. Το υπέροχο τέμπλο χρονολογείται ακριβώς το 1936. Στον ίδιο ξυλόγλυπτη

αποδίδεται και ο πολυέλαιος του ναού. Ο ναός αγιογραφήθηκε το 1740 ή και νωρίτερα, ενώ το 1877 επιζωγραφήθηκε μερικά. Η λατρευτική εικόνα της Κοίμησης της Θεοτόκου είναι του 1723. Στην Εθνική Βιβλιοθήκη σώζεται χειρόγραφο Ευαγγέλιο της Μονής.

Βόρεια του χωριού βρίσκεται η **Μονή του Γεννησίου της Θεοτόκου των Συγγενών** που κτίστηκε σε πρώτη φάση το 1722, εποχή και των ελάχιστων τοιχογραφιών του ναού.

Στη διάρκεια της Τουρκοκρατίας ο Βάλτος υπήρξε μία από τις σπουδαιότερες εστίες αντίστασης κατά του Οθωμανικού κατακτητή. Εδώ έδρασαν οι κλέφτες και αρματολοί Κατσαντώνης, Σταθάς Ίσκος, πατέρας του Γεωργίου Καραϊσκάκη και πολλοί αγωνιστές. Η οικονομία της περιοχής στηρίζεται στην κτηνοτροφία και στα προϊόντα της.

Από την διασταύρωση της Στράτου ακολουθούμε την εθνική οδό Αग्रινίου-Ιωαννίνων και συναντάμε το χωριό Σφήνα (σήμερα Κυψέλη). Στον δρόμο δεξιά, συναντάμε το χωριό **Ρίβιο** (σημερινή ονομασία **Άγιος Στέφανος**). Σε απόσταση ενός χιλιομέτρου από το χωριό, στο δεξιό μέρος σώζεται ημιορειπώμενος ο θαυμάσιος ναός του Αγίου Στεφάνου, κτισμένος πάνω σε αρχαϊκό ναό, αντιπροσωπευτικό παράδειγμα των μονοκλίτων σταυροειδών εγγεγραμμένων ναών. Η πρώτη φάση του μνημείου, κτισμένο με υπέροχη πλινθοπερίκλειστη τοιχοδομία χρονολογείται την πρώτη μεταχριστιανική χιλιετία. Διασώζονται σπαράγματα τοιχογραφιών του 13^{ου} αιώνα.

Ενώ συνεχίζουμε τον εθνικό δρόμο Αग्रινίου-Ιωαννίνων, αριστερά μας, απλώνεται η λίμνη της **Αμβρακίας** που ο δρόμος τη χωρίζει στα δύο. Μετά από 8 χιλιόμετρα μπαίνουμε στη νύμφη του Αμβρακικού και αμφιθέατρα κτισμένη, **Αμφιλοχία**.

Στο λόφο που υψώνεται πάνω από την Αμφιλοχία σώζονται τα **τείχη της Λιμναίας** πόλης της αρχαίας Ακαρνανίας. Τα σωζόμενα τμήματα των τειχών επιστρέφουν το ανατολικό τμήμα της πόλης και δύο βραχίονες τους καταλήγουν στο λιμάνι. Το αρχαίο αυτό πόλισμα είχε στον έλεγχο του το μοιχό του Αμβρακικού κόλπου και τη στενή διάβαση προς την ενδοχώρα. Το όνομά της αναφέρεται από τους αρχαίους συγγραφείς Θουκυδίδη και Πολύβιο.

Ο Αλή Πασάς των Ιωαννίνων βλέποντας την εμπορική κυρίως σημασία της, ίδρυσε εδώ εμπορικό σταθμό και πανδοχείο για την εξυπηρέτηση των καραβανιών. Από το χάνι αυτό (Karavan Sarai στα τουρκικά) η πόλη ονομαζόταν Καρβασαράς. Εδώ το 1944 δόθηκε από τις δυνάμεις του ΕΛΑΣ η ξακουστή μάχη εναντίον των Γερμανών.

Αμφιλοχία

Η Αμφιλοχία είναι πρωτεύουσα της επαρχίας Βάλτου και έχει 5.166 κατοίκους. Η γραφικότερη αμφιθεατρικά κτισμένη πόλη δέχεται την αύρα του Αμβρακικού που τα νερά του τα καλοκαιρινά βράδια φωσφορίζουν. Η πόλη διαθέτει τουριστική υποδομή, ξενοδοχεία, ενοικιαζόμενα δωμάτια και οργανωμένη πλαζ. Εκτός από το εκλεκτό ψάρι και τις γαρίδες, που υπάρχουν άλλωστε σε όλο τον Αμβρακικό κόλπο, η Αμφιλοχία φημίζεται για τα τυροκομικά της προϊόντα και ιδίως την κεφαλογραβιέρα.

Δύο χιλιόμετρα δεξιά της εθνικής οδού Αγρινίου-Ιωαννίνων βρίσκονται τα ερείπια του **Αμφιλοχικού Άργους**, ισχυρότατου κέντρου των αρχαίων Αμφιλοχέων. Σχεδόν απέναντι από τα ερείπια του Αμφιλοχικού Άργους, βρίσκονται τα ερείπια του δικαστικού κέντρου των Αρχαίων Ακαρνανών, οι **Ολπες**.

Λίγο πριν τη διασταύρωση της **Μπούκας**, αριστερά του δρόμου, βλέπουμε το μονότοξο γεφύρι του 18^{ου} αιώνα.

Το σημαντικότερο Μοναστήρι του Βάλτου είναι η **Μονή Ρέθα**. Η πρόσβαση σ' αυτό γίνεται από το δρόμο δεξιά της εθνικής οδού Αμφιλοχίας –Ιωαννίνων, στρίβοντας από το Ανοιξιάτικο. Το καθολικό του μοναστηρίου, μέσα σε περίβολο κελιών, αρχιτεκτονικά ανήκει στον τρίκλιτο τετρακίονιο σταυρεπίστεγο τύπο. Στεγάζεται με πέντε τρούλους, ιδιαίτερο χαρακτηριστικό του μνημείου, έναν κεντρικό και από δύο σε κάθε κλίτος. Μοναδική είναι η παράσταση της Αποκάλυψης στον εξωνάρθηκα και η επιβλητική σκηνή της Δευτέρας Παρουσίας. Η μονή χρονολογείται στα τέλη του 17^{ου} αιώνα. Στη διάρκεια της τουρκοκρατίας ήταν άσυλο ατόμων με ψυχικές παθήσεις. Διατηρούνται ακόμα οι κρίκοι για την καθήλωση των ψυχασθενών.

Στο δρόμο Ιωάννινα και μετά τις στροφές του Μακρυνόρους συναντάμε το Μνημείο Ζέρβα. Εδώ το 1943 δόθηκε μεγάλη μάχη των ανταρτών του ΕΔΕΣ, εναντίον των Ιταλών και Γερμανών κατακτητών.

Στη συνέχεια και μετά τη διάβαση του Μακρυνόρους συναντάμε το **Μενίδι**, κωμόπολη 1.514 κατοίκων θέρετρο με αξιόλογες αμμουδιές και φαροταβέρνες.

ΠΕΡΙΟΧΗ ΒΟΝΙΤΣΗΣ ΚΑΙ ΞΗΡΟΜΕΡΟΥ

Μετά το Νεοχώρι Μεσολογγίου, βρισκόμαστε στο πρώτο χωριό της Ακαρνανικής Παραχελωπίδας, την Κατοχή. Η Κατοχή έχει 3000 κατοίκους, είναι κτισμένη στη δεξιά όχθη του Αχελώου, ενώ την περιτριγυρίζει η εύφορη πεδιάδα που έχει σχηματισθεί από τις προσχώσεις του Αχελώου.

Μέσα στο χωριό βρίσκεται βυζαντινός πύργος του 14^{ου} αιώνα, παρατηρητήριο του στενού περάσματος του Αχελώου, γνωστότερος ως Κούλια της Κυρά Βασιλικής, από τη φιλοξενία της ευνοούμενης του Αλή-Πασά.

Οινιάδες

Δυτικά της Κατοχής βρίσκονται οι αρχαίες **Οινιάδες**, πάνω σε ένα βραχώδες λοφοειδές ύψωμα, καλυμμένο από αιωνόβιες βελανιδιές. Τα επιβλητικά τείχη, που περιέζωναν τη σπουδαία αυτή πόλη, σώζονται σε μεγάλο ύψος και ο μεγαλόπρεπος "κόκκινος πύργος" κινεί το θαυμασμό. Κοντά σ' αυτόν βρίσκεται η λοξή πύλη, που υπήρξε καινοτομία των Ακαρνάνων τειχοποιών. Από την πύλη αυτή αρχίζει ο δρόμος, συχνά λαξευμένος στο βραχώδες έδαφος, που οδηγούσε στο κέντρο της πόλης, όπου το θέατρο και η πληθώρα των δημόσιων κτιρίων.

Στους ντόπιους η τοποθεσία είναι γνωστή ως **Τρικαρδόκαστρο**. Σύμφωνα με το μύθο ο Αλκμαίωνας από το Άργος, γιος του Αμφιάραου, ήταν ο οικιστής. Φονιάς της μητέρας του Εριφύλης και μετά από συμβουλή του παππού του Απόλλωνα κατέφυγε εδώ και παντρεύτηκε την κόρη του Αχελώου.

Σύμφωνα με την παράδοση ο Ηρακλής έδωσε την πόλη στον Οινέα, βασιλιά της **Πλευρώνας**, που φύτεψε στη περιοχή αμπέλια και από τον οίνο έλαβε η πόλη το όνομα Οινιάδες.

Το **θέατρο**, σε υπέροχα επιλεγμένη τοποθεσία, έχει δύο χιλιάδες και πλέον θέσεις. Τα δυο τρίτα των κερκίδων του είναι λαξευμένες σε συμπαγή βράχο, πραγματικό θαύμα υπομονής των αρχαίων τεχνικών. Στα πρώτα εδώλια αριστερά υπάρχουν επιγραφές σχετικές με απελευθερώσεις δούλων. Διατηρείται σε αρκετά καλή κατάσταση και τα τελευταία χρόνια κάθε καλοκαίρι η Κοινότητα και το Υπουργείο Τουρισμού διοργανώνουν Φεστιβαλικές Εκδηλώσεις.

Μοναδικού ενδιαφέροντος αξιοθέατο, που αποκαλύφθηκε σχετικά πρόσφατα είναι το **νεώριο** στη δυτική πλευρά, έξω και ακριβώς κάτω από τα τείχη που δεσπόζουν στο σημείο εκείνο. Το νεώριο είναι μοναδικό στον Ελλαδικό χώρο και η μοναδικότητα του οφείλεται στο ότι είναι ολόκληρο σκαλισμένο στο γιγαντιαίο βράχο.

Οι Οινιάδες έχοντας ένα γονιμότατο κάμπο παράλληλα με τα νερά του Αχελώου και την επικοινωνία με τη θάλασσα υπήρξε πλουσιότατη πόλη. Στην ύπαρξη του πλούτου οφείλονται και οι περιπέτειες τους.

Κατά την έναρξη του Πελοποννησιακού πολέμου, σε αντίθεση με τις άλλες Ακαρνανικές πόλεις, οι Οινιάδες τάχτηκαν στο πλευρό των Σπαρτιατών. Αργότερα περιήλθαν με τη βία στην αθηναϊκή επιρροή, δοκίμασαν την Αιτωλική κατοχή και τέλος μετά από τους πολέμους περιήλθαν στους Μακεδόνες και τον Φίλιππο τον Γ', που φρόντισε την ανέγερση του ισχυρού τείχους.

Επιστρέφοντας στην Κατοχή και περνώντας τον δρόμο προς τον Αστακό θα συναντήσουμε το **Λεσίφι** ή **Παλιοκατούνα** με 943 κατοίκους. Στην ανατολική άκρη του χωριού σώζεται σε πολύ καλή κατάσταση ο ναός των **Εισοδίων** της **Θεοτόκου** που χρονολογείται στην εποχή του Δεσποτάτου της Ηπείρου. Το μνημείο είναι τρίκλιτη βασιλική με ανισομερή κλίτη. Το κεντρικό κλίτος πρέπει αρχικά να στεγαζόταν με τρουλλοκάμαρα. Ιδιαίτερη σημασία έχει ο κεραμοπλαστικός διάκοσμος της αψίδας. Ο ναός πρέπει να κτίστηκε στο τελευταίο τέταρτο του 13^{ου} αιώνα.

Μεταξύ των όρμων **Πλατυγιάλι Αστακού** και **Αγίου Παντελεήμονα** συναντούμε την ακρόπολη μικρού αρχαίου πολιτισματος, που χρονολογείται ότι

πρόκειται για τη **Μάραθο**. Τα τείχη του μικρού αυτού πολισματος διατηρούνται σε πολύ καλή κατάσταση. Διακρίνονται για την επιμελημένη δόμηση θαυμάσια λαξευμένων δομών, έχουν ημικυκλικούς πύργους, ενώ σώζεται ακόμη μία καταχύστρα.

Λίγο πριν φτάσουμε στο Μύτικα ορθώνεται στο πέρασμα του Βάρνακα το ομώνυμο βυζαντινό κάστρο. Κτίστηκε τον 13^ο αιώνα από τους Δεσπότες της Ηπείρου για την ασφάλεια της ενδοχώρας. Το χωριό Βάρνακας, ενώ γνώρισε άνθηση τον 14^ο αιώνα, τις παραμονές της Επανάστασης είχε σχεδόν ερημωθεί. Από εδώ καταγόταν ο Γ. Βαρνακιώτης, στρατηγός του 1821. Προχωρώντας συναντάμε την **Κανδήλα** μέσα σε απέραντο ελαιώνα και την αρχαία **Αλυζία**. Τα πιο σπουδαία δημόσια κτίρια ήταν ο τέμενος, αφιερωμένο στο *Λοξία Απόλλωνα*, και το ιερό του Ηρακλέους. Στις μετόπες του ιερού εικονίζονται ανάγλυφοι οι δώδεκα άθλοι του Ηρακλή, έργο του ξακουστού γλύπτη Λυσιππου. Κατά τη ρωμαϊκή κατάκτηση, οι Ρωμαίοι άρπαξαν ολόκληρο το σύμπλεγμα και το μετέφεραν στη Ρώμη. Ο άλλος μεγάλος οδικός άξονας του Ξηρομέρου είναι η οδός Αιτωλικού-Βόνιτσας που διατρέχει την ακαρνανική ακτή του Ιονίου.

Αστακός

Το περίφημο θέρετρο του Αστακού βρίσκεται βορειοδυτικά από το Μεσολόγγι, πρωτεύουσα του νομού. Γραφική κωμόπολη, χτισμένη αμφιθεατρικά επάνω από τον ομώνυμο κόλπο, με εκτεταμένες, πεντακάθαρές παραλίες με τη λευκή άμμο, προσφέρεται για ήσυχες διακοπές. Ο Αστακός συνδέεται καθημερινά με την Κεφαλονιά και την Ιθάκη, προσφέροντας τη δυνατότητα στον επισκέπτη να θαυμάσουν από κοντά τις ομορφιές και των δύο αυτών νησιών του Ιονίου. Ακολουθώντας πάντα παραλιακή πορεία, ο δρόμος οδηγεί στο Μύτικα, χωριό χτισμένο απέναντι από τα καταπράσινα νησάκια του Καστού και του Καλάμο. Σε μικρή απόσταση από το Μύτικα, ενδιαφέρον παρουσιάζει η Αλυζία, αλλά και ο Πάλαιρος, ψαροχώρι, με με μεγάλη τουριστική κίνηση, απέναντι από τη Λευκάδα και τα νησιά Μεγανήσι, Σκορπιός και Μαδουρή

Ιστορικά στοιχεία

Στη βυζαντινή εποχή ο Αστακός ονομαζόταν **Δραγαμέστο**. Η πόλη για πρώτη φορά αναφέρεται τον 13^ο αιώνα από τον Κωνσταντίνο Ακροπολίτη στο Λόγο προς τον Άγιο Βάρβαρο που ασκήτεψε στη περιοχή του Ξηρομέρου την

εποχή του Μιχαήλ του Γ' (842-867). Ήταν περιτειχισμένη, έχοντας ως πόλη το παλιό κάστρο που ενισχύθηκε από τους Βυζαντινούς.

Το λιμάνι ήταν σημαντικός εξαγωγικός σταθμός των προϊόντων της ενδοχώρας.

Μέσα στο χώρο της βυζαντινής πόλης σώζονται τρεις ερειπωμένοι ναοί. Σημαντικότερος είναι η βασιλική που βρίσκεται στο κέντρο περίπου του χώρου και η οποία κατά τους χρόνους της Τουρκοκρατίας σμικρύνθηκε, περιορισμένη στο μεσαίο κλίτος.

Σήμερα ο Αστακός έχει 2.542 κατοίκους. Η πόλη κοσμείται με πολλά νεοκλασσικά κτίσματα, μοναδικά στο χώρο μας απομεινάρια μιας εποχής ακμής. Ο Αστακός διαθέτει τουριστική υποδομή, καθημερινή επικοινωνία με Ιθάκη-Κεφαλονιά, ευκαιρίες για υποβρύχιο ψάρεμα και κολύμπι σε πεντακάθαρους ακρογιαλιές. Στο λιμάνι τα ψαροκάικα φέρνουν καθημερινά εκλεκτά ψάρια.

Αξιοθέατα

Στη διαδρομή Αστακού-Μύτικα υπάρχει μια σειρά από ορμίσκους όπως αυτός της **Βέλας** και της **Παλιόβαρκας**, με υπέροχες παραλίες για κολύμπι και ψάρεμα.

Δύο χιλιόμετρα αριστερά του δρόμου πριν από το Μύτικα σώζονται τα ερείπια της παλαιοχριστιανικής βασιλικής της **Αγίας Σοφίας**, η οποία λειτουργούσε και κατά τη μεσοβυζαντινή εποχή. Ο **Μύτικας** γραφική κωμόπολη των ακαρνανικών ακτών φημίζεται για το δροσερό του καλοκαιριού. Η καθαρή θάλασσα, το φρέσκο ψάρι και η θαλάσσια αύρα, ανέδειξαν την πολίχνη σε θέρετρο.

Πολύ κοντά στην πανέμορφη πόλη του **Αστακού**, με το υπήνεμο λιμάνι και τα νεοκλασσικά σπίτια, βρίσκονται τα ερείπια της αρχαίας πόλης, που έφερε το ίδιο όνομα. Κεφαλλήνες άποικοι ίδρυσαν τον Αστακό ή Άσακο και τα τείχη της πόλης υψώθηκαν πάνω από μία φυσικά οχυρή προεξοχή της Βελούτσας. Στη θέση "**Βούλκος**", όπου υπήρχαν ρωμαϊκές θέρμες, γίνονται ακόμα και σήμερα λασπόλουτρα. Στην ίδια θέση απεκαλύφθη ρωμαϊκό ηρώο, του οποίου τα θαυμάσια μαρμάρινα ακρωτήρια εκτίθενται σήμερα στο Αρχαιολογικό Μουσείο Αγρινίου.

Στην απέναντι πλαγιά, δυτικά του Μύτικα βρίσκεται ο σπηλαιώδης ναός της **Αγίας Ελεούσας** με τοιχογραφίες του 12^{ου} -13^{ου} αιώνα.

Τα γραφικά νησιά **Κάλαμος** και **Καστός**, βρίσκονται σε μικρή απόσταση από τον Μύτικα και μπορεί κανείς να τα επισκεφθεί με καϊκι. Εδικά ο Κάλαμος παραμένει ακόμα ένα παρθένο τοπίο με πευκόφυτες ακρογιαλιές, ιδανικό θέρετρο για τον επισκέπτη που αγαπά τις γαλήνιες διακοπές.

Τα ερείπια της **αρχαίας Παλαίρου** βρίσκονται κοντά στην ομώνυμη κωμόπολη στη θέση **Κεχροπούλα**, για τα τείχη της οποίας οι περισσότεροι

περιγηγτές εκφράστηκαν με θαυμασμό. Είναι πράγματι ένα από τα εκπληκτικότερα δείγματα των ακαρνανικών οχυρωμάτων.

Η έδρα του Δήμου Κεκροτίας έχει 3.000 κατοίκους που ασχολούνται κυρίως με τη γεωργία και τη κτηνοτροφία. Το φυσικό περιβάλλον θαυμάσιες εναλλαγές θάλασσας, κάμφο και δάσους. Ο οικισμός έχει πολλά νεοκλασικά σπίτια στα οποία δεσπόζει το αρχοντικό Ράγκου. Η τουριστική υποδομή είναι επαρκής με σύγχρονα ξενοδοχεία, αυτόνομα διαμερίσματα, ενώ υπάρχει μαρίνα δυναμικότητας 100 σκαφών. Κατά μήκος της ακτής υπάρχουν όμορφες παραλίες και αμμουδιές όπως η κεντρική παραλία Παλαίρου, Ποταμάκι, Βουνάκι, Βαρκό και άλλες. Μετά την Πάλαιρο, αριστερά συναντάμε τον οικισμό της Πογωνίας με αμμουδιές και χώρο για camping.

Βόνιτσα

Προχωρώντας βόρεια κατά μήκος της ακτής μπαίνουμε στην περιοχή της Βόνιτσας.

Ιστορικά στοιχεία

Η πόλη άρχισε να αναπτύσσεται από πρώιμα βυζαντινά χρόνια ελέγχοντας την πρόσβαση προς την διάβαση του Ακτίου και αποτελώντας σημαντικό λιμάνι εξαγωγικού εμπορίου. Ο αυτοκράτορας Αλέξιος Α΄ ο Κομνηνός την προίκισε με προνόμια. Ιδιαίτερη σημασία απέκτησε με την ίδρυση του Δεσποτάτου της Ηπείρου για την ασφάλεια της παραλιακής ζώνης του. Το 1280 καταλήφθηκε από μισθοφόρους του Βασιλείου της Νεάπολης. Ο δεσπότης Νικηφόρος Α΄ την έδωσε ως προίκα στον Φίλιππο του Τάραντα, γιο του Βασιλιά της Νεάπολης, επισημοποιώντας έτσι την κατοχή της. Το 1314 βρέθηκε σε ελληνικά χέρια. Οι Τούρκοι την κατέλαβαν το 1479.

Τα τρία κάστρα της Αγίας Μαύρας(Λευκάδας), Πρέβεζας και Βόνιτσας λόγω της στρατηγικής τους σημασίας για τα ενετικά συμφέροντα, διοικούσαν από έκτακτο Προβλεπτή. Παρέμεινε βενετική κτίση ως την κατάλυση της Βενετικής Δημοκρατίας από τον Μ.Ναπολέοντα το 1797, που την κατέλαβε και την κράτησε για ένα χρόνο βάση της συνθήκης του Campoformio(1797). Το 1798 την κατέλαβε ο Αλή Πασάς των Ιωαννίνων με αιφνιδιασμό. Απελευθερώθηκε προσωρινά το 1821 για να έλθει τελικά σε ελληνικά χέρια το 1829. Αποτέλεσε την έδρα του επισκόπου Βονδίτζης που υπαγόταν στη Ναύπακτο.

Αξιοθέατα

Στο δρόμο που οδηγεί στο κάστρο σώζεται και ο **Ναός της Κοίμησης** σε σχήμα ελεύθερου σταυρού με τρούλο. Ο ναός ήταν κατάγραφος, αλλά σήμερα σώζονται μόνο σπαράγματα της ιστορίας. Χρονολογείται το πρώτο τέταρτο το 18^{ου} αιώνα. Στον ίδιο αρχιτέκτονα καταγράφεται επίσης και ο ναός της Κοίμησης, πέντε χιλιόμετρα ανατολικά της πόλης, που είναι κατάγραφος με τοιχογραφίες του 1726. Μέσα στο κάστρο σώζεται η μεσοβυζαντινή εκκλησία της **Αγία Σοφίας**, σε σχήμα ελεύθερου σταυρού και πρότυπο ίσως για τις προαναφερόμενες μεταβυζαντινές εκκλησίες.

Αξιομνημόνευτο είναι το τέμπλο του ναού του **Αγίου Σπυριδώνα** στη Βόνιτσα. Είναι έργο μάλλον εργαστηρίου της Ζακύνθου ή της Κέρκυρα, με επιδράσεις της βενετσιάνικης τέχνης, όπως τα δυο λιοντάρια που στηρίζουν το σταυρό του.

Η Βόνιτσα με 4.353 κατοίκους, είναι ένας παραδοσιακός οικισμός. Συγκεντρώνει πολλούς παραθεριστές γιατί εξασφαλίζει όλες τις ανέσεις. Ο περίπατος στο γραφικό λιμάνι, στα στενά της πόλης και στο κάστρο είναι μαγευτικός.

Στο δρόμο προς τη Λευκάδα, αριστερά μας, πάνω σε βραχώδη λόφο, υψώνεται ένα υπέροχο βενετσιάνικο οχυρό. Αποτελούσε παρατηρητήριο-βίγλα, για την άμυνα του στρατηγικού τριγώνου Λευκάδας, Βονίτσας, Πρέβεζας. Είναι γνωστότερο ως **κάστρο του Γρίβα**, γιατί στην Τουρκοκρατία περιήλθε στην ισχυρή αρματολική οικογένεια των Γριβαίων που το είχαν ως έδρα.

Στη μικρή διώρυγα που χωρίζει την Ακαρνανία από τη Λευκάδα σώζεται το τουρκικό **οχυρό του Τεκέ** που ήλεγχε το πέρασμα από την δυτικοκρατούμενη Λευκάδα, στην τουρκοκρατούμενη Ακαρνανία και αντίστροφα.

Στις δυτικές υπώρειες της **Πλαγιάς** υπάρχει το τούρκικο ομώνυμο οχυρό. Τον Μάιο του 1821 πολιορκήθηκε, μαζί με το οχυρό του Τεκέ, από τον Γ. Τσόγκα που τελικά το κατέλαβε.

Άκτιο

Στο **Άκτιο** το Ακαρνανικό ακρωτήριο στην είσοδο του Αμβρακικού, γνωστό από την κοσμοιστορική ναυμαχία μεταξύ του Οκταβίου και Αντωνίου-Κλεοπάτρας το 31 π.Χ., υπήρξε ιερό αφιερωμένο στον Άκτιο Απόλλωνα. Το έτος 425 π.Χ. έγινε το θρησκευτικό κέντρο των Ακαρνάνων. Οι Ακαρνάνες τελούσαν εδώ γυμνικούς και ιππικούς αγώνες κάθε δύο χρόνια. Οι αγώνες άρχιζαν με θυσία ταύρου και το έπαθλο ήταν ένας απλός στέφανος.

Μετά την περιώνυμη ναυμαχία ο νικητής Οκταβιανός Αύγουστος, αφιέρωσε στο ιερό τη δεκάτη των εμβόλων των πλοίων της Κλεοπάτρας και του Αντωνίου, μεγάλωσε και διακόσμησε το τέμενος του Απόλλωνα και καθιέρωσε τους **αγώνες των Ακτίων** ανά πενταετία, προσθέτοντας μουσικούς, ποιητικούς και ναυτικούς διαγωνισμούς. Οι αγώνες κατέλαβαν την πέμπτη θέση των Πανελληνίων Αγώνων μετά τα Ολύμπια Πύθια, τα Ισθμια και τα Νεμέα. Σήμερα στο Άκτιο υπάρχει αεροδρόμιο με δρομολόγια της Ολυμπιακής και πτήσεις τσάρτερ.

Στο σημερινό λιμάνι του **Αγίου Γεωργίου** του Αμβρακικού κόλπου, σε απόσταση "σαράντα σταδίων" από το Άκτιο, βρίσκονταν το αρχαίο **Ανακτόριο**. Ως οικιστής του φέρεται ο Εχιάδης, γιος του Περίανδρου της Κορίνθου. Λόγω της σύνδεσής της με την Κόρινθο, η πόλη, αρχικά ήταν κατά των Ακαρνάνων, φίλων των Αθηναίων. Το

Ανακτόριο είχε την ευθύνη της τέλεσης των Ακτίων, προς τιμή του ομώνυμου Απόλλωνα.

Θυρείο

Ακολουθώντας την διαδρομή Βονίτσας-Αμφιλοχίας συναντάμε το χωριό **Παλιάμπελα**, γνωστό για το υπέροχο κρασί. Στον όρμο της Ρούγας μετά τα

Παλιάμπελα, βρίσκεται το οχυρωμένο επίγειο του Θυρείου, όπου σώζονται τα ερείπια σημαντικού αρχαίου ναού.

Ιστορικά στοιχεία

Το **Θυρείο** ήταν, μετά τη Στράτο, η σημαντικότερη πόλη της αρχαίας Ακαρνανίας, έδρα και αυτή κατά περιόδους του Κοινού των Ακαρνάνων. Λόγω της θέσης της και της σπουδαιότητάς της, δοκιμάστηκε από καταστροφές επιδρομές και καταλήψεις. Το 372 π.Χ. καταληφθεί από τον Αθηναίο Ιφικράτη, το 270π.Χ. από τους Ηπειρώτες και επανειλημμένα από τους Αιτωλούς.

Ήταν έδρα νομισματοκοπείου και έκοψε νομίσματα δικά του, όπως και το Κοινό των Ακαρνάνων. Το έτος 51 π.Χ. επισκέφτηκε την πόλη ο περίφημος ρωμαίος ρήτορας Κικέρωνας και φιλοξενήθηκε από τον άρχοντα Ξενομένη.

Πέντε χρόνια μετά τη ναυμαχία του Ακτίου το 26π.Χ. καταστράφηκε από τους Ρωμαίους και οι κάτοικοι υποχρεώθηκαν να μετοικήσουν στη Νικόπολη. Τα ερείπια του Θυρείου βρίσκονται στο σύγχρονο ομώνυμο χωριό.

Αξιοθέατα

Στο **Αρχαιολογικό Μουσείο Θυρείου** εκτίθεται επιγραφές, πολιτικού κυρίως περιεχομένου. Αυτό εξηγείται από την πολιτική σημασία του Θυρείου ως κέντρο του Κοινού των Ακαρνάνων, μετά την προσάρτηση της Στράτου στους Αιτωλούς τον 3^ο π.Χ.αιώνα. Μεγάλης ιστορικής σημασίας είναι η επιγραφή της συνθήκης συμμαχίας Αιτωλών και Ρωμαίων το 212 π.Χ. (Αιτωλορωμαϊκό Σύμφωνο) και η ανάλογη του Συμφώνου Θυρείου-Ρωμαίων το 94 π.Χ. Εκτίθενται επιτύμβιες στήλες, γλυπτά μικρής και μεγάλης πλαστικής, αγγεία κυρίως Ελληνιστικών χρόνων, μεταλλικά αντικείμενα καθημερινής χρήσης έργα μικροτεχνίας.

Τρία χιλιόμετρα από το Θυρείο επί της επαρχιακής οδού προς Μοναστηράκι βρίσκονται οι γνωστές πηγές των ιαματικών νερών Κορπής.

Συνεχίζοντας την επαρχιακή οδό Βόνιτσας-Αμφιλοχίας, μετά το χωριό Δρυμός, ανηφορίζουμε προς τα ιαματικά λουτρά Τρύφου τα οποία διαθέτουν οργανωμένο ξενώνα ανοικτό όλη τη διάρκεια του έτους. Στο χώρο αυτό εμόνασε τον 9^ο αιώνα ο όσιος Βάρβαρος ο Μυροβλύτης. Η περιοχή είναι πλούσια σε βλάστηση και τρεχούμενα νερά

ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ

Το **Μεσολόγγι** ιδρύθηκε τον 13^ο αιώνα από Δαλματούς πειρατές πάνω σε τρεις νησίδες, που αργότερα ενοποιήθηκαν. Το όνομά του προέρχεται από τη Δαλματική λέξη *messio-lanqi* που σημαίνει λιμνοχώρι. Στη διήγηση της ναυμαχίας της Ναυπάκτου αναφέρονται τα ιχθυοτροφεία του. Το Μεσολόγγι άρχισε να αναπτύσσεται χάρη στο εμπόριο

ψαριών και στο στόλο του που ναυπηγούνταν σε τοπικά ναυπηγεία.

Ιστορικά στοιχεία

Αρχικά ανήκε στους Βενετούς και το 1770 περιήλθε στους Τούρκους. Στις 10 Απριλίου του 1770 ο μεσολογγίτικος στόλος καταστράφηκε κατά τα Ορλωφικά. Ο στόλος αυτός ανέρχονταν σε 20 3μπορικά και 40 μεγάλα καΐκια (μπρατσέρες).

Κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας το Μεσολόγγι ήταν κέντρο παιδείας με την ίδρυση της Παλαμαϊκής Σχολής το 1760. Το Μεσολόγγι μπήκε στον Αγώνα στις 20 Μαΐου του 1821 με πρωτεργάτες τον Φιλικό Αναστάση Παλαμά και τον οπλαρχηγό του Αράκυνθου (Ζυγού) Δημήτριο Μακρή.

Στις 9 Νοεμβρίου 1821 ψηφίστηκε στην πόλη ο προσωρινός Οργανισμός της Δυτικής Χέρσου Ελλάδος, ένα από τα πρώτα επαναστατικά συντάγματα. Η πόλη οχυρώθηκε πρόχειρα και κατόρθωσε να αποκρούσει την επίθεση του τουρκικό στόλου και την Α' πολιορκία από την Κιουταχή και τον Ομέρ-Βρυώνη το 1822.

Την 5^η Ιανουαρίου 1824 αποβιβάστηκε στην πόλη ο Λόρδος Βύρωνας, ο οποίος ενίσχυσε την φρουρά με υλικά και πολεμοφόδια. Δυστυχώς ο μεγάλος Φιλέλληνας ποιητής πέθανε στις 19 Απριλίου του ίδιου χρόνου και τάφηκε δίπλα στο τάφο του Μάρκου Μπότσαρη. Στην πόλη του Μεσολογγίου την ίδια εποχή ο Ελβετός φιλέλληνας Μάγερ εξέδιδε την εφημερίδα "Ελληνικά Χρονικά". Στις 15 Απριλίου 1825 άρχισε η Β' πολιορκία της πόλης από τον Κιουταχή με 30.000 άνδρες, για να ενισχυθεί αργότερα σε 4.000 άνδρες, ενώ υπήρχαν 8.000 άμαχοι. Η πολιορκία αυτή κράτησε περίπου ένα χρόνο. Μετά από σκληρές μάχες καταλήφθηκαν τα οχυρά νησάκια, Βασιλάδι, Ντολμάς και Κλείσοβα. Μπροστά στον κίνδυνο του θανάτου από τη σιτοδεία και το λοιμό αποφασίστηκε η δυναμική Έξοδος της Φρουράς το βράδυ του Λαζάρου, που έπεφτε εκείνη τη χρονιά στις 10 Απριλίου 1826. Παράλληλα ειδοποιήθηκε και ο Γ. Καραϊσκάκης, για να βοηθήσει με αντιπερισπασμό στο Μοναστήρι του Αη Συμίου.

Τα μεσάνυχτα της 10ης Απριλίου η Φρουρά και όσοι μπορούσαν από τους αμάχους, σε τρεις φάλαγγες, πραγματοποίησαν την Έξοδο και κινήθηκαν

προς τον Αράκυνθο για να σωθούν. Οι ανήμποροι που είχαν οχυρωθεί στα μεγάλα σπίτια άρχισαν να ανατινάζουν τις πυριπιδαποθήκες. Ο Καψάλης ανατινάζει το σπίτι του και στις 11 του μηνός η αντίσταση κάμπτεται, με την ανατίναξη του Ανεμόμυλου από τον Επίσκοπο Ρωγών Ιωσήφ.

Μετά το τέλος της Επανάστασης και τη δημιουργία του Ελληνικού κράτους, το Μεσολόγγι άρχισε να ανασυγκροτείται από του πρόσφυγες που επέστρεφαν. Στην είσοδο της πόλης βρίσκεται το Ηρώο των Πεσόντων της Εξόδου, ή Κήπος των Ηρώων. Άρχισε να κτίζεται από τον λοχαγό Κουρτουτσάκη. Σε αυτό συγκεντρώθηκαν τα οστά των ανώνυμων νεκρών σε μικρό τύμβο, ενώ οι ηγέτες της πολιορκίας τάφηκαν σε ιδιαίτερους τάφους. Στο κέντρο του Κήπου των Ηρώων σώζονται ο τάφος του Μάρκου Μπότσαρη, που σκοτώθηκε το 1823 στο Κεφαλόβρυσο Ευρυτανίας, και ο ανδριάντας του Λόρδου Βύρωνα, έργο του 1881. Η καρδιά του γνωστού φιλέλληνα είναι θαμμένη μέσα στο Κήπο των Ηρώων μαζί με τα οστά των αγωνιστών του Μεσολογγίου.

Αξιοθέατα

Μπαίνοντας στο κάμφο του Μεσολογγίου, στις ρίζες του Αράκυνθου (Ζυγού), αντικρίζουμε το **Μοναστήρι του Αη-Συμιού** (Άγιος Συμεών) του 1740. Η Μονή αποτέλεσε καταφύγιο των διασωθέντων της Φρουράς Μεσολογγίου μετά την Έξοδο του 1826. Κάθε χρόνο του Αγίου Πνεύματος, γίνεται, μοναδικό σχεδόν στο είδος του πανηγύρι με συμμετοχή αρματωμένων φουστανελοφόρων και καβαλάρηδων σε ανάμνηση της Εξόδου του Μεσολογγίου.

Κάθε χρόνο στην εορτή των Βαΐων εορτάζεται η επέτειος της Εξόδου. Το βράδυ του Λαζάρου μέσα στον Κήπο γίνεται αναπαράσταση της ανατίναξης του Καψάλη. Στην Πινακοθήκη του παλιού Δημαρχείου της πόλης βρίσκονται η συλλογή πορτραίτων, όπλων και προσωπικών αντικειμένων των πρωτεργατών της επανάστασης του 21 στη Δυτική Ελλάδα, αντίγραφο του περίφημου πίνακα της Εξόδου του Θ. Βρυζάκη "Η υποδοχή του Βυγον στο Μεσολόγγι", αντίγραφο του πίνακα του Ντελακρουά (1823) " Η Ελλάς στα ερείπια του Μεσολογγίου ", και άλλα εικαστικά έργα

Στα μαγαζάκια του Μεσολογγίου ο επισκέπτης θα γευτεί το χέλι παστό ή φρέσκο, το υπέροχο ψάρι και θα προμηθευθεί αυγοτάραχο και λάδι.

Σήμερα το Μεσολόγγι είναι η πρωτεύουσα του Νομού με πληθυσμό 12.103 κατοίκους (απογραφή 1991), μα πάνω απ' όλα είναι η Ιερή Πόλη, ενώ " κάθε ελεύθερος άνθρωπος θεωρείται δημότης Μεσολογγίου". Στο Μεσολόγγι μεγάλωσε ο Κ. Παλαμάς, ο Τραυλαντώνης, ο Μαλακάσης καθώς και πέντε πρωθυπουργοί της Ελλάδας με εξέχουσα τη φυσιογνωμία του Χαριλάου Τρικούπη.

Στη λιμνοθάλασσα ο επισκέπτης θα απολαύσει το μοναδικό ηλιοβασίλεμα και τις ξύλινες καλύβες των ψαράδων, (πελάδες) που ψαρεύουν στα "διβάρια" (εκτροφεία ψαριών), ενώ ο δρόμος της Τουρλίδας μπορεί να τον οδηγήσει στην ομώνυμη οργανωμένη παραλία.

Αρχαία Πλευρώνα

Βορειοδυτικά του Μεσολογγίου βρίσκονται τα ερείπια της **Πλευρώνας**, από τις σπουδαιότερες πόλεις της αρχαίας Αιτωλίας που έφερε το όνομα ενός από τους ήρωες του Αιτωλικού μυθολογικού κύκλου.

Η παλιά πόλη καταστράφηκε το 234 π.Χ. από το Δημήτριο Πολιορκητή και οι κάτοικοι έχτισαν την Νέα Πλευρώνα στην Ν. Πλαγιά του Αράκυνθου. Ο περιηγητής αντικρίζει τα ερείπια των τειχών, κοιτάζοντας στην πλαγιά όταν περνά την Εθνική οδό. Το κάστρο της Πλευρώνας είναι πιο γνωστό ως "Κάστρο της Κυρά- Ρήνης".

Ο περίβολος διατηρείται σε καλή κατάσταση και φέρει 30 πύργους και 7 πύλες. Στην ανατολική πλευρά βρισκόταν η αγορά, ενώ στη δυτική σώζονται τα ερείπια του θεάτρου και πελώρια δεξαμενή με τέσσερα διαμερίσματα, θαυμάσιο έργο της αιτωλοακαρνανικής τέχνης. Επίσης διατηρούνται τα θεμέλια δημοσίων κτιρίων, άλλης δεξαμενής λαξευμένης κοντά στην αγορά και η ακρόπολη.

Στο ύψος του **Κεφαλόβρυσου** δεξιά, στη νότια ορθοπλαγιά του Αράκυνθου, βλέπουμε τη σπηλιά του **Αγίου Νικολάου του Κρεμαστού**. Απέχει δύο ώρες από το Κεφαλόβρυσο με τα πόδια. Στα δύο σπήλαια του χώρου διασώζονται εξαιρετικής τέχνης τοιχογραφίες του 12ου ή 13ου αιώνα. Το μοναστικό αυτό κέντρο άκμασε από το 10ο έως τον 13ο αιώνα, ενώ οι τελευταίες τοιχογραφίες είναι της εποχής του Δεσποτάτου της Ηπείρου. Από το αντιγραφικό εργαστήρι που προέρχεται ο χειρόγραφος κώδικας Christ Church 33 του 1172 της βιβλιοθήκης της Οξφόρδης.

Αιτωλικό

Στη νησίδα που χωρίζει τις δύο λιμνοθάλασσες του Αιτωλικού και του Μεσολογγίου κτίστηκε το **Αιτωλικό** που συνδέεται με τη ξηρά με δύο γέφυρες.

Ιστορικά στοιχεία

Στην Επανάσταση του '21 ήταν βορειοδυτικό προ-φράγμα του Μεσολογγίου. Πολιορκήθηκε σκληρά το 1823. Με ενέργεια της Κυβέρνησης οχυρώθηκε από τον Δ. Κοκκίνη το 1824, για να ενισχύσει την άμυνα του Μεσολογγίου.

Πολιορκήθηκε πάλι το 1825 από τον Κιουταχή και η παράδοσή του άνοιξε το δρόμο της πτώσης του Μεσολογγίου. Στην Τουρκοκρατία είχε παρουσιάσει αξιόλογη οικονομική άνθηση και ήταν κέντρο παιδείας.

Αξιοθέατα

Ο **Ναός των Ταξιαρχών** φημίζεται για το περίφημο τέμπλο του 18^{ου} αιώνα, εξαιρετικό δείγμα της ξυλογλυπτικής τέχνης στο κέντρο του Ναού υπάρχει πηγάδι που θαυματοουργικά έσωζε του κατοίκους από τη δίψα κατά την

πολιορκία του 1823, όταν τουρκικό βλήμα, περνώντας από την οροφή, άνοιξε οπή στο έδαφος από όπου ανάβλυζε πόσιμο νερό. Πίσω από το ιερό βρίσκεται ο τάφος τη Κυρά-Βασιλικής, ευνοούμενης του Αλή Πασά. Στην εκκλησία της **Παναγίας** διατηρείται το παλαιό τέμπλο του ναού, έξοχο δείγμα της τέχνης του δευτέρου μισού του 18^{ου} αιώνα. Διατηρείται επίσης περίφημος χρυσοκέντητος επιτάφιος της ίδιας εποχής, άριστο δείγμα χρυσοκεντητικής τέχνης της Κωνσταντινούπολης. Στην παλαιότερη εκκλησία το 1824 έγινε η περιβόητη δίκη του Γ. Καραϊσκάκη.

Το Αιτωλικό σήμερα είναι μια σύγχρονη πόλη με παραδοσιακό χρώμα και 5.380 κατοίκους. Υπάρχουν πλάζ και ψαροταβέρνες. Περνώντας την γέφυρα του Αιτωλικού προς τα δυτικά, στην κατάφυτη περιοχή της **Παραχελωπίδας**, υπάρχει μια ομάδα σημαντικών μνημείων.

Νεοχώρι

Σε απόσταση 10 χλμ. Από το Αιτωλικό είναι το **Νεοχώρι** με 3.874 κατοίκους, απλωμένο μέσα σε καταπράσινο και εύφορο κάμπιο από τις παλιές προσχώσεις του Αχελώου. Μισή ώρα μετά το Νεοχώρι, στο ύψωμα

Ταξιάρχης, βρίσκεται το οχυρωμένο **Μοναστήρι των Ταξιάρχων**. Ο Ναός αρχιτεκτονικά ανήκει στον τύπο του σταυρεπίστεγου ναού με τρούλο. Στο ΒΔ άκρο του περιβόλου, υψώνεται μισοερείπωμένος ο πύργος του Ηγουμενείου με οχυρωμένη είσοδο. Κατά την τοπική παράδοση η Μονή ιδρύθηκε στις αρχές του 18^{ου} αιώνα.

Αν συνεχίσουμε το δρόμο μέσα σε απέραντες εκτάσεις αργιούχων εδαφών φθάνουμε στη τεράστια αμμώδη παραλία του **Λούρου**.

Αριστερά από το Νεοχώρι, ο δρόμος οδηγεί στην Κατοχή στην οποία θα αναφερθούμε αργότερα γιατί ανήκει στην επαρχία Ξηρομέρου. Μετά την Κατοχή ο δρόμος δεξιά οδηγεί στη Μάστρου, όπου σώζεται ο Ναός του Αγίου Ιωάννη της Επισκοπής, κτισμένος πάνω στο κεντρικό κλίτος μεγάλης τρίκλιτης παλαιοχριστιανικής Βασιλικής.

Ο ναός ήταν η έδρα το έδρα του Επισκόπου Αχελώου και κάτω από την άμεση προστασία του Δεσποτάτου της Ηπείρου. Τελευταία βρέθηκε σχετική επιγραφή που πιστοποιεί τη σχέση του μνημείου με την οικογένεια των Κομνηνοδοουκάδων και χρονολογεί τις τοιχογραφίες στην εποχή αυτή.

Στο χωριό **Γουριά** στην **εκκλησία των Ταξιάρχων**-μόνοχωρος μικρός ναΐσκος -, διασώζονται θαυμάσιες τοιχογραφίες του 17^{ου} αιώνα.

Σταμνά

Βορειότερα, αριστερά του δρόμου, υπάρχει ο **μεσαιωνικός οικισμός της Σταμνάς**. Πολύ κοντά στον οικισμό βρίσκεται αξιολογότερος μικρός ναός, σε σχήμα ελεύθερου σταυρού, που διασώζει ανεικονικό διάκοσμο και χρονολογείται στα τέλη του 9^{ου} ή στις αρχές του 10ου αιώνα και λίγο πιο μακριά ένα συγκρότημα με δύο Εκκλησίες που χρονολογούνται στον 10ο αιώνα (τοποθεσία "**Δύο κλησίες**"). Στη θέση Άγιος Ηλίας Σταμνάς βρίσκεται η αρχαία Αιτωλική πόλη της **Ιθωρίας**.

Στη δεκαετία του '60 ο αρχαιολόγος Ευθ. Μαστοκώστας ανέσκαψε τάφους Μυκηναϊκής και προγεωμετρικής εποχής. Η ανασκαφή έφερε στο φως πολλά κτερίσματα, όπλα και αγγεία (κυρίως αρτόσχημα αλάβαστρα) που φυλάσσονται στο Αρχαιολογικό Μουσείο Αγρινίου.

Η περιοχή της Σταμνάς, αν γίνουν συστηματικές ανασκαφές, πολλά έχει να δώσει στην αρχαιολογική έρευνα. Στη θάλασσα της Σταμνάς υπάρχουν πέτρες τετραγωνισμένες από κάποιο αρχαίο κτίριο, καθώς και ένα υδραγωγείο Ρωμαϊκών χρόνων. Στα ταβερνάκια της παράλιας θα βρούμε άφθονο ψάρι και θα ξεκουραστούμε από τη ζέση του μεσημεριού στα πλατάνια. Από τη Σταμνά μπορούμε να ανεβούμε στο **Μοναστήρι της Αγίας Αγάθης** του 18^{ου} αιώνα, σε ένα θαυμάσιο περιβάλλον με άφθονο νερό και θαλερά πλατάνια.

Εδώ οι Αιτωλικιώτες διοργανώνουν μεγάλο πανηγύρι, με φουστανελοφόρους καβαλάρηδες στις 20-23 Αυγούστου με πορεία την τελευταία ημέρα ως το Αιτωλικό. Από τη Σταμνά μπορούμε επίσης να ανεβούμε στον ερειπωμένο ναό του Αγ. Γεωργίου που χρονολογείται στον 13^ο αιώνα και ίσως λειτούργησε ως μικρό μοναστήρι.

Η θέα της λιμνοθάλασσας και το ήσυχο τοπίο ξεκουράζουν τον επισκέπτη.

Αγγελόκαστρο

Από εδώ ο επισκέπτης μπορεί να συνεχίσει προς το Αγγελόκαστρο ή να επιστρέψει στην Εθνική οδό προς το Αγρίνιο.

Ιστορικά στοιχεία

Στην θέση του Αγγελοκάστρου βρισκόταν η αρχαία **Αρσινόη**. Πρόκειται για πόλη της Ελληνιστικής εποχής και μια από εκείνες που ίδρυσε ο Πτολεμαίος Β' ο Φιλάδελφος, για να τιμήσει την αδελφή και σύζυγό του Αρσινόη. Στην πραγματικότητα πρόκειται για μετονομασία της αρχαίας **Κωνώπης**.

Το Αγγελόκαστρο, λόγω της σημασίας του για τον έλεγχο της μεσόγειας Αιτωλίας, παρουσιάζει ιστορικό ενδιαφέρον σε όλη στην ύστερη Βυζαντινή περίοδο και στη μεταβυζαντινή εποχή. Συνδέθηκε περισσότερο με τους Αγγέλους Κομνηνούς, θεμελιωτές του δεσποτάτου της Ηπείρου, και χρησιμοποιήθηκε μετά το 1204 ως οχυρό. Από το βυζαντινό αυτό κάστρο σώζεται ο μεγάλος πύργος στο λόφο της Ακρόπολης. Το 1294 δόθηκε ως προίκα στον Ανδεγαυό Φίλιππο του Τάραντα. Το 1359, μετά την ήττα των Ηπειρωτών στη μάχη του Αχελώου το κάστρο περιήλθε στον Αλβανό πολέμαρχο Γκίνο Σπάτα-Μπούα. Το κατέλαβε τελικά το 1403 Ο Κάρολος Τόκος της Κεφαλονίας, που το κληροδότησε στους Τούρκους το 1449, οι οποίοι εγκατέστησαν εδώ την έδρα του Σαντζακίου του Κάρλελι. Το 1648 και 1694 λεηλατήθηκε από τους Ενετούς, με αποτέλεσμα η έδρα του Σαντζακίου να μεταφερθεί στο Αγρίνιο.

Αξιοθέατα

Μέσα στο κάστρο σώζεται ο ναός του **Αγίου Γεωργίου** του 14^{ου} αιώνα ίσως και παλαιότερος. Ακριβώς απέναντι, πάνω από το σημερινό χωριό,

βρίσκεται το **Μοναστήρι** του **Παντοκράτορα**, που κατά την πλίνθινη επιγραφή της αψίδας "ἀνακαινίσθη εκ βάρων" το 1746.

Ο ναός ανήκει στον τύπο του σταυροειδούς με τρούλο. Αξιομνημόνευτες είναι δύο αργυρές λειψανοθήκες και ο σκαλιστός σταυρός από άργυρο και σμάλτο.

Σήμερα το Αγγελόκαστρο έχει πληθυσμό 1.850 κατοίκους. Όπως σ' όλα τα μεγάλα χωριά της Αιτωλοακαρνανίας, έτσι και εδώ ο επισκέπτης μπορεί να βρει ψησταριές από το απόγευμα μέχρι αργά το βράδυ. Πασίγνωστο είναι το πανηγύρι του Αγγελόκαστρου στις 5,6,7 Αυγούστου.

Αριστερά από το Αγγελόκαστρο υπάρχουν τάφοι υστερομηκυναϊκοί και πιο κάτω θα συναντήσουμε το σιδηροδρομικό σταθμό.

Καλύβια

Συνεχίζοντας τη διαδρομή μας περνάμε ένα ρωμαϊκό τοξωτό γεφύρι και στο δρόμο μας προς το χωριό **Καλύβια** αντικρίζουμε το μνημείο των 59 εκτελεσμένων από τους Γερμανούς. Στον καταπράσινο κάμπος καλλιεργούνται τριφύλλια, καλαμπόκια, λεμονοπορτοκαλιές και κηπευτικά.

Κλεισούρα

Επιστέφοντας στην Εθνική οδό για το Αγρίνιο, αντικρίζουμε το μεγάλο φαράγγι-πέραςμα της Κλεισούρας, τα Κύκνεια Τέμπη των Αρχαίων, **τοπίο ιδιαίτερου φυσικού κάλλους**, όπου βρίσκεται η **Αγία Ελεούσα**, παλιά βυζαντινή μονή και μεταγενέστερα μικρό ασκηταριό του Δημητρίου Γούναρη.

Είναι γνωστό ότι στην Α' πολιορκία του Μεσολογγίου οι Τούρκοι σχεδίαζαν να επιτεθούν την νύχτα των Χριστουγέννων, την ώρα της Θείας Λειτουργίας. Ο Γούναρης, που ήταν στην υπηρεσία του Ομέρ Βρυώνη, φανέρωσε το σχέδιό τους στους πολιορκημένους Μεσολογγίτες με αποτέλεσμα να αποκρουσθεί με επιτυχία η έφοδος και να πάθουν οι Τούρκοι πανωλεθρία. Γι' αυτή του τη πράξη, ο μετέπειτα ασκητής της Κλεισούρας, θυσίασε την οικογένειά του. Ο "καλόγερος της Κλεισούρας" είναι προστάτης των κυνηγών. Στις αρχές Ιουνίου κάθε χρόνο γίνεται εκεί η Πανελλήνια Συνάντηση των κυνηγών.

Μετά το φαράγγι της Κλεισούρας, που χωρίζει το Ζυγό σε ανατολικό και δυτικό, φθάνουμε στα Κλεισορεύματα με τα βαθύσκια πλατάνια και τα αηδόνια της Άνοιξης, όπως έγραψε ο ποιητής Μαλακάσης.

Μπροστά μας αγναντεύουμε τον κάμπος του Αγρινίου και τις δύο αδελφές λίμνες, όπως λει ο Κ. Παλαμάς, την **Τριχωνίδα** στα ανατολικά και **Λυσιμαχία** στα δυτικά. Φθάνοντας στη Συκιά, ο δρόμος λοξά δεξιά οδηγεί στα χωριά την Μακρυνείας (για τα οποία θα μιλήσουμε αργότερα), ενώ αριστερά συνεχίζει η εθνική οδός Αντιρρίου-Ιωαννίνων

ΠΕΡΙΟΧΗ ΝΑΥΠΑΚΤΙΑΣ

Βγαίνοντας από το πορθμείο βρισκόμαστε μπροστά στο ενετικό κάστρο του Αντιρρίου που κάλυπτε από Δυτικά, εξασφαλίζοντας, μαζί με το απέναντι κάστρο του Ρίου, την είσοδο του Κορινθιακού κόλπου. Χρονολογείται από την εποχή της εκστρατείας του Φ. Μοροζίνι, Αρχιστράτηγου της Βενετικής Δημοκρατίας στην Ελλάδα το 1686. Οι Ενετοί το κράτησαν ως το 1700 περίπου. Απελευθερώθηκε τελικά το 1829.

Δεξιά στη διασταύρωση μετά το Αντίρριο και σε απόσταση 10 χιλιομέτρων μπαίνουμε σε μία από τις αρχαιότερες ζωντανές πόλεις της Ελλάδας, τη Ναύπακτο. Εδώ, κατά τη παράδοση, ναυπηγήθηκαν τα πλοία των Δωριέων με τα οποία πέρασαν στην Πελοπόννησο.

Ανατολικά της πόλης υπάρχουν ερείπια, λείψανα του Ασκληπιού που μνημονεύει ο Πausanias. Υπήρχαν επίσης ναοί του Ποσειδώνα, της Αρτέμιδος και της Αφροδίτης. Το 456 π.Χ. την κατάλαβαν οι Αθηναίοι και την έκαναν σταθμό και αποθήκη εφοδίων. Το 404 π.Χ. δόθηκε στους Λόκρους, κατόπιν συμμάχησε με τους Αχαιούς και τέλος έγινε μέλος της Αιτωλικής Συμπολιτείας.

Ιστορικά στοιχεία

Η Ναύπακτος έπαιξε πάντα πρωτεύοντα ρόλο στην ιστορία της περιοχής κατά τους χριστιανικούς χρόνους. Από την παλαιοχριστιανική εποχή σώζονται ερείπια βασιλικής που ανακαλύφθηκαν στη διάρκεια ανασκαφών. Αποτελούσε

την έδρα του Επισκόπου και κατόπιν Μητροπολίτη Ναυπάκτου και Αρτης. Ήταν το σημαντικότερο πόλισμα του χώρου σε όλη την περίοδο του Μεσαίωνα. Μετά το 1204 ήταν το ανατολικό οχυρό του Δεσποτάτου της Ηπείρου. Το 1294 ως προίκα στον Φίλιππο του

Τάραντα, ενώ το 1378 περιήλθε στον αλβανό Γκίνο Μπούα-Σπάτα. Οι βενετοί την κατέλαβαν το 1407 και την οχύρωσαν με το περίφημο κάστρο της, με πέντε περιζώματα-γραμμές αμύνης. Το 1453 και 1477 οι Τούρκοι προσπάθησαν να την καταλάβουν δίχως επιτυχία, πράγμα που τελικά κατόρθωσε ο Σουλτάνος Βαγιαζήτ ο Β΄ το 1499.

Η πόλη έδωσε στην ιστορία το όνομα της τρομερής ναυμαχίας μεταξύ του ενωμένου χριστιανικού στόλου της Ισπανίας, του Πάπα και της Βενετίας κατά του Οθωμανικού στόλου στις 7 Οκτωβρίου του 1571, που στην πραγματικότητα, έγινε ανοικτά του νότιου άκρου της Ακαρνανίας κοντά στις Εχινάδες νήσους. Η πόλη καταλήφθηκε πάλι από τους Βενετούς του Φ. Μοροζόνι το 1686 που την κράτησαν ως το 1700 περίπου. Τελικά

καταλήφθηκε από τους Τούρκους οι οποίοι την κράτησαν μέχρι το 1829, όταν παραδόθηκε στους Έλληνες.

Αξιοθέατα

Η Ναύπακτος κτισμένη στην είσοδο του Κορινθιακού κόλπου, μεταξύ Αντιρρίου και εκβολών του Μόρνου, είναι πρωτεύουσα της επαρχίας Ναυπακτίας με πληθυσμό 10.850 κατοίκους.

Είναι μια από τις ομορφότερες πόλεις της πατρίδας μας με καθαρές ακρογιαλιές, άφθονα νερά και αιωνόβια πλατάνια. Έχει πλήρη τουριστική υποδομή καθώς και τράπεζες, υπηρεσίες κτλ. και προσφέρεται για διακοπές όλο το χρόνο αφού χαρακτηρίζεται από ήπιους χειμώνες και δροσερά καλοκαίρια. Το Βενετσιάνικο λιμανάκι της είναι το μικρότερο και το ωραιότερο της Μεσογείου.

Στο δεξιό λιμενοβραχίονα-πύργο του λιμανιού – υψώνεται ο ανδριάντας του Γ.Ανεμογιάννη, πυρπολητή που βρήκε μαρτυρικό θάνατο στη πολιορκία της πόλης το 1821.

Στην Ναύπακτο υπάρχει ο λεγόμενος Πύργος το Μπότσαρη, οχυρή κατοικία των μπέηδων στην τουρκοκρατία. Μπορεί κανείς να επισκεφτεί την Παπαχαλαράμπειο Βιβλιοθήκη, την ιδιωτική συλλογή κειμηλίων του 1821 στην πλατεία Αγνώστου Στρατιώτη και την Αρχαιολογική Συλλογή Ναυπάκτου κοντά στο παλιό λιμάνι. Τέλος από την Ναύπακτο κατάγονταν ο αφηγηματογράφος και ιστοριοδίφης Γιάννης Βλαχογιάννης και ο ποιητής Γεώργιος Αθάνας.

Δέκα χιλιόμετρα ΒΔ της Ναυπάκτου βρίσκεται η Μονή του Αγίου Ιωάννη Βομβοκούς. Ο ναός του Καθολικού είναι σταυροειδής, τετρακίονιος με τρούλο και χαρακτηριστικές πλευρικές αψίδες. Ο ναός χρονολογείται από το 1695, είναι κατάγραφος, ακολουθώντας το εικονογραφικό πρόγραμμα του 17^{ου} αιώνα με εκφραστικότητα και μεγάλη καλλιτεχνική ωριμότητα.

Μονή Αμπελακιώτισσα

Παίρνοντας βόρεια από την Ναύπακτο, το δρόμο για την περιοχή της ορεινής Ναυπακτίας, στο χωριό Αμπελακιώτισσα, συναντούμε το ομώνυμο Μοναστήρι. Το καθολικό είναι τρίκλιτη βασιλική με εσωτερικούς θόλους. Κτίστηκε το 1847, ενώ ο παλιότερος ναός ήταν του 1456. Η πρόσοψη του ναού είναι εντυπωσιακή και φέρει εντοιχισμένη επιγραφή που αναφέρει τις χρονολογίες ίδρυσης και ανακαίνισής του. Το τέμπλο του 1871 αποδίδεται σε τοπικό εργαστήριο ξυλογλυπτικής.

Η εικόνα της Παναγίας ανάγεται στον 17^ο αιώνα, πιθανώς πάνω σε πρότυπο του 1456. Το αργυρό κάλυμμα της είναι του 1820. Στο ναό διατηρείται αργυρόχρυση θήκη με το χέρι του Αγίου Πολύκαρπου, καθώς και αργυρή λειψανοθήκη του 1470 με τα οστά Αγίων, δώρο του Πατριάρχη Τιμόθεου στον ηγούμενο του Μοναστηριού. Από την Κωνσταντινούπολη προέρχεται και ο περίφημος χρυσοκέντητος επιτάφιος του 1735, έργο της

διάσημης κεντήστρας Μαργιώρας από την Χάλκη με επιδράσεις της παλαιολόγειας τέχνης.

Αγ. Νικόλαος

Έξω από το χωριό, στο ναό του Αγίου Νικολάου, σώζονται το περίφημο ξυλόγλυπτο τέμπλο του 1747, έργο τοπικού μάστορα, που επιχρυσώθηκε το 1901. Στον ίδιο ξυλογλύπτη αποδίδονται ο άμβωνας και ο δεσποτικός θρόνος του ναού. Σημαντικές είναι και οι εικόνες των επιστυλίων του Τέμπλου.

Μονή Μεταμορφώσεως του Σωτήρος

Στη Σκάλα Ναυπακτίας υπάρχει η Μονή Μεταμορφώσεως του Σωτήρος, όπου λειτουργεί βιβλιοθήκη, αγιογραφικό εργαστήριο, γηροκομείο, ραδιοφωνικός σταθμός, κέντρο εκδόσεων, σχολή γονέων και σύγχρονο συνεδριακό κέντρο.

Ορεινή Ναυπακτία

Βόρεια της πόλης Ναυπάκτου βρίσκεται η περιοχή της ορεινής Ναυπακτίας, από τις πιο ενδιαφέρουσες περιοχές της Ελλάδας – από οικολογική και περιβαλλοντική άποψη. Διαθέτει παρθένες φυσικές ομορφιές και παραδοσιακούς οικισμούς μέσα σε απέραντα δάση.

Πλάτανος, Άνω Χώρα, Κλεπά, Αράχοβα, Αμπελακιώτισσα, Ελατού, Τερψιθέα, Ελευθέριανη είναι μερικά από τα χωριά της ορεινής Ναυπακτίας με υπέροχο περιβάλλον και έξοχο κλίμα, αξιόλογη παράδοση και ιστορία. Το χωριό Πλάτανος διαθέτει λαογραφική συλλογή. Η περιοχή προσφέρεται ιδιαίτερα για ορειβασία (κορυφές Αγ. Κωνσταντίνος και Γραμμένη Οξιά). Υπάρχει επίσης δυσκολότατη και ενδιαφέρουσα διαδρομή του Ράλι Ακρόπολης που κάθε χρόνο συγκεντρώνει πλήθος θεατών. Άγνωστες και πανέμορφες διαδρομές θα έχουν τη δυνατότητα να χαρούν οι κάτοχοι αυτοκινήτων 4Χ4 και οι μοτοσικλετιστές Enduro>.

Στο χωριό Σκάλα τη δεύτερη ημέρα του Πάσχα χορεύεται το "γαϊτανάκι" με την συμμετοχή όλου του χωριού.

Μακύνεια

Ακολουθώντας την εθνική οδό Αντιρρίου –Μεσολογγίου, δεξιά μας συναντούμε τη Μακύνεια και ένα χιλιόμετρο βόρεια του σημερινού χωριού συναντάμε τα ερείπια της αρχαίας ομώνυμης πόλης, με ακρόπολη, θέατρο και ναό.

Αριστερά της εθνικής οδού εκτείνεται σύγχρονος παραθεριστικός οικισμός και οι παιδικές κατασκηνώσεις της Ρίζας . Προχωρώντας δεξιά, πάνω σε έναν κωνοειδή όγκο, υπάρχει η ρημαγμένη κοινότητα της Κλόκοβας, μεσαιωνικού οικισμού που διαλύθηκε τον 17^ο αιώνα. Το ίδιο όνομα έχει και ο κωνοειδής βουνό που υψώνεται πάνω από την θάλασσα αριστερά του δρόμου και είναι πιο γνωστό σαν Παλιοβούνα. Ανηφορίζοντας τον Ταφιασσόν (σημερινή ονομασία Παλιοβούνα) διερχόμεστε ένα ιστορικό χώρο όπου άκμασε η μοναστική ζωή από τον 10ο –130 αιώνα . Εκεί παρατηρείται ένα εικαστικό μοναστικό ρεύμα προερχόμενο από την Καππαδοκία και εκτεινόμενο μέχρι την Κάτω Ιταλία.

Στριβοντας δεξιά στη διασταύρωση της Γαυρολίμνης, 2 χιλιόμετρα έξω από το χωριό μπροστά στο θαυμάσιο βυζαντινό Ναό της Παναγίας Παναξιώτισσας του τέλους του 10ου αιώνα . Ο ναός είναι σταυρεπίστεγος με τρούλο. Ο όγκος του διαμορφώνεται με δίρριχτες και μονόριχτες στέγες. Ιδιαίτερη εντύπωση προκαλεί ο κεραμοπλάστικός του διάκοσμος (σχέδια με κεραμικές πλάκες) που καλύπτει ιδιαίτερα τον τρούλο του. Είναι το καλύτερο δείγμα της βυζαντινής ναοδομικής παράδοσης στην περιοχή.

Βαράσοβα

Ο επόμενος ορεινός όγκος στα αριστερά, διδυμος της Παλιοβούνας είναι η Βαράσοβα που υψώνεται κατακόρυφα πάνω από την θάλασσα . Στο Νότιο άκρο της, βρίσκονται τα ερείπια της Χαλκίδας, που ήταν αρχαία πόλη της Κάτω Αιτωλίας, στον όρμο της Βασιλικής, μεταξύ του Κρουονερίου και της Κάτω Βασιλικής. Μετά τον Πελοποννησιακό πόλεμο η πόλη περιήλθε στους Αιτωλούς .Από το λιμάνι της εξόρμησε ο αθηναϊκός στόλος του Φορμίωνα, κατά το δεύτερο έτος του Πελοποννησιακού πολέμου και κατανίκησε το στόλο Κορινθίων και Σπαρτιατών.

Η Βαράσοβα στη βυζαντινή εποχή ήταν το κέντρο μοναχισμού και ασκητισμού .Μαρτυρείται μεγάλος αριθμός εκκλησιών, ερειπωμένων μονών και αρκετά σπηλαιώδη ασκητήρια στη νότια ορθοπλαγιά. Το πλέον αξιόλογο είναι αυτό των Αγίων Πατέρων με εικονογράφηση του 10ου και 11^{ου} αιώνα. Σημαντικότεροι ναοί είναι του Αγίου Δημητρίου του 11^{ου} αιώνα στην Κάτω Βασιλική, όπου στο λόφο της Αγίας τριάδας ανασκάπτεται μεγάλο παλαιοχριστιανικό συγκρότημα με βασιλική, τα ερείπια του Αγίου Νικολάου στην Δυτική πλευρά, ο Άγιος Νικόλαος στο Κρουονέρι και ο Άγιος Πέτρος στο Περιθώρι. Δίκαια η Βαράσοβα χαρακτηρίστηκε ως Άγιο Όρος της Αιτωλίας . Αναφέρονται περίπου 72 εκκλησάκια στον ευρύτερο χώρο.

του εξαφανίζει τον όγκο του μαρμάρου και τον εξαυλώνει. Μη επισκέψιμα, τουλάχιστον για την ώρα, είναι η πήλινη μπανιέρα της Τοροίβιας του 3^{ου} π.Χ. αιώνα και το μεγάλο πιθάρι από την Καλυδώνα για την αποθήκευση αγαθών.

Στο Λαογραφικό Μουσείο της πόλης, που στεγάζεται σε νεοκλασικό κτίριο της οδού Ι. Σταϊκού 14, εκτίθενται φορεσιές, εργαλεία και χειροτεχνήματα με κύρια έμφαση στην καλλιέργεια του καπνού και την τοπική παράδοση.

Τα σπουδαιότερα, από αρχιτεκτονική άποψη, κτίρια του Αγρινίου κτίστηκαν τη "χρυσή εποχή του καπνού" κατά τη δεκαετία 1925-1935. Τα αρχοντικά σπίτια ήταν πολύ λίγα και σήμερα σώζονται μερικά στις οδούς Παπαστράτου, Μακρή, Χαρ. Τρικούπη, Κύπρου, Ι. Σταϊκού.

Αξιοθέατα της πόλης

Στην πρόσοψη του Δημαρχείου Αγρινίου απεικονίζεται η πάλη του Ηρακλή με το Αχελώο, που είναι και το έμβλημα της πόλης. Από χρόνια λειτουργεί στην πόλη το Δημοτικό Περιφερειακό Θέατρο Αγρινίου. Αξιόλογη είναι η Παπαστράτιος Δημοτική Βιβλιοθήκη και Γλυπτοθήκη Χρήστου Καπράλου δίπλα στο Αρχαιολογικό Μουσείο. Στο πάρκο της πόλης, όπου υπάρχουν οι προτομές των αδελφών Παπαστράτου-μεγάλων ευεργετών της πόλης - λειτουργεί Δημοτικό αναψυκτήριο. Στα νεότερα χρόνια το Αγρίνιο πρωτοστάτησε σε αγώνες των αγροτών και καπνεργατών για καλύτερες τιμές στα καπνά. Σε μια από τις εισόδους του Πάρκου μια πλάκα μνημονεύει το θάνατο των καπνεργατών Βασιλικής Γεωργαντζέλη και Θ. Καραμιχάλη.

Στον περίβολο της εκκλησίας της Αγίας Τριάδας, υπάρχει το Μνημείο των 120 Πατριωτών που εκτελέστηκαν την Μ.Παρασκευή του 1944 από τους Γερμανούς κατακτητές. Στην πλατεία Δημοκρατίας εκτελέστηκαν την ίδια μέρα, με απαγχονισμό οι Αγρινιώτες Χ.Σαλάκος, Π.Σούλος, και ο Α.Αναστασιάδης.

Αξιόλογο να επισκεφτεί κανείς είναι το δασύλλιο του Αγίου Χριστοφόρου, με την παλιά εκκλησία και τον οικισμό Δύο Ρέματα με τα πολλά νερά και πλατάνια.

Κοντά στην πόλη του Αγρινίου βρίσκονται δύο εξαιρετικής σημασίας βυζαντινά μνημεία. Ο ναός της Αγίας Τριάδας του Μαύρικα, σε σχήμα ελεύθερου, που είναι μισοβυθισμένος στο νερό και χρονολογείται τον 9^ο -10^ο αιώνα. Στη Μεγάλη Χώρα (Ζαπάντι) βρίσκεται ο ναός της Κοίμησης της Θεοτόκου. Ο κοιμητηριακός ναός είναι το μόνο ορατό σημείο της παλαιοχριστιανικής και βυζαντινής Μ.Χώρας. Σήμερα είναι μονόκλιτη βασιλική που κτίστηκε πάνω στο ανατολικό μέρος του μεσαιού κλίτους παλαιοχριστιανικής Βασιλικής. Στην παλιά βασιλική ανήκει και η μεγαλοπρεπείς αψίδα. Ο περιορισμός στο μεσαίο κλίτος μάλλον έγινε τον 13^ο αιώνα στην εποχή του Δεσποτάτου. Φαίνεται ότι τον 16^ο αιώνα ο ναός αγιογραφήθηκε. Στο λιθόκτιστο τέμπλο σώζονται δυο εξαιρετες αγιογραφίες των κορυφαίων Αποστόλων Πέτρου και Παύλου και παράπλευρα της Αγίας Μαρίνας, που χρονολογούνται την ίδια εποχή.

Στον ίδιο χώρο, άκμασε κατά την Τουρκοκρατία ανθηρή κοινότητα Οθωμανών τιμαριούχων, πιθανότατα πρώην Χριστιανών με το όνομα Ζαπάντι. Μοναδικό από ενθύμιο της παρουσίας τους είναι τα ερείπια του τζαμιού τους, νότια του χωριού.

Η προσθήκη Νο3 περιέχει νεολιθικά ευρήματα, συλλογή λεπίδων πυριτόλιθου και οψιδιανού και αγγεία με χαρακτηριστική νεολιθική διακόσμηση. Επίσης ψήφους περιδεραιών από ημιπολύτιμους λίθους(και χρυσό). Στην ίδια προσθήκη εκτίθενται τα ευρήματα από τους μυκηναϊκούς τάφους της αρχαίας Ιθωρίας, κοντά στη Σταμνά. Χαρακτηριστικά είναι τα αρτόσχημα αλάβαστρα που χρονολογούνται τον 14^ο π.Χ. αιώνα.

Η προσθήκη Νο 4 περιέχει χαρακτηριστικά ερυθρόμορφα αγγεία της κλασικής εποχής, μελαμβαφή, λήκυθους, αμφορείς του 4^{ου} αιώνα και συλλογή δακρυδόχων. Ακόμα κεραμικά ειδώλια από την Αρσινόη, το σημερινό Αγγελόκαστρο.

Η προσθήκη Νο5 περιλαμβάνει αγγεία της πρωτογεωμετρικής και γεωμετρικής εποχής του 9^{ου} και 8^{ου} προχριστιανικού αιώνα. Ξεχωρίζει χάλκινος τρίποδας με λεκάνη του 9ου π.Χ. αιώνα σε εξαιρετη κατάσταση. Αριστερά και δεξιά της εισόδου στην 2^η αίθουσα βρίσκονται αντίστοιχα η θαυμάσια στήλη του Κριτόλαου του 2^{ου} π.Χ αιώνα από το Τριχώνιο, με την παράσταση του Οφιοκτόνου Ηρακλή στο τύμπανο της αετωματικής απόληξης και την κατασπάρραξη ενός ταύρου από δυο λιοντάρια κάτω από το όνομα του νεκρού. Πάνω από το όνομα εκτείνεται διακοσμητικό θέμα με συμπλεκόμενους κλάδους βελανιδιάς. Δεξιά είναι τοποθετημένες δυο σπάνιες ενεπίγραφες στήλες – σήματα τάφου – του 7^{ου} αιώνα από τη Βλοαχομάνδρα Ναυτακτίας, εξάισια δείγματα της προϊστορίας των ελληνικών ενεπίγραφων επιτύμβιων στηλών.

Αξιοπρόσεκτη είναι και η επιγραφή του Αθηνόδωρου στο δυτικό τοίχο, ανάμεσα σε δυο θαυμάσια ελληνιστικά αγάλματα της ολόγυμνης Αφροδίτης του τύπου της Λάρνακας, που ανάλογα του βρίσκονται στην Βιέννη και στο Μουσείο Θυρείου και ένα γυναικείο κορμό με ιμάτιο και χιτώνα.

Στην δεύτερη αίθουσα η προσθήκη Νο6 περιέχει συλλογή από πήλινων βαριδιών αργαλειού, ακροκέραμα, λύχνους και ενεπίγραφα κεραμίδια. Πάνω από την προσθήκη σώζονται δυο χαρακτηριστικά κομμάτια πήλινων σιμών από τις Παπαδάτες και το Λαφριαίο της Καλυδώνας.

Στην προσθήκη Νο7, εκτός από πήλινα, ακροκέραμα, μπορούμε να δούμε χάλκινα ευρήματα της μυκηναϊκής εποχής : δρεπάνια, αιχμές ακοντίων, αμφίστομους πελέκεις, πιθανότατα για πολεμική χρήση, και χάλκινους καθρέπτες.

Τέλος ,η προσθήκη Νο8 περιέχει χάλκινα αντικείμενα, αγαλματίδια, κάτοπτρα, λόγχες, δυο υπέροχες υδρίες, ζωόμορφα σκέλη σκευών και σπλεγγίδες.

Από τον απέναντι τοίχο αρχίζει μια σειρά μαρμάρινων προτομών: του Μελέαγρου από πρότυπο του Σκόππα, προτομή ήρωα ή θεού, αντίστοιχη προτομή θεάς ή ηρωίδας, κεφαλή Έρωτα, μια προτομή ένοπλης Αφροδίτης. Τέλος, μία κεφαλή του Ηρακλή σε πρότυπο της τέχνης του Λύσιππου.

Στο κέντρο των προτομών αυτών βρίσκεται η θαυμάσια μαρμάρινη θύρα του μακεδονικού τάφου της Καλυδώνας, μικρογραφία των ανάλογων του Μουσείου της Θεσσαλονίκης.

Τα σημαντικότερα εκθέματα της αίθουσας αυτής είναι τα θαυμάσια ακρωτήρια από το ηρώο της Αλυζίας του 2^{ου} μ.Χ. αιώνα. Η διάτρητη τεχνική

2.2.vii.ΑΓΡΙΝΙΟ ΕΜΠΟΡΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ

Ιστορικά στοιχεία

Η πόλη αποτέλεσε τον κύριο στόχο των Ελλήνων επαναστατών λόγω της σημασίας και του πλούτου της. Μέσα στην πόλη υπήρχαν 1000-1500 ένοπλοι (Τούρκοι κάτοικοι και αλβανική φρουρά του Νούρκα Σεβάνη), ενώ οι επαναστάτες έφτασαν τους 4000 στην άλωση της πόλης, που επιτεύχθηκε μετά από λυσσώδη αντίσταση των Τούρκων. Το 1822 οι Αγρινιώτες έκαψαν τα σπίτια τους όταν εγκατέλειψαν την πόλη μπρος στην απειλή του Κιουταχή, μετά από διαταγή της επαναστατικής Κυβέρνησης, για να παρεμποδίσουν την προέλαση των Τούρκων.

Μετά την επανάσταση η πόλη πήρε το αρχαίο όνομα της Αγρινίου. Ο Κ. Παλαμάς αναφέρει:

“Κι’ αν άλλο πήρες όνομα, θαμμένο στα βιβλία,
μ’ αρέσει το αρματωλικό όνομά σου”

Το Αγρίνιο κατοικήθηκε από πρόσφυγες των ορεινών της Αιτωλίας, Ευρυτανίας, Ηπειρώτες και ιδιαίτερα Σουλιώτες. Το μωσαϊκό της πόλης πλουτίστηκε από τους Μικρασιάτες πρόσφυγες το 1922 κι αργότερα, όπως έχουμε ήδη αναφέρει.

Κύρια πρόσοδος και πηγή πλούτου για την πόλη, αποτέλεσε η ανάπτυξη της καπνοκαλλιέργειας και του καπνεμπορίου που την ανέδειξε σε οικονομική πρωτεύουσα του Νομού.

Αρχαιολογικό μουσείο

Το Αρχαιολογικό Μουσείο Αγρινίου κτίστηκε με δωρεά των αδελφών Παπαστράτου στα ΝΑ. Το μεγάλο πάρκο της πόλης και εγκαινιάστηκε το 1969. Περιέχει ευρήματα από τους αρχαιολογικούς χώρους όλου του Νομού. Τα εκθέματα του Μουσείου καλύπτουν το χρονικό διάστημα από τη Νεολιθική εποχή έως την περίοδο της Ρωμαϊκρατίας.

Στον αύλειο χώρο του Μουσείου εκτίθενται πολλές επιτύμβιες στήλες. Σημαντικότερη είναι αυτή του νικηφόρου και τη Σωσώς, αριστερά της εισόδου, και δυο ρωμαϊκή κορμοί γυναικείων αγαλμάτων από την Στράτο του 2^{ου} αιώνα μ.Χ.

Σήμερα : στην πρώτη αίθουσα η προσθήκη Νο 1 περιέχει κεραμικά ευρήματα από την Σαυρία, σημερινή Παλαιομάνινα, κυρίως προχούς και κανθάρους.

Η προσθήκη Νο2 περιέχει κλασσικά αγγεία του 4^{ου} και 3^{ου} αιώνα π.Χ., πινάκια και κανθάρους.

ΘΕΑΤΡΟ ΟΙΝΙΑΔΩΝ

Μια τόσο σημαντική και εξελιγμένη πόλη όπως η πόλη των Οινιαδών ήταν επόμενο να έχει και το θέατρό της. Το θέατρο των Οινιαδών είναι κατασκευασμένο στη νότια πλευρά του υψώματος που δεσπόζει του αρχαίου οικισμού και η εξαιρετική θέση του παρέχει παντεπτοπτική θέα της πεδιάδος του Αχελώου κι ενός μεγάλου τμήματος των παραλίων του Ιονίου πελάγους. Ως προς την χρονολογία του ο Γερμανός αρχαιολόγος Fichter επισημαίνει τρεις περιόδους ανεγέρσεως, κατά προσέγγιση :

- Το αρχαίο θέατρο ,
- Η νεότερη μετασκευή και
- Η Ρωμαϊκή μετασκευή.

Η ανασκαφή του θεάτρου των Οινιαδών έγινε το 1.900 από τον Αμερικάνο αρχαιολόγο Powell , μια μερικότερη δε εκσκαφή και καθαρισμός του έγινε από την ΣΤ΄ Εφορία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων Πατρών το 1.986, υπό την διεύθυνση του Εφόρου Αρχαιοτήτων κ. Λάζαρου Κολώνα και με την φροντίδα της Νομαρχίας Αιτωλοακαρνανίας

2.2.ii. ΑΡΧΑΙΑ ΘΕΑΤΡΑ ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ

Στην Αιτωλοακαρνανία υπάρχουν περίπου 150 αξιοσημείωτα μνημεία Αρχαίας, Ρωμαϊκής, Βυζαντινής, Μεταβυζαντινής, και Νεώτερης εποχής (αρχαίες πόλεις, οχυρά, θέατρα, ιερά, μοναστικά κέντρα, ναοί, σπηλαιώδεις εκκλησίες, βυζαντινά κάστρα, ενετικά και τούρκικα οχυρά κ.τ.λ. Αρκετές ανασκαφές βρίσκονται σήμερα σε εξέλιξη. Διενεργούνται οι περισσότερες (Ναυπάκτου, Παλιόκαστρο Αγρινίου, Αγγελόκαστρο, Στράτος, Οινιάδες, Λουτράκι ...) από την ΣΤ' Εφορεία Αρχαιοτήτων.

2.2. Θέατρο Στράτου

Το αρχαίο θέατρο της Στράτου έχει οικοδομηθεί ανατολικά του διατοιχίσματος πολύ κοντά στην αρχαία Αγορά με την οποία συνδεόταν με βαθμιδωτό δρόμο με θέα προς τον ποταμό Αχελώο.

Το θέατρο είχε εντοπίσει ήδη από το 1805 ο W. Leake, αλλά η ανασκαφή και μελέτη του έγινε μεταξύ των ετών 1990 –96 υπό τη διεύθυνση του Εφόρου Αρχαιοτήτων Λ. Κολώνα. Οι πρώτες μάλιστα ανασκαφές έφεραν στην επιφάνεια μεταγενέστερα αγροτικά σπήτια των οποίων το οικοδομικό υλικό αφαιρέθηκε από τα οικοδομήματα της Αγοράς και από το Κοίλο του θεάτρου. Το θέατρο είναι του 4^{ου} π.Χ. αιώνα με συμπληρώσεις και διορθώσεις του 3^{ου} και 2^{ου} π.Χ. αι. Πρόκειται για το μεγαλύτερο σε χωρητικότητα θέατρο της Αιτωλοακαρνανίας.

Στο Κρυονέρι υπάρχει οργανωμένη παραλία και παραθεριστικός οικισμός. Οι ορθοπλαγιάς του βουνού αποτελούν ένα από τα καλύτερα διεθνή αναρριχητικά-ορειβατικά πεδία. Στο χωρίο Γαλατάς σώζεται η θαυμάσια εκκλησία του Αγίου Ιωάννη.

Αφού περάσουμε την γέφυρα του φιδωτού Εύηνου ή Φίδαρη πολύ κοντά στην δεξιά όχθη του ποταμού βλέπουμε, όρθια κατά το μέσο κλίτος της, την σημαντική παλαιοχριστιανική βασιλική του Αγίου Γεωργίου, ένα εκτεταμένο σε μήκος παλαιοχριστιανικό συγκρότημα που δεν έχει ακόμη ανασκαφεί.

Είναι όμως επισκέψιμο το διατηρημένο τμήμα του μνημείου, στην αψίδα του οποίου υπάρχουν υπολείμματα βυζαντινών τοιχογραφιών.

Καλυδώνια

Από τις κυριότερες πόλεις της αρχαίας Κάτω Αιτωλίας, της οποίας τα ερείπια συναντάμε ΒΑ του Ευηνοχωρίου ήταν η Καλυδώνια, που ήταν το επίκεντρο του Αιτωλικού μυθολογικού κύκλου και ιδιαίτερα συνδέεται με τον περιώνυμο Καλυδώνιο κάπρο και την εξόντωση του από τους μυθικούς ήρωες Μελέαγρο και Αταλάντη.

Κατά την διάρκεια του Πελοποννησιακού πολέμου η πόλη έμεινε ουδέτερη, αλλά το 390 π.Χ. προσχώρησε δια της βίας στο Κοινό των Αχαιών.

Το 1926, κατά την ανασκαφή που ενήργησε ο Κ. Ρωμαίος, αποκαλύφθηκε το περίφημο ιερό της Λαφρίας Αρτέμιδος και του Διονύσου. Κοντά στο γυμναστήριο βρέθηκε θαυμάσιος μακεδονικός τάφος με μαρμάρινη νεκρική κλίνη και προσκέφαλο του νεκρού. Η μαρμάρινη θύρα του τάφου, ανάλογη με εκείνες του Αρχαιολογικού Μουσείου Θεσσαλονίκης, εκτίθεται στο Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών. Οι ανασκαφές του αρχαιολογικού χώρου συνεχίζονται.

2.3.ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Παρά τους σημαντικούς πόρους της περιφέρειας και την ύπαρξη σχεδόν όλων των υποκλάδων του τουρισμού, η τουριστική ανάπτυξη της περιφέρειας δεν κρίνεται ικανοποιητική. Δηλαδή, δεν έχει γίνει πλήρης και ορθολογική εκμετάλλευση των πόρων, με αποτέλεσμα τα κυριότερα είδη του τουρισμού να είναι ο περιηγητικός, ο διαμετακομιστικός και ο παραθεριστικός οικογενειακής μορφής. Επιπλέον, το μεγαλύτερο μέρος των τουριστών φαίνεται πως ανήκει στις χαμηλές εισοδηματικές τάξεις. Ο οικογενειακής μορφής τουρισμός απαντάται κυρίως στη Αιτωλοακαρνανία, όπου τα ενοικιαζόμενα δωμάτια και τα ξενοδοχεία συνιστούν τις χαρακτηριστικές τουριστικές δραστηριότητες.

Με βάση όμως την ποιότητα και την ποσότητα των πόρων καθώς και την δυνατότητα επιμήκυνσης της τουριστικής περιόδου, ο τουρισμός παρουσιάζει αξιόλογες προοπτικές για την παραπέρα συμβολή του τόσο στην περιφέρεια όσο και την εθνική, οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη.

Η βελτίωση και η αύξηση της υπάρχουσας υποδομής καθώς και η ορθολογική οργάνωση των παρεχόμενων υπηρεσιών αποτελούν τις απαραίτητες προϋποθέσεις για την ουσιαστική αύξηση των αφίξεων και των διανυκτερεύσεων ημεδαπών και αλλοδαπών τουριστών με παράλληλη αύξηση - ανάπτυξη ενός επιλεκτικού τουρισμού. Δηλαδή, ενός τουρισμού περισσότερο αποδοτικού και συναλλαγματοφόρου μέσω της προσέλκυσης τουριστών υψηλών εισοδηματικών τάξεων και με διαφοροποιημένο καταναλωτικό πρότυπο συγκριτικά με το παρελθόν.

2.4. ΕΡΓΑ ΣΤΟ ΝΟΜΟ ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ

2.4.ι. ΕΡΓΑ - ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ

2.4.ι.1. Εισαγωγή

Η Αιτωλοακαρνανία είναι ένας νομός μεγάλος σε έκταση, με πολλές προοπτικές ανάπτυξης που δυστυχώς αυτή τη στιγμή βρίσκετε τεσσαρακοστός περίπου σε αναπτυξιακούς ρυθμούς, σε σχέση με τους υπόλοιπους νομούς της χώρας. Κι αυτό γιατί δεν έχουν ολοκληρωθεί σοβαρές υποδομές και σε επίπεδο οδοποιίας, αλλά και σε επίπεδο τουρισμού και άλλων δραστηριοτήτων που θα μπορούσαμε να εκμεταλλευτούμε. Τα 3/5 του νομού περικλείονται από θάλασσα. Το υπόλοιπο είναι ορεινός όγκος που συνορεύει με Ευρυτανία και από τα δύο μέρη: και από τη Ναυπακτία και από την ορεινή Τριχωνίδα και έχει και αυτός δυνατότητα να αναπτυχθεί. Ο τουρισμός έχει σοβαρές ελλείψεις σε επίπεδο ξενοδοχειακών μονάδων και εγκαταστάσεων γενικότερα. Τα τελευταία δύο χρόνια έχει γίνει μια σοβαρή προσπάθεια στην περιοχή της Βόνιτσας και της Παλαίρου, υπάρχουν όμως και οι όμορφες παραλίες του Μύτικα και του Αστακού που δεν έχουν ακόμα αξιοποιηθεί. Ελπίζουμε μέσα από το Γ.Κ.Π.Σ. να ολοκληρωθούν οι υποδομές σε επίπεδο οδοποιίας, αλλά και να αξιοποιηθούν ειδικά προγράμματα για τη βελτίωση των υπαρχόντων καταλυμάτων.

Στο Νομό Αιτωλοακαρνανίας κατά την εξαετία 1994 - 1999 υλοποιούμενων επενδυτικών προγραμμάτων ξεπερνά τα **355 δισ. δραχμές**. Η επένδυση αυτή αντιστοιχεί σε μια δαπάνη ανά κάτοικο του νομού ύψους 1,5 εκατ. δραχμές. Το ύψος των αντίστοιχων επενδύσεων κατά την προηγούμενη εξαετία '88 - '93 ήταν κατά οκτώ φορές μικρότερο και δεν ξεπερνούσε τα 50 δισ. δρχ. Δεν είναι όμως μόνο η πολύ μεγάλη κλίμακα που χαρακτηρίζει το πρόγραμμα της τρέχουσας εξαετίας. Είναι επίσης ο αναδιαρθρωτικός του χαρακτήρας υπό την έννοια της υλοποίησης ενός ευρέως πλέγματος παρεμβάσεων που

αλληλοσυμπληρώνονται και συντείνουν σε νέες διαρθρώσεις του αναπτυξιακού ιστού προς την κατεύθυνση μιας βιώσιμης αλλά και ανταγωνιστικής ανάπτυξης. Υπάρχει μεγάλη προοπτική και ήδη αναπτύσσεται ταχύτατα ο χειμερινός τουρισμός στην ενδοχώρα της Αιτωλοακαρνανίας. Με αιχμές την περιοχή της ορεινής Ναυπακτίας και της ορεινής Τριχωνίδας, γίνονται πλέον ξενοδοχειακές μονάδες εφάμιλλες αυτών που υπάρχουν στην Ευρυτανία και στα άλλα χειμερινά τουριστικά θέρετρα. Στο Θέρμο, επίσης, έχουν γίνει μονάδες και υπάρχει και εκεί μεγάλη προοπτική ανάπτυξης του χειμερινού τουρισμού.

2.4.1.2. Οι στόχοι της ανάπτυξης

Άμεσοι στόχοι αυτής της ανάπτυξης είναι:

- η συγκράτηση του πληθυσμού του Νομού Αιτωλοακαρνανίας στον τόπο της καταγωγής του, με τη δημιουργία νέων ευκαιριών απασχόλησης σε όλους τους παραγωγικούς τομείς.
- η αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων που προσδιορίζουν την αναπτυξιακή ταυτότητα του νομού,
- η βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων,
- η βελτίωση της ποιότητας του ανθρώπινου δυναμικού και η πληρέστερη αξιοποίηση και απασχόλησή του,
- η προστασία του περιβάλλοντος.

Οι άμεσοι στόχοι που προαναφέρθηκαν προσεγγίζονται με παρεμβάσεις που καλύπτουν το σύνολο των παραγωγικών τομέων. Στον πρωτογενή τομέα επιδιώκεται η αντιστροφή της συρρίκνωσης του, κυρίως μέσω της βελτίωσης της ποιότητας και ανταγωνιστικότητας των παραγομένων προϊόντων αλλά και της καθετοποίησης της παραγωγής και της αξιοποίησης νέων τεχνολογιών. Ιδιαίτερη έμφαση δίδεται στα εγγειοβελτιωτικά και αρδευτικά έργα που θα επιτρέψουν την τόσο αναγκαία αναδιάρθρωση της αγροτικής παραγωγής προς προϊόντα υψηλής ζήτησης. Στο δευτερογενή τομέα η ανάπτυξη προϋποθέτει τον εκσυγχρονισμό της παραγωγής (μέθοδοι - προϊόντα) και την προσέλκυση επενδύσεων. Στο τριτογενή τομέα επιδιώκεται η αναβάθμιση του

εύρους και της ποιότητας των υπηρεσιών στο εμπόριο, τις μεταφορές, τον τουρισμό κλπ. Οι παρεμβάσεις αυτές προϋποθέτουν και συμπληρώνονται από την αναβάθμιση των υποδομών στις μεταφορές, υγεία, πρόνοια, εκπαίδευση, ύδρευση, αποχέτευση και προστασία περιβάλλοντος.

2.4.ι.3. Το ύψος και οι πηγές χρηματοδότησης

Το Επενδυτικό Πρόγραμμα του νομού Αιτ/νίας χρηματοδοτείται από Εθνικούς και Κοινοτικούς Πόρους μέσω κυρίως διαφόρων συγχρηματοδοτούμενων Προγραμμάτων. Η κατανομή Κοινοτικών και Εθνικών πόρων ποικίλει από πρόγραμμα σε πρόγραμμα και η Εθνική συμμετοχή αποτελεί το 25 έως 50 % των πόρων. Ορισμένα προγράμματα όπως π.χ. αυτό του Οργανισμού Εργατικής Κατοικίας χρηματοδοτούνται από αμιγώς Εθνικούς πόρους. Όπως προαναφέρθηκε, ο συνολικός προϋπολογισμός του επενδυτικού προγράμματος ανέρχεται για την εξαετία '94-'99 σε 355,430 δισ. δρχ. (κατά τον υπολογισμό του ποσού αυτού θεωρήθηκε συμβατικά ότι ο προϋπολογισμός του έργου της Ζεύξης 226 δισ. δρχ. "ισοκατανέμεται" μεταξύ των Νομών Αιτωλοακαρνανίας και Αχαΐας).

Πρέπει να επισημανθεί ότι στο ποσό αυτό δεν περιλαμβάνονται οι οικονομικές ενισχύσεις προς τους παραγωγούς αγροτικών προϊόντων (γεωργούς, κτηνοτρόφους, αλιείς) που κάθε χρόνο ανέρχονται συνολικά για το νομό Αιτ/νίας σε ποσό της τάξης των 42 δισ. δρχ.

2.4.1 4. Τι έργα γίνονται;

Υποδομές Οδικών Δικτύων

Ένα μεγάλο μέρος του υλοποιούμενου έργου αφορά την ανάπτυξη των υποδομών οδικών δικτύων. Εκτελούνται έργα εθνικής κλίμακας και σημασίας με κορυφαία έργα τη Ζεύξη Ρίου - Αντιρρίου και την αναβάθμιση της Εθνικής οδού Αντιρρίου - Ιωαννίνων με την ευρεία Παράκαμψη του Αγρινίου και τη ζεύξη του Ακτίου. Τα έργα αυτά αποτελούν τμήμα της δημιουργίας του αναβαθμισμένου δυτικού άξονα της χώρας από την Ηγουμενίτσα μέχρι και την Καλαμάτα που θα δημιουργήσει νέες προοπτικές ανάπτυξης στο Νομό.

Η Εγνατία οδός είναι ο πρώτος υψηλών προδιαγραφών οδικός άξονας που διασχίζει "οριζόντια" την Ελλάδα. Έχει ως αφετηρία το λιμάνι της Ηγουμενίτσας και στην πορεία της προς Ανατολάς, διέρχεται από όλα τα μεγάλα αστικά κέντρα της Βόρειας Ελλάδας (Ηγουμενίτσα, Ιωάννινα, Μέτσοβο, Γρεβενά, Κοζάνη, Βέροια, Θεσσαλονίκη, Καβάλα, Ξάνθη, Κομοτηνή, Αλεξανδρούπολη). Με συνολικό μήκος 687 χλμ., θα αποτελέσει ουσιαστικό μοχλό ανάπτυξης όλων των περιοχών που διασχίζει. Σε συνδυασμό με τους 9 κάθετους άξονες της ανοίγει τεράστιες προοπτικές και πρόκειται να αλλάξει τον τρόπο ζωής σε πολλές περιοχές της Ελλάδας, αλλά και ολόκληρης της Νοτιανατολικής Ευρώπης.

ΙΣΤΟΡΙΑ

Η αρχαία Εγνατία, μήκους περίπου 800 χλμ., κατασκευάστηκε από τους Ρωμαίους το 2ο π.Χ. αιώνα. Ήταν προέκταση της Αππίας Οδού. Ξεκινώντας από το Δυρράχιο και την Αυλώνα (σήμερα εδάφη της Αλβανίας), διέσχιζε τη Μακεδονία και τη Θράκη και κατέληγε στα Κύπελα (σήμερα εδάφη της Ευρωπαϊκής Τουρκίας).

Η Εγνατία του 21ου αιώνα επαναφέρει στη σημερινή πραγματικότητα μια ιστορική διαδρομή για τη διασύνδεση της Δυτικής και Νότιας Ευρώπης με την Ανατολή.

Ταυτότητα του Έργου

ΕΚΤΕΙΝΕΤΑΙ από την Ηγουμενίτσα του Νομού Θεσπρωτίας έως τους Κήπους του Νομού Έβρου

ΜΕΓΕΘΟΣ ΕΡΓΟΥ μήκος 687 χλμ. σύνολο εργαλαβιών 56

ΕΞΗΠΗΡΕΤΟΥΜΕΝΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ Θεσπρωτία - Ιωάννινα - Γρεβενά - Κοζάνη - Ημαθία - Θεσσαλονίκη - Καβάλα - Ξάνθη - Ροδόπη - Έβρος

ΣΥΝΔΕΕΤΑΙ ΜΕ ΤΑ ΣΥΝΟΡΑ Αλβανίας - ΠΓΔΜ - Βουλγαρίας - Τουρκίας μέσω εννέα καθέτων αξόνων

ΔΙΕΡΧΕΤΑΙ ΑΠΟ ΤΙΣ ΠΟΛΕΙΣ Ηγουμενίτσα - Ιωάννινα - Μέτσοβο - Γρεβενά - Κοζάνη - Βέροια - Θεσσαλονίκη - Καβάλα - Ξάνθη - Κομοτηνή - Αλεξανδρούπολη

ΣΥΝΔΕΕΤΑΙ ΜΕ ΤΑ ΛΙΜΑΝΙΑ Ηγουμενίτσας - Θεσσαλονίκης - Βόλου - Καβάλας - Αλεξανδρούπολης

ΣΥΝΔΕΕΤΑΙ ΜΕ ΤΑ ΑΕΡΟΔΡΟΜΙΑ Ιωαννίνων - Καστοριάς - Κοζάνης - Θεσσαλονίκης - Βόλου - Καβάλας - Αλεξανδρούπολης

ΣΥΝΑΝΤΑ 332 κοινότητες 30 τουριστικές και ειδικού ενδιαφέροντος περιοχές

ΣΥΝΔΕΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ Ιωαννίνων - Φλώρινας - Έδεσσας - Θεσσαλονίκης - Κιλκίς - Σερρών - Δράμας - Ξάνθης - Κομοτηνής - Αλεξανδρούπολης, άμεσα ή διαμέσου των καθέτων αξόνων **ΠΡΟΤΕΙΝΕΙ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΕΙ** αρχαιολογικές ανασκαφές, έργα προστασίας των μνημείων, μέτρα προστασίας περιβάλλοντος, (βιότοποι κλπ.) **ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΕΡΓΟΥ 750 δις.**

Άλλα έργα

Επίσης εκτελούνται έργα περιφερειακής κλίμακας όπως π.χ. η Παραϊόνια οδός από το Πλατυγιάλι μέχρι την Ε.Ο. Αντιρρίου - Ιωαννίνων που είναι απαραίτητη για την αξιοποίηση του λιμανιού στο Πλατυγιάλι. Αναβαθμίζεται η υφιστάμενη Ε.Ο. μέσα στο Αγρίνιο σε αστική λεωφόρο – άξονα ανάπτυξης της πόλης. Αναβαθμίζεται η Ε.Ο. Αγρινίου-Καρπενησίου με διαπλάτυνσεις και νέα χάραξη στα προβληματικά της σημεία. Εκτελούνται όμως και έργα μικρότερης κλίμακας επαρχιακής και κοινοτικής οδοποιίας που βελτιώνουν την ποιότητα ζωής στα χωριά και βοηθούν την ανταγωνιστικότητα της αγροτικής παραγωγής.

Χαρακτηριστικά αναφέρονται: ο δρόμος Περδικάκι – Βρουβιανά (δαπάνης 400 εκατ. δρχ), ο δρόμος που συνδέει την Αιτωλοακαρνανία με την Ευρυτανία μέσω Τρικλίνου και γέφυρας Τατάρνας (δαπάνης 810 εκατ. δρχ), η σύνδεση Αμφιλοχίας-Ευρυτανίας μέσω Αλευράδας και γέφυρας Τατάρνας (3 δισ. δρχ), το μεγάλο έργο της παράκαμψης Ναυπάκτου προϋπολογισμού 3,9 δισ. δρχ και πλήθος οδικών έργων σε όλες τις επαρχίες του Νομού.

Δίκτυα Ύδρευσης, Αποχέτευσης και Βιολογικών Καθαρισμών

Μια δεύτερη μεγάλη ενότητα έργων αφορά τις υποδομές δικτύων ύδρευσης, αποχέτευσης και βιολογικών καθαρισμών. Πρόκειται για έργα ιδιαίτερα σημαντικά που βελτιώνουν την ποιότητα ζωής στα χωριά και τις πόλεις και προστατεύουν το περιβάλλον. Υλοποιήθηκαν έργα μεγάλης κλίμακας, όπως π.χ. τα δίκτυα αποχέτευσης και ο βιολογικός καθαρισμός του Αγρινίου που λύνει οριστικά το πρόβλημα της διάθεσης των λυμάτων της πόλης και των βορείων παραλιμνίων κοινοτήτων της Τριχωνίδας. Κατασκευάζονται συνολικά 6 έργα Βιολογικών Καθαρισμών μεγάλων και μεσαίων αστικών συγκροτημάτων. Αναφέρονται τα δίκτυα και οι Βιολογικοί Καθαρισμοί της Ναυπάκτου, της Αμφιλοχίας, της Βόνιτσας, η αναβάθμιση των Β.Κ. Μεσολογγίου και Αιτωλικού. Το πρόγραμμα όμως δεν εξαντλείται στα μεγάλα

έργα. Εκτελούνται δεκάδες μικρότερης κλίμακας έργα ύδρευσης και αποχέτευσης στα χωριά και στις κωμοπόλεις που βελτιώνουν την ποιότητα ζωής στα χωριά. Τα έργα αυτά, που αξίζει να σημειωθεί έχουν ιδιαίτερα υψηλό κατά κεφαλή κόστος, συντείνουν στη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης στα χωριά και στην συγκράτηση του πληθυσμού στην ύπαιθρο. Συνολικά εκτελούνται 49 έργα ύδρευσης, 15 έργα αποχέτευσης, 6 έργα βιολογικών καθαρισμών και 6 αντιπλημμυρικά συνολικού κόστους 104,269 δισ. δραχμών.

Διαχείριση οικοτόπων - βιοτόπων

Η τέταρτη ενότητα έργων αφορά στη διαχείριση και ανάδειξη οικοτόπων - βιοτόπων φυσικού περιβάλλοντος. Ο νομός Αιτ/νίας είναι ιδιαίτερα πλούσιος σε οικοτόπους - βιότοπους, των οποίων η διαχείριση και ανάδειξη προωθείται μέσω διαφόρων προγραμμάτων. Σημαντικότερο από αυτά τα έργα είναι η διαχείριση του βιοτόπου Μεσολογγίου - Αιτωλικού, που

περιλαμβάνει την μεγαλύτερη λιμνοθάλασσα της χώρας που προστατεύεται από την συνθήκη Ramsar, έχει δε προϋπολογισμό 587 εκατ. δρχ. Συναφές προς το έργο αυτό είναι η βελτίωση των υποδομών και εγκαταστάσεων στη λιμνοθάλασσα Μεσολογγίου - Αιτωλικού, προϋπολογισμού 297 εκατ. δρχ. καθώς και το έργο διαχείρισης του βιοτόπου Αμβρακικού προϋπολογισμού 478 εκατ. δραχμών.

Η Λιμνοθάλασσα Μεσολογγίου-Αιτωλικού αποτελεί έναν από τους πλέον σημαντικούς φυσικούς πόρους της χώρας με παραγωγή υψηλής ποιότητας και αξίας αλιευμάτων (χέλι, τσιπούρα, λαυράκι κλπ). Ενισχύεται με μια πλειάδα έργων προστασίας του φυσικού βιοτόπου (που προαναφέρθηκαν) και με έργα παραγωγικών επενδύσεων που χρηματοδοτούνται από το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Αλιείας και το PESCA συνολικής δαπάνης 1 δισ δραχμών. Συνολικά εκτελούνται 9 έργα διαχείρισης και ανάδειξης οικοτόπων - βιοτόπων προϋπολογισμού 1,786 δισ. δραχμές.

Διαχείριση Στερεών Αποβλήτων

Η τρίτη ενότητα έργων αφορά στις υποδομές διαχείρισης στερεών αποβλήτων. Υλοποιούνται έργα μεγάλης κλίμακας όπως είναι η κατασκευή Χ.Υ.Τ.Α. Δήμου Μεσολογγίου συνολικού προϋπολογισμού 914 εκατ. δρχ που θα συντείνει στην προστασία του περιβάλλοντος σε μία περιοχή ιδιαίτερα ευαίσθητη λόγω της ύπαρξης σημαντικών υδροβιοτόπων. Παράλληλα εκτελούνται μικρότερα έργα αλλά και μελέτες στις περιοχές Αγρινίου και Ναυπάκτου, που αφορούν στη διαχείριση απορριμμάτων δήμων και αναπτυξιακών συνδέσμων και αγορά απορριμματοφόρων. Οι δράσεις αυτές συνολικά φθάνουν τις 5 και έχουν προϋπολογισμό 1 δισ. δραχμές.

2.5. ΑΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Σε αυτή την ενότητα θα αναφερθούμε στις ενέργειες αστικής ανάπτυξης - ανάπτυξης - αναβάθμισης αστικού χώρου και περιοχών φυσικού κάλλους. Αναφερόμαστε στις παρεμβάσεις σε δήμους και κοινότητες του νομού, αναπλάσεις κοινοχρήστων χώρων, που αριθμούν συνολικά τις 23 και έχουν συνολικό προϋπολογισμό 5,379 δισ. δραχμές χρηματοδοτούμενες από εθνικά και ευρωπαϊκά προγράμματα.

Πολιτισμός -Τουρισμός:

Ο νομός Αιτ/νίας είναι πρoσφορος για την τουριστική ανάπτυξη όχι μόνο των συμβατικών μορφών τουρισμού, αλλά και των εναλλακτικών, όπως για παράδειγμα χειμερινού, θρησκευτικού, οικολογικού, συνεδριακού και περιπατητικού τουρισμού, λόγω του εξαιρετικού φυσικού περιβάλλοντος και της ύπαρξης πολλών μοναστηριών, πολιτιστικών μνημείων, αισθητικών δασών κτλ. Επίσης, ο νομός Αιτ/νίας διαθέτει μοναδικούς αρχαιολογικούς πόρους. Έτσι, από τα σημαντικότερα έργα που υπάρχουν σε αυτή την ενότητα είναι η ανάδειξη – αξιοποίηση των αρχαίων μνημείων του Νομού (προϋπολογισμού 500 εκατ. δρχ) και η αποκατάσταση και η ανάδειξη των βυζαντινών και μεταβυζαντινών μνημείων του Ν. Αιτωλοακαρνανίας (προϋπολογισμού 357 εκατ. δρχ). Σήμερα υλοποιούνται 4 παρεμβάσεις σε τέτοιους χώρους ενώ υλοποιούνται και άλλες 2 παρεμβάσεις καθαρά τουριστικού χαρακτήρα σημαντικότερη, των οποίων είναι αυτή της μαρίνας Μεσολογγίου, προϋπολογισμού 718 εκατ. δραχμών. Συνολικά αριθμούνται 8 ομαδοποιημένα έργα του τομέα αυτού συνολικού προϋπολογισμού 2,073 δισ. δραχμές.

ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑ

ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ

Όνομα	Διεύθυνση	Αριθμός Κλινών	Κατηγορία	Παρεχόμενες Υπηρεσίες	Τηλ.
ΚΑΤΟΙΚΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ	ΜΕΝΙΔΙ 30006	8	A	ΠΡΩΙΝΟ-ΓΕΥΜΑ	
ΠΑΝΤΙΩΡΑ ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ	ΜΕΝΙΔΙ 30016	10	A	ΠΡΩΙΝΟ-ΓΕΥΜΑ	
ΠΡΕΒΕΖΙΑΝΟΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ	ΜΕΝΙΔΙ 30016	6	A	ΠΡΩΙΝΟ-ΓΕΥΜΑ	
ΠΡΙΝΤΖΙΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ	ΜΕΝΙΔΙ 30016	8	A	ΠΡΩΙΝΟ-ΓΕΥΜΑ	
ΠΡΙΝΤΖΙΟΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ	ΜΕΝΙΔΙ 30016	6	A	ΠΡΩΙΝΟ-ΓΕΥΜΑ	
ΡΑΠΤΗ ΓΕΩΡΓΙΑ	ΜΕΝΙΔΙ 30016	5	A	ΠΡΩΙΝΟ-ΓΕΥΜΑ	
ΣΑΛΑΜΟΥΡΑΣ ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ	ΜΕΝΙΔΙ 30016	10	A	ΠΡΩΙΝΟ-ΓΕΥΜΑ	
ΣΑΛΜΑ ΕΛΕΝΗ	ΜΕΝΙΔΙ 30016	6	A	ΠΡΩΙΝΟ	
ΖΑΧΑΡΑΚΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ	ΣΥΚΟΥΛΑ 47040 ΚΟΜΠΟΤΙ	8	A	ΠΡΩΙΝΟ-ΓΕΥΜΑ	
ΜΩΡΑΙΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ	ΠΛΑΓΙΑ 30002 ΒΟΝΙΤΣΑ	4	A	ΠΡΩΙΝΟ-ΓΕΥΜΑ	
ΚΑΠΟΤΗΣ ΛΑΜΠΡΟΣ	ΠΛΑΓΙΑ 30002 ΒΟΝΙΤΣΑ	8	A	ΠΡΩΙΝΟ-ΓΕΥΜΑ	
ΚΑΤΣΑΒΡΙΑΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ	ΠΛΑΓΙΑ 30002 ΒΟΝΙΤΣΑ	12	A	ΠΡΩΙΝΟ-ΓΕΥΜΑ	
ΚΑΤΣΑΒΡΙΑΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ	ΠΛΑΓΙΑ 30002 ΒΟΝΙΤΣΑ	12	A	ΠΡΩΙΝΟ-ΓΕΥΜΑ	
ΠΑΞΙΝΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ	ΠΛΑΓΙΑ 30002 ΒΟΝΙΤΣΑ	8	A	ΠΡΩΙΝΟ-ΓΕΥΜΑ	
ΣΑΛΜΑΣ ΞΕΝΟΦΩΝ	ΜΠΟΥΚΑ 30500 ΑΜΦΙΛΟΧΙΑ	6	A	ΠΡΩΙΝΟ-ΓΕΥΜΑ	
ΤΣΟΥΝΗ ΕΙΡΗΝΗ	ΜΠΟΥΚΑ 30500 ΑΜΦΙΛΟΧΙΑ	10	A	ΠΡΩΙΝΟ-ΓΕΥΜΑ	
ΜΥΓΑΣ ΒΕΛΙΣΣΑΡΙΟΣ	ΚΑΤΑΦΟΥΡΚΟ 30500	8	A	ΠΡΩΙΝΟ-ΓΕΥΜΑ	

	ΑΜΦΙΛΟΧΙΑ			
ΝΤΖΕΜΟΣ ΒΑΙΟΣ	ΚΑΤΑΦΟΥΡΚΟ 30500 ΑΜΦΙΛΟΧΙΑ	10	A	ΠΡΩΙΝΟ- ΓΕΥΜΑ
ΠΑΛΙΟΓΙΑΝΝΗΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ	ΜΥΤΙΚΑΣ 30019	8	A	ΠΡΩΙΝΟ- ΓΕΥΜΑ
ΔΗΜΟΒΑΣΙΛΗΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ	ΛΟΥΤΡΟ 30500 ΑΜΦΙΛΟΧΙΑ	8	A	ΠΡΩΙΝΟ- ΓΕΥΜΑ
ΖΑΠΑΝΤΙΩΤΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ	ΛΟΥΤΡΟ 30500 ΑΜΦΙΛΟΧΙΑ	8	A	ΠΡΩΙΝΟ- ΓΕΥΜΑ
ΚΑΡΑΟΥΛΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ	ΛΟΥΤΡΟ 30500 ΑΜΦΙΛΟΧΙΑ	8	A	ΠΡΩΙΝΟ- ΓΕΥΜΑ
ΚΑΡΑΤΑΣΙΟΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ	ΛΟΥΤΡΟ 30500 ΑΜΦΙΛΟΧΙΑ	6	A	ΠΡΩΙΝΟ- ΓΕΥΜΑ
ΒΙΖΕΛΟΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ	ΠΕΡΑΤΙΑ 30002 ΒΟΝΙΤΣΑ	6	A	ΔΙΑΜΟΝΗ
ΒΙΖΕΛΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ	ΠΕΡΑΤΙΑ 30002 ΒΟΝΙΤΣΑ	6	A	ΔΙΑΜΟΝΗ
ΛΕΤΣΟΣ Ι.ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ	ΠΕΡΑΤΙΑ 30002 ΒΟΝΙΤΣΑ	5	A	ΠΡΩΙΝΟ- ΓΕΥΜΑ
ΛΕΤΣΟΣ Π.ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ	ΠΕΡΑΤΙΑ 30002 ΒΟΝΙΤΣΑ	8	A	ΠΡΩΙΝΟ- ΓΕΥΜΑ
ΦΥΤΟΠΟΥΛΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	ΑΓ.ΝΙΚΟΛΑΟΣ 30002 ΒΟΝΙΤΣΑ	8	A	ΠΡΩΙΝΟ- ΓΕΥΜΑ
ΑΣΠΡΟΓΕΡΑΚΑ ΔΑΦΝΗ	ΒΟΝΙΤΣΑ 30002	8	A	ΠΡΩΙΝΟ- ΓΕΥΜΑ
ΖΑΦΕΙΡΟΥΛΗΣ ΠΑΝ.	ΒΟΝΙΤΣΑ 30002	8	A	ΠΡΩΙΝΟ- ΓΕΥΜΑ
ΦΕΡΕΝΤΙΝΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ	ΒΟΝΙΤΣΑ 30002	6	A	ΠΡΩΙΝΟ- ΓΕΥΜΑ
ΧΟΥΣΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ	ΒΟΝΙΤΣΑ 30002	6	A	ΠΡΩΙΝΟ- ΓΕΥΜΑ
ΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΟΥ ΕΛΕΝΗ	ΡΙΓΑΝΙΟ 30300 ΝΑΥΠΑΚΤΟΣ	8	A	ΠΡΩΙΝΟ- ΓΕΥΜΑ

ΚΑΛΟΓΕΡΗΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ	ΠΟΡΟΣ ΡΙΓΑΝΙΟΥ 30300 ΝΑΥΠΑΚΤΟΣ	8	A	ΠΡΩΙΝΟ- ΓΕΥΜΑ
ΣΥΚΙΩΤΗΣ ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ	ΠΑΛΑΙΡΟΣ 30012	6	A	ΠΡΩΙΝΟ- ΓΕΥΜΑ
ΠΛΙΑΤΣΙΚΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	ΣΠΑΡΤΟΝ 30500 ΑΜΦΙΛΟΧΙΑ	8	A	ΠΡΩΙΝΟ- ΓΕΥΜΑ
ΧΑΡΔΑΛΙΑΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ	ΣΠΑΡΤΟΝ 30500 ΑΜΦΙΛΟΧΙΑ	6	A	ΠΡΩΙΝΟ- ΓΕΥΜΑ
ΜΥΡΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	ΧΟΥΝΗ 30021 ΑΓ. ΒΛΑΣΙΟΣ	10	A	ΠΡΩΙΝΟ- ΓΕΥΜΑ
ΓΑΛΑΝΗΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ	ΘΕΡΜΟ 30008	6	A	ΠΡΩΙΝΟ- ΓΕΥΜΑ

Λιμάνια - Αλιευτικά Καταφύγια:

Εκτελούνται παρεμβάσεις σε αλιευτικά καταφύγια και λιμάνια τοπικής σημασίας (π.χ. Μύτικα, Παλαίρου, Βόνιτσας κλπ.). Συνολικά περιλαμβάνονται 6 έργα και ενέργειες προϋπολογισμού 338 εκατ. δραχμών, τα οποία χρηματοδοτούνται από εθνικούς πόρους.

Εγγειοβελτιωτικά έργα

Στην συνέχεια της πτυχιακής μας θα κάνουμε μια σύντομη αναφορά στα εγγειοβελτιωτικά έργα του Νομού, εκ των οποίων τα σημαντικότερα είναι:

- Το φράγμα Αχυρών Ν. Αιτ/νίας, προϋπολογισμού 4,65 δισ δρχ που θα εξασφαλίσει την άρδευση 26.000 στρεμμάτων στην επαρχία Ξηρομέρου. Παράλληλα ανάπτυξη του αρδευτικού δικτύου του φράγματος το οποίο χρηματοδοτείται από το Γ' Κ.Π.Σ. (Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης.)
- Το αρδευτικό έργο Γαλατά-Ευηνοχωρίου, θα εξασφαλίζει τη διά καταιονισμού άρδευση 18.000 στρεμμάτων εύφορης γης. Το παράλληλο Αποστραγγιστικό δίκτυο και το αντίστοιχο δίκτυο αγροτικής οδοποιίας θα πολλαπλασιάσουν κυριολεκτικά τις παραγωγικές δυνατότητες του

κάμπου. Παράλληλα γίνεται αναδασμός και έργα βασικών ισοπεδώσεων και ηλεκτροδότησης. Το έργο θα λειτουργήσει κανονικά από την επόμενη καλλιεργητική περίοδο. Η συνολική δαπάνη του έργου ανέρχεται σε 2,5 δις δραχμές.

- Η βόρεια κύρια διώρυγα Αμβρακίας, η οποία θα αρδεύσει τις πεδινές περιοχές του βάλτου άρχισε να κατασκευάζεται με προϋπολογισμό 4 δις. δρχ. Το έργο αποτελεί τμήμα της πλήρους διώρυγας που έχει προϋπολογισμό 12 δις δρχ. Με την ολοκλήρωσή της θα αρδεύσει 38.000 στρέμματα στην επαρχία Βάλτου. Η μελέτη των αντίστοιχων αρδευτικών δικτύων εκπονείται έτσι ώστε το έργο (ολοκλήρωσης διώρυγας και δίκτυα) να είναι έτοιμο με το Γ. ΚΠΣ.

Οι αρδευτικές υποδομές συνιστούν μακροπρόθεσμη επένδυση που θα έχει ως αποτέλεσμα την μείωση κόστους παραγωγής, την αύξηση της ανταγωνιστικότητας και την δυνατότητα αναδιάρθρωσης των καλλιεργειών.

Συνολικά υλοποιούνται 11 εγγειοβελτιωτικά έργα προϋπολογισμού 12,144 δις δραχμών μεταξύ των οποίων αναφέρονται τα αρδευτικά έργα Ρουπακιάς (144 εκατ. δρχ), Σταθά (204 εκατ. δρχ) και Λουτρού (38 εκατ. δρχ).

Κτηματολόγιο :

Στο πλαίσιο σύνταξης του Εθνικού Κτηματολογίου γίνεται η κτηματογράφηση στους Δήμους Αιτωλικού και Μεσολογγίου και σε εννέα κοινότητες του Νομού. Συνολικά, περιλαμβάνονται 3 ενέργειες, προϋπολογισμού 1,1 δις δρχ.

2.5.ι. Υποδομές ανάπτυξης πρωτογενούς τομέα

Ο Νομός Αιτωλοακαρνανίας παρουσιάζει ιδιαίτερα σημαντικά συγκριτικά πλεονεκτήματα στον Αγροτικό Τομέα. Εύφορες και πεδινές εκτάσεις, πλούσιο υδατικό δυναμικό, εκτεταμένα αρδευτικά δίκτυα, έμπειρο ανθρώπινο δυναμικό. Κατά την απογραφή του '91 το 48% της απασχόλησης και το 33% του ΑΕΠ αντιστοιχούν στον πρωτογενή τομέα, ποσοστά τα οποία συγκρινόμενα με τους αντίστοιχους εθνικούς μέσους όρους, 20% για την απασχόληση και 13% για το ακαθάριστο προϊόν, καταδεικνύουν τον κατ'εξοχήν αγροτικό χαρακτήρα του Νομού.

Ωστόσο η επιβίωση και περαιτέρω ανάπτυξη του αγροτικού τομέα απαιτεί την αναδιάρθρωση των καλλιεργειών από τις παραδοσιακές πλεονασματικές καλλιέργειες του καπνού και του βαμβακιού προς προϊόντα υψηλής ζήτησης προσαρμοσμένα στις εκάστοτε τάσεις της αγοράς. Για το λόγο αυτό ιδιαίτερη έμφαση τίθεται στα εγγειοβελτιωτικά και αρδευτικά έργα που θα αυξήσουν τις αρδευόμενες περιοχές και θα επιτρέψουν την αναδιάρθρωση των καλλιεργειών. Παράλληλα στο Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα έχουν ενταχθεί έργα Αγροτικού Εξηλεκτρισμού, αξιοποίησης ήπιων μορφών ενέργειας σε καλλιέργειες, **αγροτουρισμού**, αλιευτικά, αγροτικής και δασικής οδοποιίας κλπ συνολικού προϋπολογισμού 3,3 δισ δραχμών.

Αναβάθμιση και αναθέρμανση ζωνών βιομηχανικής παραγωγής:

Στο Νομό Αιτ/νίας υλοποιούνται προγράμματα βιομηχανικής ανάπτυξης στο πλαίσιο του Ν. 1892/90, καθώς και στο πλαίσιο της χρηματοδότησης των δράσεων των Μ.Μ.Ε. Συνολικά οι επιδοτούμενες επιδοτήσεις έχουν προϋπολογισμό 4,643 δισ δραχμών. Κλείνουμε την ενότητα αυτή με ένα συγκεντρωτικό πίνακα, στον οποίο φαίνεται ο αριθμός των κυριότερων ομάδων νέων έργων

ΝΕΑ ΕΡΓΑ	ΑΡΙΘΜ. ΕΡΓΩΝ
Υδρεύσεις	49
Αποχετεύσεις	15
Βιολογικοί καθαρισμοί	6
Απορριμματοφόρα	3
ΧΥΤΑ	1
Παρεμβάσεις αρχαιολογίας	4
Λιμάνια	6
Αρδευτικά	6
Γυμνάσια	10
Λύκεια	3
Κτίρια ΤΕΙ	2
Παιδικοί σταθμοί	15
Νοσοκομεία	2
Συντήρηση Κέντρων Υγείας	4
Εργατικές κατοικίες	211

2.5.ii. Ιδιωτικές επενδύσεις στο Νομό Αιτωλοακαρνανίας

Η σταθεροποίηση της οικονομίας, ο χαμηλός πληθωρισμός, η μείωση των επιτοκίων δανεισμού, συνιστούν ένα νέο ευνοϊκό πλαίσιο το οποίο η ιδιωτική πρωτοβουλία αξιοποιεί με αυξανόμενους ρυθμούς. Η αύξηση της επενδυτικής δραστηριότητας αποτελεί και την μόνη υγιή απάντηση στο πρόβλημα της ανεργίας.

Διαχρονική κλιμάκωση επενδύσεων των Ν.1892/90 και Ν.2601/98 στο Ν. Αιτ/νίας

Α/Α	Χρονολαγία	Αριθμός επενδύσεων	Συνολ. Παραγ. Δαπάνη (εκ. δρχ.)	Συνολ. Δαπάνη επιχορήγησης (εκ. δρχ.)	Νέες θέσεις εργασίας
I. Ν.1892/90					
1.	1991-94	75	8.759.998,791	2.569.044	425
2.	1995	14	4.039.410	957.784	38
3.	1996	21	4.270.450	1.054.047	103
4.	1997	37	5.488.913	1.642.593	90
II. Ν. 2601/98					
5.	1998	1	135	33.750	0
	ΣΥΝ. 95-98	73	13.798.908	3.654.457,75	231

2.5.iii. Πρόγραμμα Στήριξης Μικρών και Μεσαίων Επιχειρήσεων

Περιλαμβάνεται η υλοποίηση προγραμμάτων για την ενίσχυση ειδικά των Μικρών και Μεσαίων Επιχειρήσεων στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος Βιομηχανίας του Υπουργείου Ανάπτυξης και του ΠΕΠ Δυτικής Ελλάδας. Τα προγράμματα αυτά είναι συνολικού ύψους 100 δισ. δρχ. για το σύνολο της χώρας και της τάξης των 6,8 δισ. δρχ. για την Π.Δ.Ε. και προσφέρουν στις Μ.Μ.Ε. σημαντικές δυνατότητες και ευκαιρίες που μπορούν και πρέπει να αξιοποιήσουν. Έτσι με τη σωστή υλοποίηση των προγραμμάτων αυτών, με τη συνεργασία και την συνυπευθυνότητα όλων των εμπλεκομένων, ασφαλώς θα υπάρξει αποφασιστική στήριξη της ανταγωνιστικότητας των Μ.Μ.Ε. και γενικότερα της Ελληνικής Οικονομίας. Τα προαναφερθέντα προγράμματα, περιλαμβάνουν 4 βασικές κατευθύνσεις για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των Μ.Μ.Ε.

- Παρεμβάσεις με στόχο την ανάπτυξη που βελτιώνουν το εσωτερικό περιβάλλον των επιχειρήσεων στους τομείς της οργάνωσης, διοίκησης, παραγωγής, χρήση καινοτόμων συστημάτων, σχεδιασμό προϊόντων και διασφάλιση ποιότητας.
- Παρεμβάσεις με στόχο το οικονομικό περιβάλλον που δρουν οι επιχειρήσεις, όπως νέες αγορές, νέες τεχνολογίες και έρευνα, δίκτυα συνεργασιών και πληροφοριακά δίκτυα.
- Παρεμβάσεις που στοχεύουν στην αναβάθμιση και στη διαφοροποίηση της απασχόλησης.
- Επενδύσεις τουριστικής ανάπτυξης.

Είναι ιδιαίτερα ελπιδοφόρο το γεγονός ότι οι επιχειρηματίες της Αιτωλοακαρνανίας ανταποκρίθηκαν στην πρόσκληση αυτών των ανταγωνιστικών προγραμμάτων και όσον αφορά το Μέτρο των Μικρομεσαίων Επιχειρήσεων του ΠΕΠ εξασφαλίζουν το 62% των διατιθέμενων για όλη την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας πόρων. Επίσης, 7 νέες επενδύσεις συνολικού προϋπολογισμού 668 εκατ. δρχ. έχουν επιλεγεί για χρηματοδότηση από το Υπουργείο Ανάπτυξης στο πλαίσιο της Πρωτοβουλίας για τις ΜΜΕ και 2 ακόμα επενδύσεις προϋπολογισμού 20,5 εκατ. δρχ. στο πλαίσιο του επιχειρησιακού προγράμματος τουρισμού – πολιτισμού για τις ΜΜΕ.

2.5.iv. Επενδύσεις - ανάπτυξη :

Στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας και ειδικά στο Νομό Αιτωλοακαρνανίας το ζήτημα της ανεργίας είναι οξύ. Τα επενδυτικά προγράμματα που προαναφέρθηκαν έχουν ήδη παίξει ένα σημαντικό ρόλο στη συγκράτηση της ανεργίας στα σημερινά επίπεδα. Κατά τις εκτιμήσεις των «Συμβούλων Αξιολόγησης» του επενδυτικού προγράμματος οι επενδύσεις του Β' ΚΠΣ δημιούργησαν, σε ισοδύναμα συνεχούς απασχόλησης, περίπου 8600 θέσεις εργασίας στο επίπεδο της κατασκευής των έργων στο Νομό Αιτ/νίας. Κατά τις περισσότερες συντηρητικές εκτιμήσεις της Περιφέρειας στο επενδυτικό πρόγραμμα για την κατασκευή των έργων δημιουργούνται στο Ν. Αιτ/νίας 5.200 ισοδύναμες θέσεις συνεχούς απασχόλησης. Σ' αυτές τις 5.200 θέσεις εργασίας θα πρέπει να προστεθούν και οι 231 που δημιουργήθηκαν από τις επενδύσεις των αναπτυξιακών Νόμων 1892/90 και 2601/98.

Είναι προφανές ότι και μετά την ολοκλήρωση των έργων θα υπάρξουν θετικές επιπτώσεις στην απασχόληση δεδομένου ότι η αναβάθμιση των υποδομών αναμένεται να τονώσει τις παραγωγικές δραστηριότητες, τις υπηρεσίες στις μεταφορές, στον τουρισμό, στην κοινωνική πρόνοια και υγεία, στην εκπαίδευση.

2.6. ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΣΤΟ ΝΟΜΟ ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ

Ο στόχος <<Ενίσχυση και αξιοποίηση της θέσης της Περιφέρειας ως Δυτικής Πύλης της Χώρας>> περιλαμβάνει δράσεις που θα συμβάλλουν στην αξιοποίηση της γεωγραφικής θέσης της περιοχής ως Πύλης της χώρας από και προς τη Δυτική Ευρώπη, στην αξιοποίηση των μεγάλων έργων υποδομής που υλοποιούνται στον νομό (Ζεύξη Ρίου - Αντιρρίου, Παράκαμψη Πρέβεζας, Ιόνια Οδός, ΝΑ.ΒΙ.ΠΕ Πλατυγιαλίου κλπ), στη βελτίωση της προσβασιμότητας του νομού και την αναβάθμιση του επιπέδου των παρεχόμενων υπηρεσιών όσον αφορά του οδικούς άξονες, τις λιμενικές και λοιπές υποδομές και στην εξυπηρέτηση νέων αναπτυξιακών προοπτικών και νέων αγορών. Επίσης περιλαμβάνονται δράσεις ενίσχυσης της συμβολής των αστικών κέντρων στην αναπτυξιακή διαδικασία, με τη βελτίωση των υποδομών, την αναβάθμιση του περιβάλλοντος και την προώθηση της βιώσιμης αστικής ανάπτυξης.

ΑΥΤΑ ΕΙΝΑΙ ΤΑ ΕΡΓΑ ΠΟΥ ΘΑ ΣΗΜΑΔΕΨΟΥΝ ΤΗΝ ΠΡΩΤΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΟΥ 2000 ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ	
	226,000 δισ
1. Ζεύξη Ρίου-Αντιρρίου	
2. Παράκαμψη Πρέβεζας	56,000 δισ
3. Ζεύξη Πρέβεζας – Ακτίου	24,000 δισ
4. Δυτικός Άξονας Βορρά - Νότου - Παράκαμψη Αγρινίου(Ιόνια Οδός)	32,000 δισ
5. Έργο Ευήνου: συμπληρωματική ύδρευση Αθήνας από Ευήνο (1992-1999)	87,000δισ

Υποδομές Οδικών Δικτύων

Ένα μεγάλο μέρος του υλοποιούμενου έργου αφορά την ανάπτυξη των υποδομών οδικών δικτύων. Εκτελούνται έργα εθνικής κλίμακας και σημασίας με κορυφαία έργα τη Ζεύξη Ρίου - Αντιρρίου και την αναβάθμιση της Εθνικής οδού Αντιρρίου - Ιωαννίνων με την ευρεία Παράκαμψη του Αγρινίου και τη

Ζεύξη του Ακτίου. Εκτελούνται έργα περιφερειακής κλίμακας όπως π.χ. η Παραίονια οδός από Πλατυγιάλι μέχρι την Ε.Ο. Αντιρρίου - Ιωαννίνων που είναι απαραίτητη για την αξιοποίηση του λιμανιού στο Πλατυγιάλι. Αναβαθμίζεται η υφιστάμενη η Ε.Ο μέσα στο Αγρίνιο σε αστική λεωφόρο - άξονα ανάπτυξης της πόλης. Αναβαθμίζεται η Ε.Ο. Αγρινίου - Καρπενησίου με διαπλάτυνσεις και νέα χάραξη στα προβληματικά της σημεία. Εκτελούνται όμως και έργα μικρότερης κλίμακας επαρχιακής και κοινοτικής οδοποιίας που χρηματοδοτούνται και από το πρόγραμμα " Ι. Καποδίστριας " που βελτιώνουν την ποιότητα ζωής στα χωριά και βοηθούν την ανταγωνιστικότητα της αγροτικής παραγωγής.

Χαρακτηριστικά αναφέρονται :

- Ο δρόμος Περδικάκι – Βουβιανά 368 εκατ.
- Ο δρόμος που συνδέει την Αιτωλοακαρνανία με την Ευρυτανία μέσω Τρίκλινου και γέφυρας Τατάρνας 153 εκατ.
- Η σύνδεση Αμφιλοχίας -Ευρυτανίας μέσω Αλευράδας και γέφυρας Τατάρνας 3 δις.
- Το μεγάλο έργο της παράκαμψης Ναυπάκτου και πλήθος οδικών έργων σε όλες τις επαρχίες του Νομού 5,5 δις

Υλοποιούνται συνολικά 132 έργα εθνικής, περιφερειακής και μικρότερης κλίμακας και παρεμβάσεις συνολικού προϋπολογισμού 196,893 δις δρχ. τα περισσότερα από τα οποία έχουν ολοκληρωθεί

Δίκτυα ύδρευσης, αποχέτευσης και βιολογικών καθαρισμών 107,827 δις

Υλοποιούνται έργα μεγάλης κλίμακας, όπως τα δίκτυα αποχέτευσης και ο βιολογικός καθαρισμός του Αγρινίου που λύνει οριστικά το πρόβλημα της διάθεσης των λυμάτων της πόλης και βορείων παραλιμνίων κοινοτήτων της Τριχωνίδας καθώς και ο βιολογικός καθαρισμός και τα δίκτυα αποχέτευσης 6 κοινοτήτων του Δήμου Ονιάδων προϋπολογισμού 1 δις δρχ. Κατασκευάζονται συνολικά 7 έργα Βιολογικών Καθαρισμών μεγάλων και μεσαίων αστικών συγκροτημάτων. Αναφέρονται τα δίκτυα και οι Βιολογικοί Καθαρισμοί της Ναυπάκτου, της Αμφιλοχίας, της Βόνιτσας, η αναβάθμιση των

Β.Κ. Μεσολογγίου και Αιτωλικού. Το πρόγραμμα όμως δεν εξαντλείται στα μεγάλα έργα. Εκτελούνται δεκάδες μικρότερης κλίμακας έργα ύδρευσης και αποχέτευσης στα χωριά και τις κωμοπόλεις που βελτιώνουν την ποιότητα ζωής στα χωριά. Τα έργα αυτά, που αξίζει να σημειωθεί έχουν ιδιαίτερα υψηλό κατά κεφαλή κόστος, συντείνουν στη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης στα χωριά και στη συγκράτηση του πληθυσμού στην ύπαιθρο.

Συνολικά, εκτελούνται ή αναμένεται η έναρξη υλοποίησης 107 έργων ύδρευσης, 24 έργων αποχέτευσης, 7 έργων βιολογικών καθαρισμών και 8 αντιπλημμυρικών συνολικού κόστους 107,827 δις δραχμών.

Διαχείριση απορριμμάτων 1,153 δις

Υλοποιούνται έργα μεγάλης κλίμακας, όπως είναι η κατασκευή ΧΥΤΑ Δήμου Μεσολογγίου, συνολικού προϋπολογισμού 914 εκατ. δρχ που θα συντείνει στην προστασία του περιβάλλοντος σε μια περιοχή ιδιαίτερα ευαίσθητη λόγω της ύπαρξης σημαντικών υδροβιότοπων. Παράλληλα, εκτελούνται μικρότερα έργα αλλά και μελέτες στις περιοχές Αγρινίου και Ναυπάκτου, που αφορούν στη διαχείριση απορριμμάτων δήμων και αναπτυξιακών συνδέσμων και αγορά απορριματοφόρων.

Οι δράσεις αυτές συνολικά φθάνουν τις 10 και έχουν προϋπολογισμό 1,153 δις δραχμές.

Διαχείριση οικότοπων - βιοτόπων 1,924 δις

Ο νομός Αιτωλοακαρνανίας είναι ιδιαίτερα πλούσιος σε οικότοπους-βιότοπους, των οποίων η διαχείριση και ανάδειξη προωθείται μέσω διαφόρων προγραμμάτων. Σημαντικότερο από αυτά τα έργα είναι η διαχείριση του βιοτόπου Μεσολογγίου -Αιτωλικού, που περιλαμβάνει τη μεγαλύτερη λιμνοθάλασσα της χώρας που προστατεύεται από τη συνθήκη Ramsar, έχει δε προϋπολογισμό 587 εκατ. δρχ. Συναφές προς το έργο αυτό είναι η βελτίωση των υποδομών και εγκαταστάσεων στη λιμνοθάλασσα Μεσολογγίου -Αιτωλικού, προϋπολογισμού 435 εκατ. Δραχμών καθώς και το έργο διαχείρισης του βιοτόπου Αμβρακικού προϋπολογισμού 478 εκατ. Δραχμών.

Έργα διαχείρισης και ανάδειξης οικοτόπων - βιοτόπων προϋπολογισμού 1.924 δις δραχμών.

Η Λιμνοθάλασσα Μεσολογγίου -Αιτωλικού αποτελεί έναν από τους πλέον σημαντικούς φυσικούς πόρους της χώρας με παραγωγή υψηλής ποιότητας και αξίας αλιευμάτων (χέλι, τσιπούρα, λαβράκι κλπ). Ενισχύεται με μια πλειάδα έργων προστασίας του φυσικού βιοτόπου και με έργα παραγωγικών επενδύσεων που χρηματοδοτούνται από το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Αλιείας και το PESCA, συνολικής δαπάνης 1 δις δραχμών. Συνολικά εκτελούνται 9 έργα διαχείρισης και ανάδειξης οικοτόπων - βιοτόπων προϋπολογισμού 1,924 δις δραχμών.

Αστική ανάπτυξη 7,618 δις

Στην ενότητα αυτή της πτυχιακής μας, περιλαμβάνονται ενέργειες αστικής ανάπτυξης - ανάπτυξης - αναβάθμισης αστικού χώρου και περιοχών φυσικού κάλλους. Περιλαμβάνονται παρεμβάσεις σε δήμους και κοινότητες του νομού, αναπλάσεις κοινοχρήστων χώρων, που αριθμούν συνολικά τις 64 και έχουν συνολικό προϋπολογισμό 7,618 δις δρχ.

Πολεοδομικός σχεδιασμός - Χωροταξία 5,144 δις

Εκπονούνται πολεοδομικές μελέτες οικισμών και αστικών συγκροτημάτων. Εκπονείται επίσης, το χωροταξικό σχέδιο του Νομού που θα αποτελέσει τη βάση για ένα συνολικό προσδιορισμό χρήσεων γης, περιλαμβάνοντας 58 διακεκριμένες δράσεις συνολικού προϋπολογισμού 5,144 δις δρχ.

Πολιτισμός - Τουρισμός 2,627 δις

Από τα σημαντικότερα έργα που υπάρχουν σε αυτή την ενότητα, είναι η ανάδειξη - αξιοποίηση των αρχαίων μνημείων του Νομού, προϋπολογισμού 500 εκατ. δρχ., και η αποκατάσταση - ανάδειξη των βυζαντινών και μεταβυζαντινών μνημείων, προϋπολογισμού 320 εκατ. δρχ. Σήμερα υλοποιούνται 4 παρεμβάσεις σε τέτοιους χώρους ενώ υλοποιούνται και άλλες 2 παρεμβάσεις, καθαρά τουριστικού χαρακτήρα, σημαντικότερη, εκ των οποίων είναι αυτή της μαρίνας Μεσολογγίου, με προϋπολογισμό 718 εκατ.

Δραχμών. Συνολικά αριθμούνται 25 ομαδοποιημένα έργα του τομέα αυτού συνολικού προϋπολογισμού 2,627 δις δραχμές.

Λιμάνια - Αλιευτικά καταφύγια 333 εκατ.

Εκτελούνται παρεμβάσεις σε αλιευτικά καταφύγια και λιμάνια τοπικής σημασίας (Μύτικα, Παλαίρου, Βόνιτσας κλπ). Συνολικά περιλαμβάνονται 6 έργα και ενέργειες, προϋπολογισμού 338 εκατ. δραχμών.

Ως σημαντικότερα εγχειροβελτιωτικά έργα αναφέρονται:

- Το φράγμα Αχυρών που θα εξασφαλίσει την άρδευση 26.000 στρεμμάτων στην επαρχία Ξηρομέρου. Παράλληλα συντάσσονται οι μελέτες του αρδευτικού δικτύου του φράγματος (6,917δις.)

- Το αρδευτικό έργο Γαλατά- Ευηνοχωρίου, εξασφαλίζει τη "δια καταιονισμού" άρδευση 18.000 στρεμμάτων εύφορης γης. Το παράλληλο Αποστραγγιστικό δίκτυο και το αντίστοιχο αγροτικής οδοποιίας πολλαπλασιάζουν κυριολεκτικά τις παραγωγικές δυνατότητες του κάμπου. Παράλληλα, γίνεται αναδασμός και έργα βασικών ισοπεδώσεων και ηλεκτροδότησης. Το έργο θα λειτουργήσει κανονικά από την επόμενη καλλιεργητική περίοδο.(2,5δις)

- Η βόρεια κύρια διώρυγα Αμβραίας, η οποία θα αρδεύσει τις πεδινές περιοχές του Βάλτου, άρχισε να κατασκευάζεται. Με την ολοκλήρωσή της πλήρους διώρυγας προϋπολογισμού 12 δις θα αρδεύσει 38.000 στρέμματα στην επαρχία Βάλτου. Η μελέτη των αντίστοιχων αρδευτικών δικτύων εκπονείται ήδη.(4 δις). Συνολικά υλοποιούνται 15 εγχειροβελτιωτικά έργα προϋπολογισμού 14,885 δις δραχμών, μεταξύ των οποίων αναφέρονται και τα αρδευτικά έργα Ρουπακιάς (144 εκατ. δρχ.), Σταθά (120 εκατ. δρχ.) και Λουτρού (38 εκατ. δρχ.).

Στο πλαίσιο σύνταξης του Εθνικού Κτηματολογίου γίνεται η κτηματογράφηση στους Δήμους Αιτωλικού και Μεσολογγίου και σε εννέα κοινότητες του Νομού. Συνολικά, περιλαμβάνονται 3 ενέργειες, προϋπολογισμού 1,1 δις δραχμές

Αγροτικός τομέας

Ο Νομός Αιτωλοακαρνανίας παρουσιάζει ιδιαίτερα σημαντικά συγκριτικά πλεονεκτήματα στον Αγροτικό Τομέα. Εύφορες και πεδινές εκτάσεις, πλούσιο υδάτινο δυναμικό, εκτεταμένα αρδευτικά δίκτυα, έμπειρο ανθρώπινο δυναμικό.

Ωστόσο, η επιβίωση και περαιτέρω ανάπτυξη του αγροτικού τομέα απαιτεί την αναδιάρθρωση των καλλιεργειών από τις παραδοσιακές πλεονασματικές καλλιέργειες καπνού και βαμβακιού, προς προϊόντα υψηλής ζήτησης προσαρμοσμένα στις εκάστοτε τάσεις της αγοράς. Για το λόγο αυτό, ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στα εγγειοβελτιωτικά και αρδευτικά έργα που αυξάνουν τις αρδευόμενες περιοχές και επιτρέπουν την αναδιάρθρωση των καλλιεργειών. Παράλληλα, στο Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα έχουν ενταχθεί έργα Αγροτικού Εξηλεκτισμού, αξιοποίησης ήπιων μορφών ενέργειας σε καλλιέργειες, αγροτουρισμού, αλιευτικά, αγροτικής και δασικής οδοποιίας κλπ., συνολικού προϋπολογισμού 3,271 δις δραχμών. Υλοποιούνται προγράμματα βιομηχανικής ανάπτυξης στο πλαίσιο του Ν.1892/90, καθώς και στο πλαίσιο της χρηματοδότησης των δράσεων των Μικρών Επιχειρήσεων. Συνολικά τα επιδοτούμενα έργα και ενέργειες έχουν προϋπολογισμό 5,150 δις δραχμών.

Εκπαίδευση 6,406 δις.

Στο πλαίσιο της ενότητας αυτής εκτελούνται έργα, που αφορούν την αύξηση του αριθμού των σχολικών αιθουσών σε δημοτικά, γυμνάσια, λύκεια και στο ΤΕΙ Μεσολογγίου. Ιδιαίτερα στο Αγρίνιο και την Ναύπακτο υπάρχει σημαντική έλλειψη σχολικών αιθουσών η οποία όμως αντιμετωπίζεται μέσα από σχέδιο που ετοίμασαν ο Οργανισμός Σχολικών Κτιρίων και οι Τοπικές Αρχές. Ήδη, κατασκευάζονται ή αναβαθμίζονται ριζικά 10 Γυμνάσια και 3 Λύκεια.

Στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, τα έργα αφορούν την κατασκευή του Τμήματος Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων της Πανεπιστημιακής Σχολής Αγρινίου προϋπολογισμού 550 εκατ. δρχ. Και τα έργα που εκτελούνται για το ΤΕΙ Μεσολογγίου, όπως είναι η αγορά κτιρίου και οικοπέδων με

προϋπολογισμό 1,45 δις δραχμές, και η βελτίωση των εργαστηριακών υποδομών και εξοπλισμού με προϋπολογισμό 530 εκατ. δραχμές. Συνολικά υλοποιούνται 19 δράσεις προϋπολογισμού 6,406 δις δραχμές.

Επαγγελματική κατάρτιση 2,664 δις.

Στο Νομό Αιτωλοακαρνανίας ολοκληρώθηκε η υλοποίηση 12 προγραμμάτων για την κατάρτιση 260 ανέργων συνολικού προϋπολογισμού 503,5 εκατ. δρχ. Παράλληλα έχει ανατεθεί η υλοποίηση 18 νέων προγραμμάτων κατάρτισης συνολικού προϋπολογισμού 740 εκατ. δρχ. και αξιολογούνται προγράμματα Καταπολέμησης Κοινωνικού Αποκλεισμού προϋπολογισμού 1,350 δις δρχ., η υλοποίηση των οποίων αναμένεται να ξεκινήσει εντός του 1999. Συνολικά υλοποιούνται 7 ομαδοποιημένες ενέργειες και δράσεις κατάρτισης προϋπολογισμού 2,664 δις δρχ.

Υγεία - Πρόνοια 8,813 δις.

Σημαντικότερο από τα έργα είναι η ανέγερση του νέου Γενικού Νοσοκομείου Μεσολογγίου με προϋπολογισμό 3,566 δις δραχμών, δυναμικότητας 120 κλινών, που θα καλύψει τις ανάγκες της περιοχής Μεσολογγίου. Επίσης, στον τομέα της υγείας περιλαμβάνεται το Κέντρο Αποθεραπείας Φυσικής και Κοινωνικής Αποκατάστασης Αμφιλοχίας με προϋπολογισμό 2,36 δις δραχμές το οποίο έχει ήδη ξεκινήσει καθώς και έργα εκσυγχρονισμού του Νοσοκομείου Αγρινίου προϋπολογισμού 518 εκατ. δραχμών.

Στον τομέα της πρόνοιας διακρίνονται οι παρεμβάσεις για τα άτομα με ειδικές ανάγκες, την Τρίτη ηλικία και την προσχολική αγωγή. Ξεκινάει ήδη, το Νομαρχιακό Κέντρο Κατάρτισης Ατόμων με Ειδικές Ανάγκες (ΚΕΚΥΚΑΜΕΑ) στο Αγρίνιο, προϋπολογισμού 589 εκατ. δραχμών καθώς επίσης και η ανέγερση δύο νέων ΚΑΠΗ (Αγρινίου και Αμφιλοχίας) προϋπολογισμού 100 εκατ. δραχμών το καθένα ένα.

Παράλληλα, κατασκευάζονται ήδη 15 νέοι παιδικοί σταθμοί, προϋπολογισμού 1,373 δις δραχμών που θα εξασφαλίζουν προσχολική αγωγή και μέριμνα για 800 παιδιά εργαζομένων οικογενειών.

Έργα - Ενέργειες Οργανισμών 13,014 δις .

Περιλαμβάνονται 9 έργα και ενέργειες των οργανισμών και ΔΕΚΟ συνολικού προϋπολογισμού 13,014 δις δραχμών, που αφορούν κυρίως την ενίσχυση και εκσυγχρονισμό των υποδομών τηλεπικοινωνιών στο Νομό και την κατασκευή εργατικών κατοικιών στο Αγρίνιο. Χρηματοδοτείται το έργο "Δακτύλιος Δυτικής Ελλάδας" το οποίο περιλαμβάνει τον εκσυγχρονισμό των τηλεπικοινωνιακών τεχνικών υποδομών(καλώδια οπτικών ινών, ψηφιακές παροχές κλπ). Επίσης, σε όλο το νομό κατασκευάζονται συνολικά 211 νέες εργατικές κατοικίες που θα προσφέρουν στέγη σύγχρονων προδιαγραφών σε ισάριθμες οικογένειες εργαζομένων.

Τέλος, υλοποιούνται επισκευές και κατασκευές στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Για επισκευές δημοτικών σχολείων ο Οργανισμός Σχολικών Κτιρίων υλοποιεί έργα συνολικού προϋπολογισμού 1,785 δις δραχμών.

Αντιμετώπιση φυσικών καταστροφών 196,893 δις

Έργα και δράσεις, που αφορούν την αντιμετώπιση φυσικών καταστροφών, όπως κατεδαφίσεις, αποκαταστάσεις ζημιών, αποκατάσταση σεισμοπλήκτων κλπ, οι οποίες έχουν συνολικό προϋπολογισμό 963 εκατ. δρχ.

Αναπτυξιακές προτεραιότητες 2000-2006

Έχει γίνει κατανοητό από όλους, ιδιαίτερα μετά τα τελευταία γεγονότα που συνέβησαν στην ευρύτερη περιοχή της Βαλκανικής, ότι θα πρέπει να δημιουργηθεί εναλλακτική πρόσβαση προς τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, από τη Δυτική Ελλάδα. Έτσι, στα πλαίσια αυτής της πολιτικής, κατασκευάζονται τμήματα του μεγάλου εθνικού έργου του Δυτικού Άξονα Βορρά - Νότου της Χώρας, που είναι η γέφυρα «Χαρίλαος Τρικούπης», η παράκαμψη του Αγρινίου και η παράκαμψη της Άρτας. Ταυτόχρονα υπάρχει δέσμευση της κυβέρνησης ότι και τα υπόλοιπα τμήματα του Άξονα αυτού και κυρίως το βόρειο τμήμα του, Αντίρριο - Κακαβιά, είναι ενταγμένα στο Γ' ΚΠΣ.

Θα πρέπει βεβαίως να συμπληρωθούν αυτές οι υποδομές με τη δημιουργία

του Δυτικού Σιδηροδρομικού Άξονα, την μεταφορά φυσικού αερίου στην περιοχή και τον εκσυγχρονισμό των τηλεπικοινωνιών.

Έτσι κατανοούμε εμείς την ισόρροπη ανάπτυξη της Χώρας. Γιατί θα ήταν σχήμα οξύμωρο, να επιδιώκεται η σύγκλιση με τα άλλα αναπτυγμένα κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης μέσα από Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης και ταυτόχρονα να δημιουργούμε στην ίδια μας τη Χώρα ανισότητες στην αναπτυξιακή διαδικασία μεταξύ του Ανατολικού και του Δυτικού Άξονα.

2.6 Προτάσεις για ανάπτυξη της περιοχής

Στον Πρωτογενή τομέα :

- την αύξηση και τη σταθερότητα του εισοδήματος των αγροτών της περιοχής, με ταυτόχρονη βελτίωση της παραγωγής και της ανταγωνιστικότητας των αγροτικών προϊόντων.
- την αντιμετώπιση της υποαπασχόλησης στην ύπαιθρο
- Τέλος την προστασία και ανάδειξη του περιβάλλοντος.

Στον Δευτερογενή τομέα :

Εδώ πρέπει να δοθεί η δυνατότητα προβολής των συγκριτικών πλεονεκτημάτων του Νομού, με βάση τα νέα δεδομένα και να απευθυνθεί στην ιδιωτική πρωτοβουλία της Χώρας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Στον τομέα των Υποδομών:

Στον τομέα των υποδομών και όσον αφορά τις μεταφορικές υποδομές, βασικός στόχος, πρέπει να είναι η ολοκλήρωση των μεγάλων οδικών αξόνων της περιοχής μας, ώστε να αναδειχθεί το μεγάλο συγκριτικό πλεονέκτημα της γεωγραφικής θέσης του Νομού.

Όσον αφορά την υγεία στο Νομό, ο οποιοσδήποτε σχεδιασμός θα πρέπει να περιλαμβάνει την κατασκευή νέου Νοσοκομείου στο Αγρίνιο

Στις εκπαιδευτικές υποδομές, θα πρέπει να αντιμετωπισθεί η έλλειψη σχολικών αιθουσών, ιδιαίτερα στις αστικές περιοχές, καθώς και η εξεύρεση χώρου και η μελέτη της κτιριακής υποδομής του νέου Πανεπιστημίου Δυτικής Ελλάδας στο Αγρίνιο

Στον τομέα του Περιβάλλοντος

Ο Νομός Αιτωλοακαρνανίας, αποτελεί ένα σημαντικό οικολογικό απόθεμα της Χώρας και θεωρείται ένα Φυσικό Πάρκο, το οποίο αναζητά το δικό του δρόμο προς την αειφόρο ανάπτυξη.

Στον τομέα του Τουρισμού

Παρά τους σημαντικούς πόρους της περιφέρειας και την ύπαρξη σχεδόν όλων των υποκλάδων του τουρισμού, η τουριστική ανάπτυξη της περιφέρειας δεν κρίνεται ικανοποιητική. Δηλαδή, δεν έχει γίνει πλήρης και ορθολογική εκμετάλλευση των πόρων, με αποτέλεσμα τα κυριότερα είδη του τουρισμού να είναι ο περιηγητικός, ο διαμετακομιστικός και ο παραθεριστικός οικογενειακής μορφής. Επιπλέον, το μεγαλύτερο μέρος των τουριστών φαίνεται πως ανήκει στις χαμηλές εισοδηματικές τάξεις. Ο οικογενειακής μορφής τουρισμός απαντάται κυρίως στη Αιτωλοακαρνανία, όπου τα ενοικιαζόμενα δωμάτια και τα ξενοδοχεία συνιστούν τις χαρακτηριστικές τουριστικές δραστηριότητες.

Με βάση όμως την ποιότητα και την ποσότητα των πόρων καθώς και την δυνατότητα επιμήκυνσης της τουριστικής περιόδου, ο τουρισμός παρουσιάζει αξιόλογες προοπτικές για την παραπέρα συμβολή του τόσο στην περιφέρεια όσο και την εθνική, οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη.

Η βελτίωση και η αύξηση της υπάρχουσας υποδομής καθώς και η ορθολογική οργάνωση των παρεχόμενων υπηρεσιών αποτελούν τις απαραίτητες προϋποθέσεις για την ουσιαστική αύξηση των αφίξεων και των διανυκτερεύσεων ημεδαπών και αλλοδαπών τουριστών με παράλληλη αύξηση - ανάπτυξη ενός επιλεκτικού τουρισμού. Δηλαδή, ενός τουρισμού περισσότερο αποδοτικού και συναλλαγματοφόρου μέσω της προσέλκυσης τουριστών υψηλών εισοδηματικών τάξεων και με διαφοροποιημένο καταναλωτικό πρότυπο συγκριτικά με το παρελθόν.

Πρέπει να δοθεί βάση στον Περιβαλλοντικό - Ιαματικό - Θρησκευτικό και Πολιτιστικό τουρισμό, με μέγεθος και διάρκεια, που θα συμπληρώνεται με τον εποχικό παραδοσιακό τουρισμό αναψυχής.

Στον τομέα του Πολιτισμού

Είναι γνωστό πως η Αιτωλοακαρνανία είναι διάσπαρτη από αρχαιολογικούς χώρους και μνημεία κάθε εποχής. Είναι καταγεγραμμένα 150 περίπου αξιοσημείωτα μνημεία, πόλεις, οχυρά, θέατρα, ναοί κ.λπ. που έχουν ανάγκη προστασίας, ανάδειξης και αξιοποίησης. Επίσης ιδιαίτερη στήριξη και ενίσχυση χρειάζονται και οι πολιτιστικοί φορείς που αναπτύσσουν αξιόλογη δραστηριότητα στον σύγχρονο πολιτισμό. Θεωρούμε, ότι ο πολιτισμός είναι από τους πλέον καθοριστικούς παράγοντες της ζωής μας, αλλά και δύναμη ανάπτυξης της κάθε περιοχής.